WYROK SĄDU (szósta izba)

z dnia 17 grudnia 2009 r.*

W sprawie T-57/01

Solvay SA, z siedzibą w Brukseli (Belgia), reprezentowana przez adwokatów L. Simonta, P.A. Foriersa, G. Blocka, F. Louisa oraz A. Vallery,

strona skarżąca,

przeciwko

Komisji Europejskiej, reprezentowanej przez P. Olivera i J. Curralla, działających w charakterze pełnomocników, wspieranych przez adwokata N. Coutrelis,

strona pozwana,

mającej za przedmiot, tytułem żądania głównego, wniosek o stwierdzenie nieważności decyzji Komisji 2003/6/WE z dnia 13 grudnia 2000 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 82 [WE] (sprawa COMP/33.133 — C: Węglan sodu — Solvay)

* Język postępowania: francuski.

(Dz.U. 2003, L 10, s. 10), a tytułem żądania ewentualnego — wniosek o uchylenie lub obniżenie grzywny nałożonej na skarżącą,

SĄD (szósta izba),

w składzie: A.W.H. Meij, prezes, V. Vadapalas (sprawozdawca) i A. Dittrich, sędziowie,

sekretarz: K. Pocheć, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 26 czerwca 2008 r.,

wydaje następujący

Wyrok

Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu

1 Skarżąca, Solvay SA, jest spółką prawa belgijskiego działającą w sektorze farmaceutycznym, chemicznym, tworzyw sztucznych i przetwórczym. Produkuje ona w szczególności węglan sodu.

2 Węglan sodu występuje w przyrodzie w postaci złóż jako trona (soda naturalna) lub jest uzyskiwany w procesie chemicznym (soda syntetyczna). Sodę naturalną uzyskuje się poprzez rozdrabnianie, oczyszczanie i kalcynację trony. Sodę syntetyczną otrzymuje się w wyniku reakcji soli kamiennej z wapieniem metodą „amoniakalną" opracowaną przez braci Solvay w 1863 r.

3 W dniu 7 lutego 1978 r. skarżąca zawarła na okres pięciu lat z trzema belgijskimi producentami szkła, swymi trzema głównymi tradycyjnymi klientami w Belgii, umowy „na całe zapotrzebowanie", zawierające klauzule o wyrównywaniu cen.

4 Umowy te były powodem wszczęcia postępowania sądowego przed sądami belgijskimi przez amerykańskiego producenta węglanu sodu. Wyrokiem z dnia 20 października 1989 r. sąd apelacyjny w Liège, orzekając w wyniku przekazania mu sprawy do ponownego rozpoznania przez trybunał kasacyjny, oddalił skargę tego amerykańskiego producenta.

5 Jednocześnie Komisja Wspólnot Europejskich wszczęła postępowanie na podstawie art. 81 WE. Pismem z dnia 21 października 1980 r. poinformowała skarżącą, które z postanowień tych umów uważała za niezgodne ze wspólnotowym prawem konkurencji. Wskazała ona w szczególności, że nie do zaakceptowania są porozumienia typu „na całe zapotrzebowanie" lub „na procent całego zapotrzebowania", lecz że dopuściła umowy typu „o wyrażonej w tonach wielkości sprzedaży", o ile takie umowy pozwalają klientowi zaopatrywać się u innych producentów celem pokrycia znacznej części jego zapotrzebowania. Komisja ustaliła na dwa lata maksymalny czas trwania umów o dostawy i zastrzegła swoją ocenę co do klauzuli konkurencyjnej.

6 W dniu 16 grudnia 1980 r. skarżąca przekazała Komisji projekt pisma do swoich oddziałów krajowych zalecającego przyjęcie przez nie umów typu „o wyrażonej w tonach wielkości sprzedaży" zgodnie z określonymi wytycznymi opracowanymi stosownie do uwag Komisji.

7 Pismem z dnia 2 lutego 1981 r. Komisja powiadomiła skarżącą, że wytyczne zawarte w projekcie pisma z dnia 16 grudnia 1980 r. są zgodne z jej żądaniami wprowadzenia modyfikacji w umowach o dostawy węglanu sodu. Wyraziła jednak zastrzeżenia co do klauzuli konkurencyjnej zwanej „klauzulą angielską" i zażądała dokonania zmian w umowach zawartych z trzema belgijskimi producentami szkła.

8 Stosownie do uwag Komisji dotyczących klauzuli konkurencyjnej skarżąca zmieniła projekt pisma i w dniu 19 lutego 1981 r. wysłała pismo do swoich różnych oddziałów krajowych, zwracając się o zmodyfikowanie ich umów w sprawie wyrażonej w tonach wielkości sprzedaży zawartych z producentami z sektora szklarskiego zgodnie z uwagami Komisji. Pismem z dnia 29 października 1981 r. skarżąca powiadomiła Komisję o stopniu zaawansowania negocjacji z producentami z sektora szklarskiego służących dostosowaniu istniejących umów do wymogów wspólnotowego prawa konkurencji.

9 W tych okolicznościach Komisja postanowiła zamknąć postępowanie wszczęte na podstawie art. 81 WE. W dniu 5 lutego 1982 r. opublikowała również komunikat prasowy, w którym wskazała, że skarżąca zmodyfikowała swoje umowy o dostawy w sektorze węglanu sodu w taki sposób, by były zgodne ze wspólnotowym prawem konkurencji.

10 W czasie zaistnienia okoliczności będących przedmiotem niniejszej sprawy skarżąca prowadziła działalność w sektorze węglanu sodu poprzez oddziały handlowe rozmieszczone w dziewięciu krajach, mianowicie w Niemczech, Austrii, Belgii, Hiszpanii, we Francji i we Włoszech oraz w Holandii, Portugalii i Szwajcarii. Posiadała również zakłady produkcyjne w Niemczech, Austrii, Belgii, Hiszpanii, we Francji i we Włoszech oraz w Portugalii.

11 W 1987 r. całkowita zdolność produkcyjna skarżącej wynosiła około 4 mln ton, a jej produkcja w Europie sięgała około 3,7 mln ton.

12 W nieopatrzonym datą i podpisem, choć zawierającym firmowy nagłówek skarżącej, faksie wysłanym do Komisji w dniu 2 listopada 1988 r. wskazano, że w 1988 r. światowa zdolność produkcyjna węglanu sodu wynosiła około 37 mln ton, a światowe zużycie węglanu sodu sięgało około 31 mln ton.

13 W 1988 r. rynkowy udział skarżącej wynosił w szczególności: 52,5% w rynku niemieckim, 96,9% w rynku austriackim, 82% w rynku belgijskim, 99,6% w rynku hiszpańskim, 54,9% w rynku francuskim, 95% w rynku włoskim, 14,7% w rynku holenderskim, 100% w rynku portugalskim i 76,1% w rynku szwajcarskim.

14 W 1989 r. zużycie węglanu sodu we Wspólnocie Europejskiej wynosiło około 5,5 mln ton, a jego wartość rynkowa sięgała około 900 mln ECU.

15 W okresie od 1987 r. do 1989 r. oprócz skarżącej producentami wspólnotowymi były spółki: Imperial Chemical Industries (zwana dalej „ICI"), Rhône-Poulenc, AKZO, Matthes & Weber oraz Chemische Fabrik Kalk (zwana dalej „CFK"), spółka zależna od Kali & Salz, należąca do grupy BASF.

16 Skarżąca miała wśród klientów przedsiębiorstwa przemysłu szklarskiego, chemicznego i metalurgicznego. W czasie zaistnienia okoliczności będących przedmiotem niniejszej sprawy jej najważniejszym klientem była spółka Saint-Gobain SA wraz z innymi spółkami z tej samej grupy (zwanej dalej „grupą Saint-Gobain") nie tylko w dziedzinie węglanu sodu, ale też w zakresie całej działalności skarżącej. Grupa ta miała w różnych państwach Europy Zachodniej spółki zależne, które zaopatrywały się w węglan sodu w krajowych oddziałach skarżącej.

17 W 1988 r. import sody z krajów Europy Wschodniej, która po wwiezieniu na obszar Wspólnoty podlegała cłom antydumpingowym, stanowił w szczególności 8,1% rynku niemieckiego, 2% rynku austriackiego, 2,1% rynku belgijskiego, 1,4% rynku francuskiego i 3% rynku włoskiego.

18 Import ze Stanów Zjednoczonych również podlegał cłom antydumpingowym, jednak część importu została objęta procedurą uszlachetniania czynnego. W 1988 r. udział amerykańskiego importu sody wynosił 2,4% rynku belgijskiego, 0,9% rynku francuskiego, 3% rynku niderlandzkiego i nie dotyczył rynku niemieckiego.

19 W dniu 5 kwietnia 1989 r. Komisja wydała decyzję w sprawie przeprowadzenia, na podstawie art. 14 ust. 3 rozporządzenia Rady nr 17, kontroli w AZKO, CFK, ICI, Matthes & Weber, Rhône-Poulenc i Solvay (sprawa IV/33.133) (zwaną dalej „decyzją o kontroli"), zawierającą w szczególności następujące stwierdzenia:

„[Zważywszy, że] z informacji uzyskanych przez Komisję wynika, iż rynek ciężkiego węglanu sodu we [Wspólnocie] jest ściśle podzielony wzdłuż granic państwowych, bowiem każdy producent ogranicza swoją sprzedaż we Wspólnocie w zasadzie do swego rynku »lokalnego«, czyli do tego państwa członkowskiego lub państw członkowskich, w których mają siedzibę jego własne ośrodki produkcyjne;

[ż]e Solvay, która ma siedem fabryk [we Wspólnocie], jest jedynym producentem, który dostarcza towar w większości państw członkowskich, a nie dostarcza go wcale do Zjednoczonego Królestwa i Republiki Irlandii, których terytoria zostały zarezerwowane dla ICI;

[ż]e wydaje się, iż ICI nie dostarcza towaru we [Wspólnocie] poza swoim rynkiem lokalnym, którym jest Zjednoczone Królestwo i Irlandia, a pozostali producenci również wydają się ograniczać swoje dostawy do swych tradycyjnych rynków krajowych;

[ż]e zgodnie z posiadanymi przez Komisję informacjami istnieją różne cenniki dla każdego państwa członkowskiego, ale kupujący zaopatrują się tylko u swojego krajowego producenta, gdyż producenci nie chcą sprzedawać na rynkach krajowych innych producentów;

[ż]e, co więcej, w państwach członkowskich, w których jest wielu producentów, stosują oni identyczne cenniki i wprowadzają niemal jednocześnie prawie jednakowe podwyżki cen;

[ż]e należy ustalić, czy wyraźnie utrwalona struktura rynku we [Wspólnocie] i wyraźny brak konkurencji [są] spowodowane istnieniem pomiędzy producentami porozumień lub uzgodnionych praktyk w rozumieniu w art. [81WE];

[ż]e poza tym należy ustalić, czy porozumienia, które mogą zostać objęte zakresem stosowania art. [81 WE], obejmują węglan sodu lekki, również produkowany przez tych sześciu producentów;

[ż]e każde porozumienie lub uzgodniona praktyka polegające na podziale rynków krajowych lub uzgodnieniu cen mogą stanowić poważne naruszenie art. [81 WE], a ich charakter pozwala się domyślać, że są wprowadzane w życie z zachowaniem ścisłej tajemnicy;

[ż]e konieczne jest wydanie decyzji zobowiązującej przedsiębiorstwa do poddania się kontroli na podstawie art. 14 ust. 3 rozporządzenia nr 17, by umożliwić Komisji zapoznanie się ze wszystkimi danymi dotyczącymi ewentualnych porozumień lub uzgodnionych praktyk, jak też z tożsamością zainteresowanych stron […]" [tłumaczenie nieoficjalne, podobnie jak wszystkie cytaty z tej decyzji poniżej].

20 W związku z powyższymi uwagami zgodnie z art. 1 decyzji o kontroli skarżąca i jej niemieckie oraz hiszpańskie spółki zależne były „zobowiązane poddać się kontroli dotyczącej […] ich ewentualnego udziału w porozumieniach lub w uzgodnionych praktykach sprzecznych z art. [81 WE], skutkujących podziałem rynków krajowych i uzgodnieniem cen węglanu sodu oraz [dotyczącej] wykonania porozumień zawartych z nabywcami w sprawie wyłącznego zakupu, które mogą ograniczać lub wyeliminować konkurencję i utrwalić strukturę rynku węglanu sodu we [Wspólnocie]".

21 Na podstawie decyzji o kontroli Komisja przeprowadziła kontrole u różnych producentów węglanu sodu mających siedzibę we Wspólnocie. W pomieszczeniach kontrolowanych przedsiębiorstw zajęła różne dokumenty.

22 W dniu 21 czerwca 1989 r. Komisja skierowała do skarżącej żądanie udzielenia informacji, działając na podstawie art. 11 rozporządzenia Rady nr 17 z dnia 6 lutego 1962 r., pierwszego rozporządzenia wprowadzającego w życie art. [81 WE] i [82 WE] (Dz.U. 1962, 13, s. 204), w wersji mającej zastosowanie w momencie zaistnienia okoliczności faktycznych, a następnie w dniu 8 lipca 1989 r. skierowała żądanie udzielenia informacji do jej niemieckiej spółki zależnej, które to żądania dotyczyły jednocześnie art. 81 WE, jak i art. 82 WE.

23 W dniu 19 lutego 1990 r. Komisja postanowiła wszcząć z urzędu postępowanie przeciwko skarżącej, ICI i CFK na podstawie art. 3 ust. 1 rozporządzenia nr 17.

24 W dniu 13 marca 1990 r. Komisja wysłała do skarżącej, ICI i CFK pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Każda ze spółek otrzymała jedynie część lub części pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, odnoszące się do naruszeń jej dotyczących, do których załączono związane z nimi dowody obciążające.

25 Komisja założyła jedne akta dla wszystkich naruszeń opisanych w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów.

26 Jeżeli chodzi o niniejszą sprawę, to w rozdziale IV pisma w sprawie przedstawienia zarzutów zatytułowanym „Solvay" Komisja stwierdziła, że skarżąca nadużywała pozycji dominującej, którą zajmowała na rynku węglanu sodu w Europie Zachodniej kontynentalnej.

27 W odpowiedzi na zarzuty postawione przez Komisję skarżąca przedstawiła swoje uwagi na piśmie w dniu 28 maja 1990 r.

28 W dniu 19 grudnia 1990 r. Komisja wydała decyzję 91/299/EWG dotyczącą postępowania na podstawie art. [82 WE] (sprawa IV/33.133 — C: Węglan sodu — Solvay) (Dz.U. 1991, L 152, s. 21). W decyzji tej, którą doręczono skarżącej pismem z dnia 1 marca 1991 r., Komisja stwierdziła, że: „[skarżąca] naruszała przepisy art. [82 WE] od około 1983 r. do dnia dzisiejszego poprzez zachowanie zmierzające do wykluczenia lub bardzo silnego ograniczenia konkurencji, polegające na […] zawieraniu z klientami porozumień zobowiązujących ich do zaopatrywania się [u niej] celem pokrycia całości lub bardzo dużej części ich zapotrzebowania na sodę przez czas nieokreślony bądź zbyt długi; [na] przyznawaniu znacznych rabatów i innych zachęt finansowych w odniesieniu do wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży przekraczającej umówioną z klientem podstawową wielkość w sposób gwarantujący, że klient będzie zaopatrywał się [u niej] celem pokrycia całości lub większej części swego zapotrzebowania; [oraz na] uzależnianiu przyznania rabatów od wyrażenia przez klienta zgody, że będzie się [u niej] zaopatrywał celem pokrycia całości swego zapotrzebowania" [tłumaczenie nieoficjalne, podobnie jak wszystkie cytaty z tej decyzji poniżej].

29 Zgodnie z art. 3 decyzji 91/299 „[na skarżącą] zostaje nałożona grzywna w wysokości 20 mln ECU z powodu stwierdzonego […] naruszenia".

30 Tego samego dnia Komisja wydała decyzję 91/297/EWG dotyczącą postępowania na podstawie art. [81 WE] (sprawa IV/33.133 — A: Węglan sodu — Solvay, ICI) (Dz.U. 1991, L 152, s. 1), w której stwierdziła, że „[skarżąca] i ICI naruszyły przepisy art. [81 WE], biorąc udział — od dnia 1 stycznia 1973 r. przynajmniej do dnia wszczęcia niniejszego postępowania — w uzgodnionych praktykach polegających na ograniczaniu swojej sprzedaży sody we Wspólnocie tylko do swoich wewnętrznych rynków, mianowicie do rynku Europy Zachodniej kontynentalnej w wypadku [skarżącej] i do rynku Zjednoczonego Królestwa oraz Irlandii w wypadku ICI" [tłumaczenie nieoficjalne]. Skarżąca i ICI zostały ukarane grzywną w wysokości po 7 mln ECU każda.

31 Tego samego dnia Komisja wydała również decyzję 91/298/EWG dotyczącą postępowania na podstawie art. [81 WE] (sprawa IV/33.133 — B: Węglan sodu — Solvay, CFK) (Dz.U. 1991, L 152, s. 16), w której Komisja stwierdziła, że: „[skarżąca] i CFK naruszyły przepisy art. [81 WE], uczestnicząc od około 1987 r. do dnia dzisiejszego w porozumieniu polegającym na podziale rynku, na podstawie którego skarżąca gwarantowała CFK minimalną, roczną, wyrażoną w tonach wielkość sprzedaży sody w Niemczech obliczoną na podstawie wielkości sprzedaży osiągniętej przez CFK w 1986 r. i kompensowała CFK wszelką różnicę w sprzedaży, odkupując od niej wyrażoną w tonach ilość niezbędną do uzyskania sprzedaży na gwarantowanym minimalnym poziomie" [tłumaczenie nieoficjalne]. Skarżąca i CFK zostały ukarane grzywną w wysokości odpowiednio 3 mln ECU i 1 mln ECU.

32 Tego samego dnia Komisja wydała ponadto decyzję 91/300/EWG dotyczącą postępowania na podstawie art. [82 WE] (sprawa IV/33.133 — D: Węglan sodu — ICI) (Dz.U. 1991, L 152, s. 40), w której stwierdziła, że „ICI naruszała przepisy art. [82 WE] od około 1983 r. do dnia dzisiejszego poprzez zachowanie zmierzające do wykluczenia lub bardzo silnego ograniczenia konkurencji, polegające na […] przyznawaniu znacznych rabatów i innych zachęt finansowych w odniesieniu do wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży w sposób gwarantujący, że klient będzie zaopatrywał się [u] ICI celem pokrycia całości lub większej części swego zapotrzebowania; [na] zapewnianiu sobie zgody klientów, że będą się zaopatrywać [u] ICI celem pokrycia całego lub prawie całego zapotrzebowania lub że będą ograniczać zakupy u konkurencji do określonej ilości; [a] w jednym przynajmniej przypadku [na] uzależnieniu przyznania rabatów i innych zachęt finansowych od

wyrażenia przez klienta zgody, że będzie się zaopatrywał [u] ICI celem pokrycia całości swego zapotrzebowania" [tłumaczenie nieoficjalne]. ICI została ukarana grzywną w wysokości 10 mln ECU.

33 W dniu 2 maja 1991 r. skarżąca wniosła do Sądu skargę o stwierdzenie nieważności decyzji 91/299. Tego samego dnia skarżąca wniosła również skargę o stwierdzenie nieważności decyzji 91/297 i 91/298. W dniu 14 maja 1991 r. ICI wniosła o stwierdzenie nieważności decyzji 91/297 i 91/300.

34 Wyrokiem z dnia 29 czerwca 1995 r. w sprawie T-32/91 Solvay przeciwko Komisji, Rec. s. II-1825 (zwanym dalej „wyrokiem w sprawie Solvay III"), Sąd stwierdził nieważność decyzji 91/299 ze względu na to, że została ona uwierzytelniona po jej doręczeniu, co stanowiło naruszenie istotnych wymogów proceduralnych w rozumieniu art. 230 WE.

35 Tego samego dnia Sąd stwierdził też nieważność decyzji 91/298 w zakresie, w jakim dotyczyła skarżącej (wyrok w sprawie T-31/91 Solvay przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, zwany dalej „wyrokiem w sprawie Solvay II"), jak również decyzji 91/300 (wyrok w sprawie T-37/91 ICI przeciwko Komisji, Rec. s. II-1901, zwany dalej „wyrokiem w sprawie ICI II") ze względu na nieprawidłowe uwierzytelnienie zaskarżonych decyzji. Poza tym Sąd stwierdził nieważność decyzji 91/297 (wyroki: w sprawie T-30/91 Solvay przeciwko Komisji, Rec. s. II-1775, zwany dalej „wyrokiem w sprawie Solvay I"; w sprawie T-36/91 ICI przeciwko Komisji, Rec. s. II-1847, zwany dalej „wyrokiem w sprawie ICI I") — w zakresie, w jakim dotyczyła ona skarżących w tych dwóch sprawach — ze względu na naruszenie prawa dostępu do akt.

36 Pismami złożonymi w sekretariacie Trybunału w dniu 30 sierpnia 1995 r. Komisja wniosła odwołania od ww. w pkt 35 wyroku w sprawie Solvay II, od ww. w pkt 34 wyroku w sprawie Solvay III oraz od ww. w pkt 35 wyroku w sprawie ICI II.

37 Wyrokami z dnia 6 kwietnia 2000 r. w sprawie C-286/95 P Komisja przeciwko ICI, Rec. s. I-2341, i w sprawach połączonych C-287/95 P i C-288/95 P Komisja przeciwko

Solvay, Rec. s. I-2391, Trybunał oddalił odwołania od ww. w pkt 35 wyroku w sprawie ICI II, od ww. w pkt 35 wyroku w sprawie Solvay II oraz od ww. w pkt 34 wyroku w sprawie Solvay III.

38 We wtorek dnia 12 grudnia 2000 r. jedna z agencji prasowych opublikowała komunikat prasowy o następującej treści:

„W ten wtorek rzecznik oświadczyła, że w środę Komisja Europejska nałoży na spółki przemysłu chemicznego, Solvay SA i Imperial Chemical Industries plc […], grzywnę za naruszenie prawa konkurencji Unii Europejskiej.

Już dziesięć lat temu grzywny zostały nałożone za domniemywane nadużycie pozycji dominującej na rynku węglanu sodu, jednak zostały one uchylone przez europejski [Trybunał Sprawiedliwości] ze względów proceduralnych.

Rzecznik oświadczyła, że Komisja wyda ponownie tę samą, jednak poprawną pod względem formalnym decyzję w środę.

Istota decyzji nigdy nie była przez spółki kwestionowana i wydamy ponownie tę samą decyzję — powiedziała rzecznik" [tłumaczenie nieoficjalne].

39 W dniu 13 grudnia 2000 r. Komisja wydała decyzję 2003/6/WE dotyczącą postępowania na podstawie art. 82 [WE] (sprawa COMP/33.133 — C: Węglan sodu — Solvay) (Dz.U. 2003, L 10, s. 10, zwaną dalej „zaskarżoną decyzją").

40 Tego samego dnia Komisja wydała również decyzję 2003/5/WE dotyczącą postępowania na podstawie art. 81 [WE] (sprawa COMP/33.133 — B: Węglan sodu — Solvay, CFK) (Dz.U. 2003, L 10, s. 1) oraz decyzję 2003/7/WE dotyczącą postępowania na podstawie art. 82 [WE] (sprawa COMP/33.133 — D: Węglan sodu — ICI) (Dz.U. 2003, L 10, s. 33).

41 Sentencja zaskarżonej decyzji ma następujące brzmienie:

„Artykuł 1

Solvay […] naruszała przepisy art. [82 WE] od 1983 r. mniej więcej do końca 1990 r. poprzez zachowanie zmierzające do wykluczenia lub bardzo silnego ograniczenia konkurencji, polegające na:

a) zawieraniu z klientami porozumień zobowiązujących ich do zaopatrywania się [u] Solvay celem pokrycia całości lub bardzo dużej części ich zapotrzebowania na sodę przez czas nieokreślony bądź nadmiernie długi;

b) przyznawaniu znacznych rabatów i innych zachęt finansowych w odniesieniu do wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży przekraczającej umówioną z klientem podstawową wielkość w sposób gwarantujący, że klient będzie zaopatrywał się [u] Solvay celem pokrycia całości lub większej części swego zapotrzebowania;

c) uzależnianiu przyznania rabatów od wyrażenia przez klienta zgody, że będzie się zaopatrywał [u] Solvay celem pokrycia całości swego zapotrzebowania.

Artykuł 2

Za naruszenie, o którym mowa w art. 1 [lit.] b) i c), nakłada się na Solvay grzywnę w wysokości 20 mln EUR.

[…]" [tłumaczenie nieoficjalne, podobnie jak wszystkie cytaty z tej decyzji poniżej].

42 Zaskarżona decyzja jest sformułowana praktycznie w identyczny sposób co decyzja 91/299. Komisja wprowadziła jedynie kilka zmian o charakterze redakcyjnym i dodała nową część zatytułowaną „Postępowanie przed Sądem Pierwszej Instancji i Trybunałem Sprawiedliwości".

43 W tej nowej części zaskarżonej decyzji Komisja, powołując się na wyrok Sądu z dnia 20 kwietnia 1999 r. w sprawach połączonych od T-305/94 do T-307/94, od T-313/94 do T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 i T-335/94 Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-931, zwany dalej „wyrokiem Sądu w sprawie PVC II", uznała, że „miała prawo, nie wszczynając nowego postępowania administracyjnego, ponownie wydać decyzję, której nieważność stwierdzono ze względu na uchybienia czysto proceduralne", oraz że nie była „zobowiązana do przeprowadzenia ponownego przesłuchania, skoro tekst nowej decyzji nie [zawiera] innych zarzutów niż te sformułowane w pierwszej decyzji" (motyw 199).

44 Komisja stwierdziła również w zaskarżonej decyzji, że termin przedawnienia powinien ulec przedłużeniu o okres, w którym skarga na decyzję 91/299 była przedmiotem postępowania przed Sądem i Trybunałem, stosownie do art. 3 rozporządzenia Rady (EWG) nr 2988/74 z dnia 26 listopada 1974 r. dotyczącego okresów przedawnień w postępowaniach i wykonywania sankcji zgodnie z regułami Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej dotyczącymi transportu i konkurencji (Dz.U. L 319, s. 1) (motywy 204 i 205). Dlatego też, uwzględniając okoliczności niniejszej sprawy, Komisja uznała, że miała czas na wydanie nowej decyzji do września 2004 r. (motyw 207). Poza tym

Komisja wskazała, że nie doszło do naruszenia prawa do obrony, skoro nowa decyzja została wydana w rozsądnym terminie (motyw 199).

45 Jeśli chodzi o samo naruszenie, Komisja stwierdziła w zaskarżonej decyzji, że produktem i obszarem geograficznym, które należy brać pod uwagę, oceniając siłę ekonomiczną skarżącej, są rynek sody i Wspólnota z wyłączeniem Zjednoczonego Królestwa i Irlandii (motyw 136).

46 Aby ocenić dla celów niniejszej sprawy siłę skarżącej na rynku, Komisja zbadała odpowiednie czynniki ekonomiczne i uznała w zaskarżonej decyzji, że w całym rozpatrywanym okresie skarżąca zajmowała pozycję dominująca w rozumieniu art. 82 WE (motywy 137–148).

47 Jeżeli chodzi o nadużycie pozycji dominującej, Komisja wskazała w zaskarżonej decyzji, że skarżąca „wiązała" swoich klientów za pomocą szeregu mechanizmów, które wszystkie zmierzały do osiągnięcia tego samego celu, jakim było wykluczenie konkurencji (motyw 150). W tym względzie Komisja wyjaśniła, że:

— od 1982 r. skarżąca stosowała system rabatów progresywnych, które wyraźnie miały zapewnić lojalność klienta i wykluczyć lub oSALUTgraniczyć konkurencję (motywy 151–160);

— skarżąca podpisała z Saint-Gobain tajny protokół, którego celem było potwierdzenie jej pozycji jako wyłącznego lub prawie wyłącznego dostawcy Saint-Gobain w Europie Zachodniej z wyjątkiem Francji. Dlatego przyznanie rabatu „grupowego" w wysokości 1,5%, naliczanego od całości zakupów dokonywanych przez Saint-

-Gobain w Europie, było obwarowane warunkiem, że Saint-Gobain będzie nadal przyznawała dostawom od skarżącej pierwszeństwo (motywy 161–165);

— skarżąca zawarła, w sposób wyraźny lub de facto, z niektórymi swoimi klientami porozumienia w sprawie wyłączności (motywy 166–176);

— różne formy klauzul konkurencyjnych i podobne mechanizmy wzmacniały więzy ze skarżącą, ograniczały możliwość zmiany dostawcy przez klienta i utrudniały konkurentom wykonywanie dostaw dla stałych klientów skarżącej (motywy 177–180);

— stosowany przez skarżącą system rabatowy stanowił praktykę dyskryminacyjną (motywy 181–185).

48 Zgodnie z zaskarżoną decyzją „rabaty lojalnościowe i inne zachęty oferowane [przez skarżącą], aby zapewnić sobie wyłączność, wywarły wpływ na handel między państwami członkowskimi, wzmacniając więzy pomiędzy klientami a dominującym dostawcą", a „różne mechanizmy stosowane [przez skarżącą], by bardziej związać ze sobą klientów, wzmacniały utrwaloną strukturę i podział rynku sody wzdłuż granic państwowych, szkodząc lub grożąc zakłóceniem realizacji celu, jakim jest stworzenie jednolitego rynku między państwami członkowskimi" (motyw 187).

49 Komisja sprecyzowała w zaskarżonej decyzji, że popełnione naruszenia były wyjątkowo poważne, bowiem skarżąca była pierwszym producentem sody we Wspólnocie, a te naruszenia pozwoliły jej ugruntować panowanie na rynku, wykluczając skuteczną konkurencję z dużej części wspólnego rynku (motyw 191).

50 Komisja wskazała poza tym w zaskarżonej decyzji, że naruszenia zaczęły się około 1983 r., czyli tuż po negocjacjach z nią i po zamknięciu postępowania, a trwały co najmniej do końca 1990 r. (motyw 195).

51 W dniu 13 grudnia 2000 r. Komisja opublikowała również komunikat prasowy, wskazując, że wyda decyzje nakładające na skarżącą i na ICI grzywny identyczne z grzywnami nałożonymi na nie początkowo w sprawie „Węglan sodu".

Postępowanie

52 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 12 marca 2001 r. skarżąca wniosła niniejszą skargę.

53 W skardze skarżąca wniosła do Sądu o nakazanie Komisji przedstawienia wszystkich dokumentów składających się na jej akta w celu zbadania, czy dostęp do tych dokumentów w trakcie postępowania administracyjnego mógł mieć wpływ na korzystanie przez skarżącą z prawa do obrony.

54 W dniu 8 maja 2001 r. sprawa została przydzielona czwartej izbie Sądu i wyznaczono dla niej sędziego sprawozdawcę.

55 Po uzyskaniu zezwolenia Sądu skarżąca i Komisja przedstawiły kolejno w dniach 6 i 23 grudnia 2002 r. swoje uwagi w przedmiocie wniosków, jakie dla niniejszej sprawy

miałyby płynąć z wyroku Trybunału z dnia 15 października 2002 r. w sprawach połączonych C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-8375, zwanego dalej „wyrokiem Trybunału w sprawie PVC II".

56 Ponieważ z dniem 1 października 2003 r. zmienił się skład izb Sądu, a sędzia sprawozdawca został przydzielony do pierwszej izby, niniejsza sprawa została przekazana tej właśnie izbie w dniu 8 października 2003 r.

57 W dniu 19 grudnia 2003 r. Sąd wezwał Komisję do przekazania pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, jego załączników, jak również szczegółowej listy wszystkich dokumentów składających się na akta sprawy. Lista ta miała zawierać zwięzłe oznaczenie pozwalające na zidentyfikowanie autora, charakteru i treści każdego dokumentu. Sąd zażądał również od Komisji wskazania, które z tych dokumentów udostępniono skarżącej podczas postępowania administracyjnego.

58 W dniu 13 lutego 2004 r. Komisja przekazała pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wraz z załącznikami oraz wymaganą szczegółową listę. Zwróciła się o wydłużenie terminu na ustosunkowanie się do ostatniego żądania Sądu.

59 W piśmie z dnia 10 marca 2004 r. Komisja wskazała, że w toku postępowania administracyjnego skarżąca miała dostęp do dokumentów, na których opierało się pismo w sprawie przedstawienia zarzutów i które były do niego dołączone. Poza tym powołała się na 65 „tomów", które składały się na akta sprawy, z czego 22 „tomy" (mianowicie „tomy" o numerach 2–14, 24–27, 50–52 i 62–65 oraz część „tomu" nr 61) pochodziły z siedziby skarżącej lub jednej z jej spółek zależnych. Zdaniem Komisji postępowanie w 1990 r. było prowadzone zgodnie z istniejącym wtedy orzecznictwem dotyczącym prawa dostępu do akt. Dodała ona, że po ponownej lekturze akt dochodzenia — badając akta dochodzenia nawet pod kątem późniejszego orzecznictwa dotyczącego prawa dostępu do akt — nie znalazła na tym etapie nic, co by wskazywało, że prawo do obrony zostało naruszone w toku postępowania administracyjnego.

60 W piśmie z dnia 21 czerwca 2004 r. Komisja przekazała do sekretariatu Sądu skorygowaną szczegółową listę dokumentów składających się na akta postępowania administracyjnego, bardziej kompletną niż ta złożona w dniu 13 lutego 2004 r. Podobnie jak poprzednia lista, również i ta skorygowana szczegółowa lista odwoływała się do 65 „tomów". Wymieniała również kilka dokumentów pochodzących w większości ze spółki Oberland Glas.

61 Pismem z dnia 21 lipca 2004 r. Sąd wezwał skarżącą do wskazania dokumentów wśród wymienionych na skorygowanej szczegółowej liście, których nie przekazano jej w toku postępowania administracyjnego i które, jej zdaniem, mogły zawierać informacje przydatne do jej obrony.

62 W piśmie z dnia 29 września 2004 r. skarżąca podkreśliła, że skorygowana lista jest niekompletna i nieprecyzyjna. Wskazała również wśród dokumentów wyszczególnionych na tej skorygowanej liście te, które wydawały jej się przydatne do jej obrony i z którymi chciała się zapoznać. Jej zdaniem dokumenty te pozwoliłyby jej poszerzyć argumentację dotyczącą określenia właściwego rynku geograficznego, braku pozycji dominującej i braku nadużycia pozycji dominującej.

63 Ponieważ z dniem 13 września 2004 r. zmienił się skład izb Sądu, a sędzia sprawozdawca został przydzielony do czwartej izby w jej nowym składzie, niniejsza sprawa została przekazana tej właśnie izbie w dniu 7 października 2004 r.

64 W dniu 17 grudnia 2004 r. Sąd wezwał Komisję do złożenia w sekretariacie Sądu dokumentów z akt sprawy w wersji poufnej i jawnej, wymienionych przez skarżącą w piśmie z dnia 29 września 2004 r.

65 Pismem z dnia 28 stycznia 2005 r. Komisja złożyła w sekretariacie Sądu wersję poufną wymaganych dokumentów zawartych w aktach. Wniosła o wydłużenie terminu do przedstawienia ewentualnej wersji jawnej ze względu na konieczność ustalenia, czy dane przedsiębiorstwa byłyby zainteresowane utrzymaniem poufności. Komisja wskazała też, co następuje:

„[M]imo że lista zawiera wszystkie akta znajdujące się obecnie w posiadaniu [Komisji], nie obejmuje ona wszystkich akt wymienionych w Sądzie w ramach pierwszej sprawy »Węglan sodu«. Kilku brakujących akt nie udało się odnaleźć mimo długich poszukiwań".

66 Pismem z dnia 15 marca 2005 r. Komisja wskazała, że zainteresowane przedsiębiorstwa nie wnosiły o utrzymanie poufności i przedstawiła następujące stanowisko:

„Komisja żałuje, że nie jest w stanie dostarczyć w pełni rzetelnej odpowiedzi na pytania Sądu, jeżeli chodzi o akta, których nie udało się odnaleźć.

Akta administracyjne ([to znaczy] akta obejmujące postępowanie od chwili wszczęcia dochodzenia aż do momentu wysłania pisma w sprawie przedstawienia zarzutów), które posiada obecnie Komisja, składają się z 65 ponumerowanych segregatorów obejmujących okres do września 1989 r. [oraz z] akt noszących numer 71, zawierających pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wraz z załącznikami, [a także z] segregatora nieoznaczonego żadnym numerem, nazwanego »Oberland Glas«. Dlatego też prawdopodobnie brakuje pięciu segregatorów.

Jeżeli chodzi o zawartość brakujących segregatorów, Komisja żałuje, że nie jest możliwe sporządzenie kompletnej listy zaginionych dokumentów, ponieważ nie udało się też odnaleźć ich spisów. Jednak należy sądzić, że przynajmniej niektóre z nich zawierały korespondencję prowadzoną na podstawie art. 11 rozporządzenia nr 17, co jest zgodne

z wyjaśnieniami dotyczącymi akt administracyjnych, przedstawionymi Sądowi przez Komisję w 1990 r. Na przykład możliwe jest, że odpowiedź […] ICI na wystosowane przez Komisję żądanie udzielenia informacji z dnia 19 czerwca 1989 r. składa się na brakujące akta, ponieważ skierowane do ICI żądanie nadal znajduje się w rękach Komisji w aktach administracyjnych, lecz brakuje odpowiedzi".

67 W dniu 14 kwietnia 2005 r. skarżąca zapoznała się w sekretariacie Sądu z dokumentami zawartymi w aktach sprawy, wymienionymi w jej piśmie z dnia 29 września 2004 r.

68 W dniu 15 lipca 2005 r. skarżąca przedstawiła swoje uwagi w kwestii znaczenia dla jej obrony dokumentów, z którymi się zapoznała. W dniu 18 listopada 2005 r. Komisja odpowiedziała na uwagi skarżącej.

69 W związku z zakończeniem sprawowania funkcji przez pierwotnie wyznaczonego sędziego sprawozdawcę prezes Sądu wyznaczył, decyzją z dnia 22 czerwca 2006 r., nowego sędziego sprawozdawcę.

70 Ponieważ z dniem 25 września 2007 r. zmienił się skład izb Sądu, a sędzia sprawozdawca został przydzielony do szóstej izby, niniejsza sprawa została przekazana tej właśnie izbie w dniu 5 października 2007 r.

71 Ze względu na to, że sędzia T. Tchipev nie mógł uczestniczyć w obradach, prezes Sądu wyznaczył w dniu 12 lutego 2008 r., na podstawie art. 32 § 3 regulaminu Sądu, sędziego A. Dittricha w celu uzupełnienia składu izby.

72 Na podstawie sprawozdania sędziego sprawozdawcy Sąd (szósta izba) postanowił o otwarciu procedury ustnej i, w ramach środków organizacji postępowania przewidzianych w art. 64 regulaminu Sądu, w dniu 5 maja 2008 r. zadał skarżącej i Komisji pytania na piśmie. Strony odpowiedziały na nie w przewidzianym terminie.

73 Na rozprawie w dniu 26 czerwca 2008 r. wysłuchano wystąpień stron i ich odpowiedzi na pytania zadane ustnie przez Sąd.

Żądania stron

74 Skarżąca wnosi do Sądu o:

— tytułem żądania głównego — stwierdzenie przedawnienia postępowania ze względu na upływ czasu, a w każdym razie stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji;

— tytułem żądania ewentualnego — stwierdzenie, że uprawnienie Komisji do nakładania grzywien uległo przedawnieniu, a każdym razie stwierdzenie nieważności art. 2 zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim Komisja nakłada w nim na skarżącą grzywnę w wysokości 20 mln EUR;

— tytułem dalszego żądania ewentualnego — stwierdzenie, że nałożenie grzywny na skarżącą nie jest zasadne, a przynajmniej istotne obniżenie kwoty grzywny;

— tytułem środków dowodowych — nakazanie Komisji, by przedstawiła wszystkie dokumenty wewnętrzne związane z wydaniem zaskarżonej decyzji, a w szczególności protokoły ze wszystkich posiedzeń kolegium komisarzy, podczas których omawiano kwestię zaskarżonej decyzji;

— nakazanie Komisji, by przedstawiła wszystkie dokumenty składające się na akta sprawy COM/33.133;

— obciążenie Komisji kosztami postępowania.

75 Komisja wnosi do Sądu o:

— oddalenie skargi jako bezzasadnej;

— obciążenie skarżącej kosztami postępowania.

Co do prawa

76 Skarżąca zmierza zasadniczo do stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji i ewentualnie do uchylenia albo obniżenia grzywny nałożonej na nią tą decyzją.

1. *W przedmiocie wniosku o stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji*

77 Wnosząc o stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji, skarżąca podnosi w istocie sześć zarzutów. Opierają się one po pierwsze na upływie czasu, po drugie na naruszeniu istotnych wymogów proceduralnych, po trzecie na błędnym zdefiniowaniu przez Komisję rynku geograficznego, po czwarte na braku pozycji dominującej, po piąte na braku nadużycia pozycji dominującej, a po szóste na naruszeniu prawa dostępu do akt.

W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na upływie czasu

78 Zarzut pierwszy dzieli się na dwie części, które dotyczą kolejno błędnego zastosowania przepisów o przedawnieniu zawartych w rozporządzeniu nr 2988/74 i naruszenia zasady rozsądnego terminu.

W przedmiocie pierwszej części zarzutu, opartej na błędnym zastosowaniu przepisów o przedawnieniu

— Argumenty stron

79 Skarżąca podnosi, że rozumowanie Komisji w zakresie przestrzegania przepisów o przedawnieniu jest sprzeczne z brzmieniem i duchem rozporządzenia nr 2988/74.

80 Zdaniem skarżącej przedmiotem odwołania wniesionego przez Komisję w dniu 30 sierpnia 1995 r., które zgodnie z art. 60 statutu Trybunału Sprawiedliwości nie ma skutku zawieszającego, nie była decyzja 91/299, której nieważność została stwierdzona z mocą wsteczną, lecz ww. w pkt 34 wyrok w sprawie Solvay III, stwierdzający nieważność tej decyzji. Na podstawie art. 58 statutu Trybunału Sprawiedliwości postępowanie w przedmiocie odwołania ogranicza się bowiem do kwestii prawnych, a Trybunał przeprowadza kontrolę legalności, odwołując się do dokonanej przez Sąd swobodnej oceny okoliczności faktycznych.

81 Wprawdzie zawarte w art. 3 rozporządzenia nr 2988/74 sformułowanie „postępowani[e] przed Trybunałem Sprawiedliwości" należy rozumieć obecnie jako dotyczące również postępowania przed Sądem, jednak ustanowienie dwuinstancyjnego sądownictwa nie pozwala na wydłużenie okresu, w którym bieg terminu przedawnienia ulega zawieszeniu, celem objęcia postępowania, którego przedmiotem nie jest zaskarżona decyzja. Poza tym stanowisko, że art. 3 rozporządzenia nr 2988/74 powoduje zawieszenie biegu terminu przedawnienia przez czas trwania postępowania w przedmiocie odwołania, sprowadza się do przyznania, że decyzja, której nieważność stwierdzono ab initio, wywołuje skutki, co nie miałoby precedensu we wspólnej praktyce państw członkowskich.

82 Odnosząc się do pkt 1098 ww. w pkt 43 wyroku Sądu w sprawie PVC II, skarżąca zwraca uwagę, że celem art. 3 rozporządzenia nr 2988/74 jest umożliwienie zawieszenia biegu terminu przedawnienia, gdy Komisja — ze względu na niezależne od niej i obiektywne przyczyny związane choćby z samym faktem, że postępowanie sądowe w sprawie skargi jest w toku — nie może podjąć działań. Skarżąca sądzi, że w niniejszej sprawie Komisja mogła uważać, że nie była w stanie działać w czasie, gdy postępowanie w sprawie skargi toczyło się przed Sądem. Natomiast od momentu ogłoszenia wyroku Sądu Komisja, z zastrzeżeniem przestrzegania zasady rozsądnego terminu, miała możliwość wydania nowej decyzji. Wnosząc odwołanie, Komisja podjęła zatem ryzyko, że jej działanie ulegnie przedawnieniu, mimo że znała już wyrok Trybunału z dnia 15 czerwca 1994 r. w sprawie C-137/92 P Komisja przeciwko BASF i in., Rec. s. I-2555, dotyczący braku uwierzytelnienia aktów przyjętych przez kolegium komisarzy. Dlatego też bezczynność Komisji w czasie, gdy wniesione przez nią odwołanie było przedmiotem postępowania zawisłego przed Trybunałem, nie może zostać usprawiedliwiona jakąkolwiek obiektywną przyczyną.

83 W konsekwencji należało przyjąć, że jedynie czas trwania postępowania przed Sądem przedłuża termin przedawnienia. Termin przedawnienia upłynął więc w dniu 27 stycznia 2000 r., na długo przed wydaniem zaskarżonej decyzji.

84 Skarżąca zwraca też uwagę, że w ww. w pkt 43 wyroku Sądu w sprawie PVC II nie sprzeciwiono się tej wykładni. W sprawie, w której wydano ten wyrok, nowa decyzja Komisji została bowiem wydana w terminie krótszym niż pięcioletni termin wydłużony jedynie o „okres zawieszenia", wynikający z postępowania przed Sądem. Zatem w ww. w pkt 43 wyroku Sądu w sprawie PVC II kwestia, czy wniesienie odwołania wywołuje skutek zawieszający w rozumieniu art. 3 rozporządzenia nr 2988/74, nie była analizowana.

85 Skarżąca dodaje w replice, że stanowisko Komisji sprowadza się do pozbawienia ww. w pkt 34 wyroku w sprawie Solvay III wszelkich skutków do czasu jego potwierdzenia przez Trybunał, przez co odmawia się temu wyrokowi mocy wiążącej. Poza tym rozszerzająca wykładnia art. 3 rozporządzenia nr 2988/74 obejmująca sytuacje, w których Komisja nie została pozbawiona możliwości działania, byłaby sprzeczna z zasadą pewności prawa.

86 Na koniec, ustosunkowując się do ww. w pkt 55 wyroku Trybunału w sprawie PVC II, skarżąca utrzymuje, że ani Sąd, ani Trybunał nie zamierzały w sprawie, w której wydano ten wyrok, rozstrzygać kwestii, czy odwołanie wniesione przez Komisję od wyroku Sądu stwierdzającego nieważność decyzji powoduje zawieszenie biegu terminu przedawnienia na czas trwania postępowania w przedmiocie odwołania.

87 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

88 Tytułem wstępu należy podkreślić, że rozporządzenie nr 2988/74 wprowadziło wyczerpujące unormowanie określające szczegółowo terminy, w których Komisja jest uprawniona, nie naruszając podstawowego wymogu pewności prawa, do nakładania

grzywien na przedsiębiorstwa, przeciwko którym wszczęto postępowania w sprawie stosowania wspólnotowych reguł konkurencji (wyroki Sądu: z dnia 19 marca 2003 r. w sprawie T-213/00 CMA CGM i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-913, pkt 324; z dnia 18 czerwca 2008 r. w sprawie T-410/03 Hoechst przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-881, pkt 223).

89 Tak więc zgodnie z art. 1 ust. 1 lit. b) i art. 1 ust. 2 rozporządzenia nr 2988/74, jak również art. 2 ust. 3 tegoż rozporządzenia przedawnienie postępowania następuje wówczas, gdy Komisja nie nałożyła grzywny lub kary w ciągu pięciu lat od rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia, o ile w tym czasie nie podjęto czynności przerywającej bieg tego terminu, lub najpóźniej w ciągu dziesięciu lat od rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia, jeśli podjęto czynności przerywające bieg tego terminu. Jednak na podstawie art. 2 ust. 3 tegoż rozporządzenia tak opisany termin przedawnienia zostaje przedłużony o okres, w którym bieg terminu przedawnienia ulega zawieszeniu zgodnie z art. 3 rzeczonego rozporządzenia (ww. w pkt 55 wyrok Trybunału w sprawie PVC II, pkt 140).

90 Zgodnie z art. 3 rozporządzenia nr 2988/74 bieg terminu przedawnienia w postępowaniach ulega zawieszeniu na okres, w którym decyzja Komisji jest przedmiotem postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich.

91 W niniejszym przypadku z zaskarżonej decyzji wynika, że w rozpatrywanej sprawie Komisja zastosowała przepisy o przedawnieniu w następujący sposób.

92 Najpierw Komisja uznała, że skoro chodzi o naruszenia ciągłe lub nadal trwające, bieg terminu przedawnienia rozpoczął się pod koniec 1990 r. Komisja dodała też, że — zakładając nawet, iż naruszenie zostało zakończone w dniu 31 grudnia 1990 r. oraz że wydanie i doręczenie decyzji 91/299 nie przerwało biegu terminu przedawnienia — miała czas na wydanie decyzji co najmniej do końca 1995 r. (motyw 203).

93 Następnie Komisja stwierdziła, że termin przedawnienia powinien zostać przedłużony o okres, w którym skarga na decyzję była przedmiotem postępowania zawisłego przed Sądem (motyw 204). W niniejszej sprawie w sytuacji, gdy skarga została wniesiona do Sądu w dniu 2 maja 1991 r., Sąd wydał wyrok w dniu 29 czerwca 1995 r., odwołanie zostało wniesione do Trybunału w dniu 30 sierpnia 1995 r., a Trybunał wydał wyrok w dniu 6 kwietnia 2000 r., bieg terminu przedawnienia uległ zawieszeniu co najmniej na okres ośmiu lat, dziewięciu miesięcy i czterech dni (motyw 206). W związku z tym Komisja uznała, że miała czas na wydanie nowej decyzji do września 2004 r. (motyw 207).

94 Zdaniem Komisji z powyższego wynika, że zaskarżona decyzja z dnia 13 grudnia 2000 r. została wydana przed upływem terminu przedawnienia.

95 Takie rozumowanie jest zgodne z przepisami o przedawnieniu mającymi zastosowanie w niniejszej sprawie.

96 Przede wszystkim zarzucane skarżącej naruszenia faktycznie zostały zakończone w dniu 19 grudnia 1990 r., z chwilą wydania decyzji 91/299. W konsekwencji termin przedawnienia zaczął biec od tego momentu.

97 Następnie, jak słusznie podkreślają strony, należy rozumieć, że zawarte w art. 3 rozporządzenia nr 2988/74 nawiązanie do „postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich" dotyczy od czasu utworzenia Sądu przede wszystkim postępowania przed Sądem, ponieważ jego właściwości podlegają środki polegające na wymierzeniu kary lub grzywny w dziedzinie prawa konkurencji. Zatem bieg terminu przedawnienia uległ zawieszeniu przez cały czas trwania postępowania przed Sądem.

98 Wreszcie z pkt 157 ww. w pkt 55 wyroku Trybunału w sprawie PVC II wynika, że zgodnie z art. 3 rozporządzenia nr 2988/74 bieg terminu przedawnienia ulega zawieszeniu, dopóki dana decyzja jest przedmiotem postępowania zawisłego „przed

Sądem i Trybunałem". W związku z tym w niniejszej sprawie bieg terminu przedawnienia uległ też zawieszeniu na czas całego postępowania przed Trybunałem i nie zachodzi potrzeba wypowiadania się na temat okresu między ogłoszeniem wyroku Sądu a wniesieniem odwołania do Trybunału.

99 W konsekwencji w następstwie tego zawieszenia w niniejszej sprawie nie upłynął żaden termin przekraczający pięć lat, licząc od zakończenia omawianych naruszeń lub od jakiegokolwiek przerwania biegu terminu przedawnienia.

100 Dlatego też zaskarżona decyzja została wydana z poszanowaniem przepisów o przedawnieniu zawartych w rozporządzeniu nr 2988/74.

101 Żaden z argumentów wysuwanych przez skarżącą nie prowadzi do podważenia powyższego stwierdzenia.

102 Po pierwsze, należy bowiem zaznaczyć, że art. 60 statutu Trybunału Sprawiedliwości i art. 3 rozporządzenia nr 2988/74 mają różny zakres stosowania. Fakt, iż odwołanie nie ma skutku zawieszającego, nie może pozbawiać skuteczności art. 3 rozporządzenia nr 2988/74, który dotyczy sytuacji, w jakich Komisja jest zmuszona czekać na orzeczenie sądu wspólnotowego. Teza skarżącej, że Komisja nie powinna brać pod uwagę okresu, w którym odwołanie było przedmiotem postępowania zawisłego przed Trybunałem, nie może więc zostać uwzględniona, gdyż pozbawia ona wyrok Trybunału dotyczący odwołania racji bytu i skuteczności.

103 Po drugie, jeżeli chodzi o argument skarżącej, że wprowadzenie dwuinstancyjnego sądownictwa nie pozwala na wydłużenie okresu, w którym bieg terminu przedawnienia ulega zawieszeniu, należy przypomnieć, że art. 3 rozporządzenia nr 2988/74 chroni Komisję przed skutkami przedawnienia w sytuacji, gdy musi ona czekać na orzeczenie sądu wspólnotowego w ramach postępowań, których przebieg nie zależy od niej, zanim

zostanie ustalone, czy zaskarżony akt jest zgodny lub niezgodny z prawem (zob. ww. w pkt 55 wyrok Trybunału w sprawie PVC II, pkt 144).

104 Po trzecie, jeżeli chodzi o argument, że ww. w pkt 43 wyrok Sądu w sprawie PVC II nie znajduje zastosowania przy rozstrzygnięciu niniejszego sporu, to wręcz przeciwnie, z treści tego wyroku, utrzymanego w mocy w postępowaniu odwoławczym, wynika jasno, że co do zasady do terminu przedawnienia należy dodać okres, w którym bieg terminu przedawnienia uległ zawieszeniu, czyli nie tylko czas postępowania przed Sądem, lecz także czas postępowania przed Trybunałem.

105 Po czwarte, odnosząc się do argumentu, że zawieszenie biegu terminu przedawnienia w toku postępowania odwoławczego sprowadza się do uznania, że decyzja, której nieważność stwierdzono w pierwszej instancji, wywołuje skutki, wystarczy wskazać, że zawieszenie biegu terminu przedawnienia pozwala Komisji jedynie wydać ewentualnie nową decyzję w sytuacji, gdy odwołanie od wyroku Sądu stwierdzającego nieważność decyzji Komisji zostało oddalone. Takie zawieszenie biegu terminu przedawnienia nie ma żadnego wpływu na decyzję, której nieważność została stwierdzona w wyroku Sądu.

106 Po piąte, jeśli chodzi o argument skarżącej, że Komisja powinna była wydać nową decyzję, nie czekając na wyrok Trybunału, należy stwierdzić, że wprawdzie nie było przeszkód formalnych, aby Komisja podjęła czynności po stwierdzeniu przez Sąd nieważności pierwotnej decyzji, ale nie oznacza to, że Komisja musiała koniecznie wydać nową decyzję, nie czekając na wyrok Trybunału. Nie można poza tym zarzucać Komisji, że korzystając ze swojego prawa do obrony, wniosła odwołanie i oczekiwała na wydanie wyroku przez Trybunał, zanim wydała nową decyzję. Ponadto taka wykładnia art. 3 rozporządzenia nr 2988/74 jest zgodna z zasadą pewności prawa, która ma na celu zagwarantowanie przewidywalności sytuacji i stosunków prawnych podlegających prawu wspólnotowemu (wyrok Trybunału z dnia 15 lutego 1996 r. w sprawie C-63/93 Duff i in., Rec. s. I-569, pkt 20; wyrok Sądu z dnia 19 marca 1997 r. w sprawie T-73/95 Oliveira przeciwko Komisji, Rec. s. II-381, pkt 29).

107 Po szóste, należy dodać, że z proponowaną przez skarżącą wykładnią art. 3 rozporządzenia nr 2988/74 wiążą się poważne problemy praktyczne. Przecież jeśli po stwierdzeniu przez Sąd nieważności decyzji Komisja powinna wydać nową decyzję, nie czekając na wyrok Trybunału, to istnieje ryzyko, że gdyby Trybunał uchylił wyrok Sądu, w tym samym czasie współistniałyby dwie decyzje dotyczące tej samej kwestii.

108 Poza tym wymaganie, by Komisja — przed ustaleniem, czy pierwotna decyzja jest, czy też nie jest niezgodna z prawem — wydała nową decyzję tylko po to, by uniknąć upływu terminu przedawnienia, jest sprzeczne z wymogami ekonomii postępowania administracyjnego.

109 Z powyższego wynika, że pierwsza część zarzutu pierwszego podlega oddaleniu.

W przedmiocie drugiej części zarzutu, opartej na naruszeniu zasady rozsądnego terminu

— Argumenty stron

110 Skarżąca podnosi, że o „kierowanym przeciwko niej oskarżeniu" dowiedziała się w dniu 13 marca 1990 r., to jest w dniu, w którym otrzymała pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, czyli jedenaście lat przed datą wniesienia niniejszej skargi. Poza tym wynik niniejszej sprawy ma dla niej szczególnie doniosłe znaczenie, ponieważ w decyzji 91/299, a następnie w zaskarżonej decyzji Komisja zarzuciła jej „wyjątkowo poważne" naruszenia i nałożyła na nią grzywnę w wysokości 20 mln EUR. Tymczasem do chwili wniesienia niniejszej skargi nie wydano żadnej ostatecznej decyzji w przedmiocie kierowanych wobec niej oskarżeń sformułowanych w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów.

111 Powołując się na art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (zwanej dalej „EKPC"), podpisanej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r., skarżąca zwraca uwagę, że postępowanie wszczęte w lutym 1990 r., rozpatrywane jako całość, w sposób wyraźny przekroczyło rozsądny termin. Orzecznictwo wspólnotowe nie przewiduje w tym względzie, że czas trwania postępowania należy oceniać etap po etapie. Tym samym nic nie usprawiedliwia Komisji, która zwlekała pięć i pół roku z wydaniem nowej decyzji, tym bardziej że odwołanie do Trybunału nie wywołuje skutku zawieszającego.

112 Po wydaniu ww. w pkt 34 wyroku w sprawie Solvay III Komisja nie dość, że zdecydowała się na wniesienie odwołania, którego oddalenia mogła się spodziewać, znając ww. w pkt 82 wyrok w sprawie Komisja przeciwko BASF i in., to jeszcze czekała na rozstrzygnięcie w przedmiocie tego odwołania przed wydaniem zaskarżonej decyzji. Poza tym, zdaniem skarżącej, Komisja zwlekała jeszcze przez osiem miesięcy po wydaniu ww. w pkt 37 wyroku w sprawie Komisja przeciwko Solvay, podczas gdy w sprawie PVC II, w której Sąd wydał ww. w pkt 43 wyrok, Komisja wydała nową decyzję w ciągu półtora miesiąca.

113 Ponadto skarżąca twierdzi, że Komisja myli rozsądny termin z terminem przedawnienia, błędnie uważając, że była uprawniona do wstrzymania się z wydaniem nowej decyzji do 2004 r. Tak więc Komisja nie wskazała w zaskarżonej decyzji, na jakich danych opiera przekonanie, że zachowała w niniejszej sprawie rozsądny termin. Według skarżącej jakiekolwiek byłoby uzasadnienie długości każdego z etapów postępowania, „termin od czternastu do szesnastu lat bądź dłuższy całego postępowania od momentu wysłania pisma w sprawie zarzutów do wydania ostatecznego orzeczenia przez Sąd lub Trybunał" nie może być uważany za rozsądny.

114 Dlatego też Sąd powinien stwierdzić przekroczenie rozsądnego terminu i nieważność zaskarżonej decyzji, albowiem w tym momencie nie jest już możliwe wydanie w rozsądnym terminie orzeczenia w przedmiocie oskarżeń formułowanych przeciwko skarżącej. Każde inne rozwiązanie, polegające na przykład na uwzględnieniu przekroczenia rozsądnego terminu przy okazji ustalania wysokości grzywny, nie pozwoliłoby naprawić naruszenia art. 6 EKPC. Poza tym skarżąca utrzymuje, że zgodnie z zasadami ustalonymi przez Europejski Trybunał Praw Człowieka nie musi ona wykazywać, że owo przekroczenie rozsądnego terminu naruszyło jej prawo do obrony,

co stanowi odrębny powód do stwierdzenia nieważności. Kryterium naruszenia prawa do obrony różni się bowiem od prawa do rozpatrzenia przez sąd sprawy karnej w rozsądnym terminie.

115 W każdym razie skarżąca podnosi, że przekroczenie rozsądnego terminu i wynikające stąd osłabienie mocy dowodów uniemożliwia jej obronę, pozbawiając ją w szczególności możliwości uzasadnienia argumentów przedstawionych w skardze. Ponadto skarżąca utrzymuje, że nie może już się zwrócić do swoich dawnych pracowników, którzy byli zatrudnieni w danym sektorze i w danej spółce zależnej. Skarżąca twierdzi zwłaszcza, że nie jest w stanie przeprowadzić szczegółowych analiz warunków produkcji i dostaw węglanu sodu w latach osiemdziesiątych, bowiem od tego czasu wiele z jej zakładów produkcyjnych zostało zamkniętych, a archiwa dotyczące tych zakładów produkcyjnych nie były systematycznie zachowywane.

116 Skarżąca uważa, że zawiniona bezczynność Komisji w ciągu pięciu i pół roku po wydaniu ww. w pkt 34 wyroku w sprawie Solvay III powinna zostać szczególnie ukarana. Skarżąca precyzuje w tym względzie, że nie starała się systematycznie utrwalać faktów i dokumentów, które mogłyby posłużyć jej w obronie, ponieważ miała prawo sądzić, iż Komisja zrezygnowała z ponownego otwarcia postępowania. Dodatkowo istniejący u skarżącej system archiwizacji zmuszał ją, z wyjątkiem szczególnych przypadków, do systematycznego niszczenia archiwów po upływie dziesięciu, a nawet pięciu lat.

117 Wreszcie pogląd, że na skarżącej spoczywa ciężar dowodu tego, iż nie dochowano rozsądnego terminu, jest sprzeczny z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, zgodnie z którym to władze krajowe powinny w przypadku długiej bezczynności wyjaśnić jej przyczyny, przy czym jedynie nadzwyczajne okoliczności mogą ją usprawiedliwiać. Skarżąca twierdzi również, że w odróżnieniu od Komisji nie można jej zarzucić działań zmierzających do opóźnienia postępowania od 1989 r. Zwraca ona uwagę, że Komisja okazała się niezdolna do respektowania swoich wewnętrznych przepisów dotyczących uwierzytelniania i przestrzegania zasady pewności prawa, co opóźniło o wiele lat zbadanie pierwotnej decyzji co do istoty.

118 Komisja kwestionuje argumenty skarżącej.

— Ocena Sądu

119 Tytułem wstępu należy przypomnieć, że przestrzeganie zasady rozsądnego terminu jest wymagane w dziedzinie konkurencji zarówno w toku postępowań administracyjnych prowadzonych na podstawie rozporządzenia nr 17, mogących zakończyć się wymierzeniem przewidzianych w nim kar, jak i w toku postępowania sądowego przed sądem wspólnotowym (ww. w pkt 55 wyrok Trybunału w sprawie PVC II, pkt 179).

120 W pierwszej kolejności na poparcie swojego zarzutu dotyczącego nierozsądnie długiego czasu trwania postępowania administracyjnego skarżąca powołuje się przede wszystkim na okoliczność, że po stwierdzeniu nieważności decyzji 91/299 przez ww. w pkt 34 wyrok w sprawie Solvay III Komisja zwlekała bez żadnego powodu przez pięć i pół roku z wydaniem nowej decyzji, mimo że odwołanie nie ma skutku zawieszającego.

121 Tymczasem, jak zostało stwierdzone w ramach analizy pierwszej części zarzutu pierwszego, bieg terminu przedawnienia był zawieszony zgodnie z art. 3 rozporządzenia nr 2988/74 przez cały czas trwania postępowania przed Trybunałem w następstwie wniesienia odwołania od ww. w pkt 34 wyroku w sprawie Solvay III. Wobec tego nie można zarzucać Komisji naruszenia zasady rozsądnego terminu tylko z tego powodu, że przed wydaniem zaskarżonej decyzji czekała, aż Trybunał wyda orzeczenie w sprawie tego odwołania.

122 W drugiej kolejności skarżąca podnosi w sposób bardziej ogólny, że postępowanie administracyjne rozpatrywane jako całość, to znaczy od wysłania pisma w sprawie przedstawienia zarzutów do wydania zaskarżonej decyzji, przekroczyło rozsądny termin.

123 Argument ten należy oddalić.

124 Badając zarzut oparty na naruszeniu zasady rozsądnego terminu, należy bowiem dokonać rozróżnienia między postępowaniem administracyjnym a postępowaniem sądowym. Tak więc przy określaniu czasu trwania postępowania przed Komisją nie można brać pod uwagę okresu, w którym sąd wspólnotowy badał zgodność z prawem decyzji 91/299 oraz ważność ww. w pkt 34 wyroku w sprawie Solvay III (zob. podobnie ww. w pkt 43 wyrok Sądu w sprawie PVC II, pkt 123).

125 W trzeciej kolejności skarżąca poddaje krytyce czas trwania postępowania administracyjnego w okresie między ogłoszeniem ww. w pkt 37 wyroku w sprawie Komisja przeciwko Solvay a wydaniem zaskarżonej decyzji.

126 Należy przypomnieć w tym względzie, że okres ten rozpoczął się w dniu 6 kwietnia 2000 r., czyli w dniu ogłoszenia ww. w pkt 37 wyroku w sprawie Komisja przeciwko Solvay, a zakończył się w dniu 13 grudnia 2000 r. wraz z wydaniem zaskarżonej decyzji. Ten etap postępowania administracyjnego trwał więc osiem miesięcy i siedem dni.

127 W tym czasie Komisja dokonała w decyzji 91/299 jedynie formalnych zmian, w szczególności poprzez dodanie nowego fragmentu poświęconego „postępowaniom przed Sądem Pierwszej Instancji i Trybunałem Sprawiedliwości", dotyczącego oceny przestrzegania terminów przedawnienia. Ponadto wydanie zaskarżonej decyzji nie zostało poprzedzone jakimikolwiek dodatkowymi czynnościami dochodzeniowymi, bowiem Komisja oparła się na wynikach dochodzenia prowadzonego dziesięć lat wcześniej. Trzeba jednak przyznać, że nawet w tych okolicznościach pewne kontrole i uzgodnienia w ramach samej instytucji mogą okazać się niezbędne, aby móc dojść do takiego rezultatu.

128 Z tej perspektywy nie można uważać, że okres ośmiu miesięcy i siedmiu dni, który upłynął między ogłoszeniem ww. w pkt 37 wyroku w sprawie Komisja przeciwko Solvay a wydaniem zaskarżonej decyzji, nie był rozsądnym terminem.

129 W czwartej kolejności, jeżeli chodzi o czas trwania postępowania administracyjnego między wysłaniem pisma w sprawie przedstawienia zarzutów a wydaniem decyzji 91/299, należy zaznaczyć, że skarżąca nie wskazywała, że ów czas jako taki zasługiwał na krytykę. Skarżąca ograniczyła się bowiem do stwierdzenia, że rozsądny charakter terminu winien być oceniany od dnia 13 marca 1990 r., czyli od daty wysłania do niej pisma w sprawie przedstawienia zarzutów. Nie kierowała jednak krytycznych uwag w odniesieniu do okresu jedenastu i pół miesiąca, który upłynął między wysyłaniem pisma w sprawie przedstawienia zarzutów a wydaniem decyzji 91/299 w dniu 1 marca 1991 r.

130 Z powyższego wynika, że skarżąca nie wskazała żadnych okoliczności pozwalających uznać, że czas trwania całego postępowania administracyjnego był w niniejszej sprawie zbyt długi.

131 Nawet jeśli powinno się uwzględnić etap postępowania administracyjnego poprzedzający pismo w sprawie przedstawienia zarzutów (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 21 września 2006 r. w sprawie C-105/04 P Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8725, pkt 51), należy uznać, że całe postępowanie administracyjne nie jest zbyt długie, biorąc pod uwagę w szczególności kontrole dokonane od kwietnia 1989 r., żądania udzielenia informacji wystosowane później oraz otwarcie postępowania z urzędu w dniu 19 lutego 1990 r.

132 Należy dodać, że w każdym razie naruszenie zasady rozsądnego terminu uzasadnia stwierdzenie nieważności decyzji wydanej po przeprowadzeniu postępowania administracyjnego z zakresu konkurencji jedynie wówczas, gdy pociąga ono za sobą również naruszenie prawa do obrony danego przedsiębiorstwa. Jeśli bowiem nie zostało wykazane, że nadmierny upływ czasu wpłynął na zdolność zainteresowanych przedsiębiorstw do skutecznej obrony, naruszenie zasady rozsądnego terminu nie

będzie miało wpływu na ważność postępowania administracyjnego (zob. podobnie ww. w pkt 43 wyrok Sądu w sprawie PVC II, pkt 122).

133 Skarżąca stwierdza w tym względzie, że jej obrona przed oskarżeniami dotyczącymi domniemywanych zdarzeń sprzed lat jest utrudniona, ponieważ nie może ona już zwrócić się do swoich pracowników zatrudnionych wówczas w danym sektorze i danej spółce zależnej.

134 Tymczasem Komisja nie prowadziła czynności dochodzeniowych w okresie od ogłoszenia ww. w pkt 37 wyroku w sprawie Komisja przeciwko Solvay do wydania zaskarżonej decyzji.

135 Poza tym z zaskarżonej decyzji wynika, iż ma ona takie samo uzasadnienie co decyzja 91/299, że treść obu tych decyzji jest niemal identyczna i że Komisja nie wzięła pod uwagę żadnych nowych okoliczności, które mogłyby wymagać skorzystania z prawa do obrony.

136 W tej sytuacji nie doszło do naruszenia prawa skarżącej do obrony.

137 W piątej kolejności, odnosząc się do postępowania sądowego, należy stwierdzić, że skarżąca nie krytykuje bezpośrednio w skardze czasu trwania postępowania dotyczącego decyzji 91/299, prowadzonego przed Sądem, a później przed Trybunałem.

138 W każdym razie należy przypomnieć, że ogólna zasada prawa wspólnotowego wywodząca się z art. 6 ust. 1 EKPC, zgodnie z którą każdy ma prawo do rzetelnego procesu sądowego, a w szczególności prawo do procesu w rozsądnym terminie, ma zastosowanie w ramach środka zaskarżenia skierowanego przeciw decyzji Komisji nakładającej na przedsiębiorstwo grzywnę za naruszenie prawa konkurencji. Rozsądny charakter terminu powinien być oceniany na podstawie okoliczności właściwych dla każdej sprawy, a w szczególności znaczenia sporu dla zainteresowanego, złożoności sprawy oraz zachowania strony skarżącej i właściwych władz. Wykaz tych kryteriów nie jest wyczerpujący i ocena kwestii rozsądnego charakteru terminu nie wymaga systematycznej analizy okoliczności sprawy pod kątem każdego z nich, jeżeli czas trwania postępowania wydaje się uzasadniony w świetle jednego z tych kryteriów. Tak więc złożoność sprawy może zostać uwzględniona, by usprawiedliwić zbyt długi prima facie termin (zob. wyrok Trybunału z dnia 25 stycznia 2007 r. w sprawach połączonych C-403/04 P i C-405/04 P Sumitomo Metal Industries i Nippon Steel przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-729, pkt 115–117 i przytoczone tam orzecznictwo).

139 Poza tym w wyroku z dnia 17 grudnia 1998 r. w sprawie C-185/95 P Baustahlgewebe przeciwko Komisji, Rec. s. I-8417, Trybunał stwierdził, że Sąd nie przestrzegał wymogów wynikających z poszanowania rozsądnego terminu, a następnie — ze względów ekonomii procesowej i celem natychmiastowego i skutecznego zaradzenia takiemu uchybieniu proceduralnemu — orzekł, że zarzut dotyczący zbyt długiego czasu trwania postępowania uzasadniał uchylenie zaskarżonego wyroku w zakresie, w jakim wyrok ustalał wysokość grzywny nałożonej na skarżącą na 3 mln ECU. Wobec braku wskazówek pozwalających stwierdzić, że czas trwania postępowania miał wpływ na wynik sporu, Trybunał orzekł, że zarzut ten nie mógł skutkować uchyleniem zaskarżonego wyroku w całości, lecz że kwota 50 000 ECU stanowiła odpowiednie zadośćuczynienie za zbyt długi czas trwania postępowania, w związku z czym obniżył wysokość grzywny nałożonej na dane przedsiębiorstwo.

140 Zatem w sytuacji, gdy brakuje danych wskazujących, że czas trwania postępowania miał wpływ na wynik sporu, ewentualne przekroczenie w niniejszej sprawie rozsądnego terminu przez sąd wspólnotowy — nawet przy założeniu, że zostało wykazane — nie ma żadnego wpływu na zgodność z prawem zaskarżonej decyzji.

141 Należy dodać, że skarżąca w sposób wyraźny zrezygnowała w skardze z możliwości obniżenia grzywny w drodze rekompensaty za domniemywane naruszenie prawa do rozpatrzenia jej sprawy w rozsądnym terminie. Nie złożyła również wniosku o odszkodowanie.

142 Dlatego też należy oddalić drugą część zarzutu pierwszego i w konsekwencji oddalić zarzut pierwszy w całości.

W przedmiocie zarzutu drugiego, opartego na naruszeniu istotnych wymogów proceduralnych przy wydaniu i uwierzytelnieniu zaskarżonej decyzji

143 Zarzut drugi dzieli się zasadniczo na osiem części, które dotyczą: po pierwsze naruszenia zasady kolegialności, po drugie naruszenia zasady pewności prawa, po trzecie naruszenia prawa skarżącej do ponownego bycia wysłuchaną, po czwarte niezasięgnięcia nowej opinii komitetu doradczego ds. praktyk ograniczających konkurencję i pozycji dominującej, po piąte nieprawidłowego składu komitetu doradczego, po szóste wykorzystania dokumentów zajętych z naruszeniem rozporządzenia nr 17, po siódme naruszenia prawa dostępu do akt, a po ósme naruszenia zasad bezstronności, dobrej administracji i proporcjonalności.

144 Sąd uważa, że siódmą część zarzutu drugiego należy zbadać w ramach zarzutu szóstego, opartego na naruszeniu prawa dostępu do akt i po zbadaniu zasadności wszystkich zarzutów dotyczących meritum sprawy.

W przedmiocie pierwszej części zarzutu, opartej na naruszeniu zasady kolegialności

— Argumenty stron

145 Skarżąca zwraca uwagę, że z pisma przewodniego z dnia 10 stycznia 2001 r., podpisanego przez członka Komisji odpowiedzialnego za sprawy konkurencji, wynika, że zaskarżona decyzja została wydana przez kolegium komisarzy w dniu 13 grudnia 2000 r.

146 Tymczasem z oświadczeń rzecznik Komisji, które zostały przytoczone w komunikacie prasowym jednej z agencji prasowych z dnia 12 grudnia 2000 r., wynika, że decyzja o ponownym wydaniu decyzji 91/299 została już podjęta najpóźniej w dniu poprzedzającym dzień, w którym komisarze zebrali się na obradach.

147 Zdaniem skarżącej, ponieważ nic nie wskazuje na to, by kolegium komisarzy obradowało przed dniem 12 grudnia 2000 r., należy stąd wnioskować, że zaskarżona decyzja została wydana z naruszeniem zasady kolegialności.

148 Poza tym — przy założeniu, że zaskarżona decyzja rzeczywiście została wydana przez kolegium komisarzy — z komunikatu prasowego agencji prasowej z dnia 12 grudnia 2000 r. wynika, że Komisja najwyraźniej postanowiła wydać nową decyzję o treści identycznej z treścią decyzji 91/299 z tego powodu, że skarżąca nigdy nie kwestionowała jej co do meritum. Tymczasem skarżąca utrzymuje, że poddała krytyce dokonaną przez Komisję ocenę prawną i ocenę stanu faktycznego, jak również grzywnę co do zasady i co do wysokości. W związku z tym należy uznać, że kolegium komisarzy nie zostało należycie poinformowane o stanowisku skarżącej, gdy decydowało o wydaniu zaskarżonej decyzji.

149 Skarżąca wnosi również do Sądu o nakazanie Komisji przedstawienia wszystkich dokumentów wewnętrznych związanych z wydaniem zaskarżonej decyzji, a w szczególności protokołów z wszystkich posiedzeń kolegium komisarzy, podczas których omawiano projekt decyzji, jak również dokumentów przedłożonych kolegium.

150 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

151 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem zasada kolegialności opiera się na równości członków Komisji w zakresie udziału w podejmowaniu decyzji i oznacza w szczególności, że decyzje są podejmowane wspólnie i że wszyscy członkowie kolegium ponoszą na płaszczyźnie politycznej zbiorową odpowiedzialność za wszystkie wydane decyzje (wyroki Trybunału: z dnia 29 września 1998 r. w sprawie C-191/95 Komisja przeciwko Niemcom, Rec. s. I-5449, pkt 39; z dnia 13 grudnia 2001 r. w sprawie C-1/00 Komisja przeciwko Francji, Rec. s. I-9989, pkt 79).

152 Poszanowaniem zasady kolegialności, a zwłaszcza wymogiem, by decyzje były podejmowane wspólnie, są bezwzględnie zainteresowane podmioty prawa, których dotyczą skutki prawne tych decyzji, w tym znaczeniu że muszą one mieć pewność, iż owe decyzje zostały rzeczywiście przyjęte przez kolegium i odpowiadają w pełni jego woli. Dotyczy to w szczególności aktów nazwanych wyraźnie decyzjami, które Komisja ma wydać w stosunku do przedsiębiorstw lub związków przedsiębiorstw, by zapewnić przestrzeganie reguł konkurencji, i których celem jest stwierdzenie naruszenia tych reguł, wydanie nakazów tym przedsiębiorstwom i nałożenie na nie kar pieniężnych (ww. w pkt 82 wyrok w sprawie Komisja przeciwko BASF i in., pkt 64, 65).

153 W niniejszej sprawie skarżąca powołuje się na okoliczność, że zgodnie z komunikatem prasowym jednej z agencji prasowych z dnia 12 grudnia 2000 r. rzecznik Komisji ogłosiła, że w dniu 13 grudnia 2000 r. Komisja ponownie wyda taką samą decyzję.

154 Tymczasem zakładając, że rzecznik Komisji wypowiedziała zdania, do których odnosi się skarżąca, sam fakt, iż komunikat prasowy prywatnej spółki wspomina o oświadczeniu pozbawionym oficjalnego charakteru, nie wystarczy, by uznać, że Komisja naruszyła zasadę kolegialności. Kolegium komisarzy nie było przecież w żaden sposób związane tym oświadczeniem i w czasie posiedzenia w dniu 13 grudnia 2000 r. mogło więc też postanowić po przeprowadzeniu wspólnych obrad, że nie wyda zaskarżonej decyzji.

155 Należy dodać, że oficjalny komunikat prasowy Komisji został opublikowany w dniu 13 grudnia 2000 r.

156 Ponadto nawet przy założeniu, że rzecznik Komisji oświadczyła, iż skarżąca nigdy nie zakwestionowała decyzji 91/299 co do meritum, argument ten nie może być skuteczny. Z motywu 199 zaskarżonej decyzji wynika bowiem, że Komisja wydała nową decyzję, której treść jest prawie identyczna z treścią decyzji 91/299, z tej przyczyny, że jej nieważność została stwierdzona z powodu uchybień proceduralnych. Dlatego też okoliczność, że skarżąca kwestionowała decyzję 91/299 co do meritum, nie ma znaczenia.

157 Z powyższego wynika, że nakazanie Komisji, w ramach środków organizacji postępowania, przedstawienia wszystkich dokumentów wewnętrznych związanych z wydaniem zaskarżonej decyzji jest niepotrzebne.

158 Należy zatem oddalić pierwszą część zarzutu drugiego.

W przedmiocie drugiej części zarzutu, opartej na naruszeniu zasady pewności prawa

— Argumenty stron

159 Skarżąca daje do zrozumienia, że formalności związane z uwierzytelnianiem określone w regulaminie wewnętrznym Komisji (Dz.U. 1999, L 252, s. 41), który obowiązywał w chwili wydania zaskarżonej decyzji, są niezgodne z wymogami wynikającymi z ww. w pkt 82 wyroku w sprawie Komisja przeciwko BASF i in. (pkt 73–76) i z ww. w pkt 37 wyroku w sprawie Komisja przeciwko Solvay (pkt 44–49).

160 Artykuł 16 akapit pierwszy obowiązującego wówczas regulaminu wewnętrznego Komisji nie przewidywał bowiem zdaniem skarżącej żadnych formalności związanych z uwierzytelnieniem zaskarżonej decyzji, która — choć wymienia nazwisko członka Komisji odpowiedzialnego za sprawy konkurencji — nie jest podpisana. W szczególności nie istniał wymóg, by przyjęte akty były dołączane do streszczenia z posiedzenia z chwilą jego sporządzenia, tak że „uwierzytelnienie któregokolwiek z tych streszczeń nie ma bezpośredniego związku z przyjętym aktem". W tym względzie art. 16 akapit pierwszy regulaminu wewnętrznego Komisji różni się od art. 15 decyzji Rady z dnia 5 czerwca 2000 r. w sprawie przyjęcia jej regulaminu wewnętrznego (Dz.U. L 149, s. 21).

161 Dlatego też, według skarżącej, regulamin wewnętrzny Komisji nie uwzględnia fundamentalnego charakteru formalności związanych z uwierzytelnianiem i kłóci się z zasadą pewności prawa. W konsekwencji zaskarżona decyzja nie została w sposób ważny uwierzytelniona.

162 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

163 Tytułem wstępu Sąd stwierdza, że argumentację skarżącej należy rozumieć w ten sposób, iż powołuje się ona na niezgodność z prawem przepisu regulaminu wewnętrznego Komisji obowiązującego w czasie wydania zaskarżonej decyzji.

164 Tak postawiony zarzut niezgodności z prawem należy uznać za dopuszczalny.

165 Otóż zgodnie z orzecznictwem zakres stosowania art. 241 WE powinien też obejmować przepisy regulaminu wewnętrznego danej instytucji, które — mimo że nie stanowią podstawy prawnej zaskarżonej decyzji i nie wywołują skutków analogicznych do skutków rozporządzenia w rozumieniu tego przepisu traktatu — określają istotne dla wydania tej decyzji wymogi proceduralne i w konsekwencji gwarantują pewność prawa osobom będącym adresatami tej decyzji. Ważne jest bowiem, by każdy adresat decyzji mógł incydentalnie zakwestionować zgodność z prawem aktu warunkującego formalną ważność tej decyzji bez względu na okoliczność, iż dany akt nie stanowi jej podstawy prawnej, jeżeli ów adresat nie był w stanie wystąpić z wnioskiem o stwierdzenie nieważności tego aktu przed doręczeniem spornej decyzji. Dlatego też zarzut niezgodności z prawem może dotyczyć przepisów regulaminu wewnętrznego Komisji w zakresie, w jakim zapewniają one ochronę jednostek (ww. w pkt 43 wyrok Sądu w sprawie PVC II, pkt 286, 287).

166 Poza tym należy przypomnieć, że zarzut niezgodności z prawem nie powinien wykraczać poza to, co jest niezbędne dla rozstrzygnięcia sporu.

167 Celem art. 241 WE nie jest bowiem umożliwienie stronie zakwestionowania stosowania jakiegokolwiek aktu o charakterze ogólnym przy okazji jakiejkolwiek skargi. Akt ogólny, którego niezgodność z prawem jest podnoszona, powinien mieć zastosowanie bezpośrednio lub pośrednio do przypadku, którego dotyczy skarga, powinien też istnieć

bezpośredni związek prawny między zaskarżoną decyzją indywidualną i danym aktem o charakterze ogólnym (zob. ww. w pkt 43 wyrok Sądu w sprawie PVC II, pkt 288, 289 i przytoczone tam orzecznictwo).

168 W tym względzie należy przypomnieć, że zaskarżona decyzja została uwierzytelniona na podstawie przepisów art. 16 akapit pierwszy regulaminu wewnętrznego. Istnieje więc bezpośredni związek prawny między ową decyzją a tymże artykułem regulaminu wewnętrznego, którego niezgodność z prawem podnosi skarżąca. Zatem art. 16 akapit pierwszy regulaminu wewnętrznego obowiązującego w czasie wydania zaskarżonej decyzji może być przedmiotem zarzutu niezgodności z prawem.

169 Należy więc sprawdzić, czy formalności związane z uwierzytelnianiem ustanowione w regulaminie wewnętrznym Komisji spełniają, czy też nie, wymogi zasady pewności prawa.

170 W niniejszej sprawie punktem odniesienia jest art. 16 akapit pierwszy regulaminu wewnętrznego Komisji w wersji obowiązującej w czasie wydania zaskarżonej decyzji, który stanowi, co następuje:

„Akty przyjęte przez Komisję na posiedzeniu dołącza się nierozdzielnie, w języku autentycznym lub językach autentycznych, do streszczenia przygotowanego na koniec posiedzenia, na którym owe akty zostały przyjęte. Akty te są uwierzytelniane podpisami przewodniczącego i sekretarza generalnego złożonymi na ostatniej stronie streszczenia z posiedzenia" [tłumaczenie nieoficjalne].

171 W ww. w pkt 43 wyroku w sprawie PVC II Sąd zbadał zgodność z prawem art. 16 akapit pierwszy regulaminu wewnętrznego Komisji z dnia 17 lutego 1993 r. (Dz.U. L 230, s. 15), który miał następujące brzmienie:

„Akty przyjęte przez Komisję na posiedzeniu […] załącza się w języku autentycznym lub językach autentycznych do protokołu posiedzenia, na którym owe akty zostały przyjęte lub na którym odnotowano fakt ich przyjęcia. Akty te są uwierzytelniane podpisami przewodniczącego i sekretarza generalnego złożonymi na pierwszej stronie tego protokołu" [tłumaczenie nieoficjalne].

172 W wyroku tym Sąd orzekł, że ustalona przez ten przepis procedura stanowiła sama w sobie wystarczającą gwarancję kontroli pełnej zgodności, w przypadku jej zakwestionowania, doręczonych lub opublikowanych tekstów z tekstem przyjętym przez kolegium, a w ten sposób również z wolą ich autora. Jeśli bowiem tekst ten był dołączony do protokołu, a jego pierwsza strona była podpisana przez przewodniczącego i sekretarza generalnego, istniał związek między tym protokołem i dokumentami, które obejmował, dający pewność co do dokładnej treści i kształtu decyzji kolegium. Należy domniemywać w tym względzie, że organ działał zgodnie z obowiązującym prawem, dopóki niezgodność jego działania z normami nie została stwierdzona przez sąd wspólnotowy. Tym samym należy uznać, że uwierzytelnienie dokonane w sposób przewidziany w art. 16 akapit pierwszy regulaminu wewnętrznego jest zgodne z prawem (ww. w pkt 43 wyrok Sądu w sprawie PVC II, pkt 302–304).

173 Tymczasem należy stwierdzić, że art. 16 akapit pierwszy regulaminu wewnętrznego Komisji w wersji obowiązującej w czasie wydania zaskarżonej decyzji przewiduje procedurę uwierzytelnienia bardziej rygorystyczną niż procedura analizowana w ww. w pkt 43 wyroku Sądu w sprawie PVC II.

174 Otóż dokonane zmiany skutkują następującymi różnicami pomiędzy dwiema wersjami tekstu: akty przyjęte przez Komisję na posiedzeniu już nie tylko „załącza się" do protokołu, ale „dołącza się nierozdzielnie"; słowo „protokół" zostało zastąpione słowem „streszczenie z posiedzenia"; owo streszczenie jest przygotowywane „na koniec

posiedzenia”; wreszcie podpisów nie umieszcza się już na „pierwszej stronie protokołu”, lecz „na ostatniej stronie streszczenia z posiedzenia”.

175 Wszystkie te zmiany rozpatrywane łącznie wzmacniają gwarancje oferowane przez procedurę uwierzytelniania w szczególności w celu zapewnienia przestrzegania zasady pewności prawa.

176 Dlatego też art. 16 akapit pierwszy regulaminu wewnętrznego Komisji obowiązującego w czasie wydania zaskarżonej decyzji nie jest niezgodny z prawem.

177 W tej sytuacji należy oddalić drugą część zarzutu drugiego.

W przedmiocie trzeciej części zarzutu, opartej na naruszeniu prawa skarżącej do ponownego bycia wysłuchaną

— Argumenty stron

178 Skarżąca przyznaje, że w pkt 246–252 ww. w pkt 43 wyroku Sądu w sprawie PVC II uznano, że jeśli stwierdzono nieważność decyzji Komisji z powodu uchybień proceduralnych, ponowne przesłuchanie zainteresowanych przedsiębiorstw przed wydaniem nowej decyzji jest wymagane jedynie w zakresie, w jakim nowa decyzja zawiera nowe zarzuty.

179 Jednak według skarżącej owo rozwiązanie nie powinno znaleźć zastosowania w okolicznościach niniejszej sprawy. Po pierwsze, postępowanie administracyjne było dotknięte licznymi uchybieniami wynikającymi z wykorzystania przez Komisję dokumentów uzyskanych przez nią w innym celu niż cel, który uprawniał ją do zapoznania się z nimi, a także wynikającymi z naruszenia prawa dostępu do akt. Po drugie, zaskarżona decyzja powiela analizę dokonaną w decyzji 91/297, której nieważność stwierdzono z innych powodów niż tylko względy czysto formalne i która nie została wydana ponownie.

180 Zatem stwierdzenie nieważności decyzji 91/297 miało, zdaniem skarżącej, wpływ na ważność czynności poprzedzających wydanie zaskarżonej decyzji. W ww. w pkt 35 wyroku w sprawie Solvay I Sąd stwierdził bowiem, że całkowita odmowa ujawnienia dokumentów przez Komisję naruszała prawo dostępu skarżącej do akt. Poza tym owo uchybienie proceduralne miało wpływ zarówno na postępowanie administracyjne wszczęte na podstawie art. 82 WE, jak i na postępowanie prowadzone na podstawie art. 81 WE. Dlatego też Komisja powinna była ponownie otworzyć postępowanie, udostępniając jej w pełni akta, i umożliwić jej potem przedstawienie w tym względzie wszelkich uwag na piśmie oraz uwag ustnych.

181 Poza tym wykładnia zawarta w ww. w pkt 43 wyroku Sądu w sprawie PVC II jest błędna pod względem prawnym, ponieważ ogranicza ona prawo do bycia wysłuchanym jedynie do możliwości przedstawienia przez zainteresowane przedsiębiorstwo uwag w przedmiocie postawionych mu zarzutów. Tymczasem każde zainteresowane przedsiębiorstwo ma również prawo do bycia wysłuchanym i do przedstawienia uwag w przedmiocie grzywien: co do zasady, celowości i ich wysokości. Powołując się na orzecznictwo, skarżąca twierdzi, że przedsiębiorstwom będącym potencjalnymi adresatami decyzji stwierdzającej naruszenie przez nie prawa i nakładającej na nie z tego względu grzywnę powinno się umożliwić zaprezentowanie na etapie postępowania administracyjnego wszelkich uwag odnośnie do grzywny. Zdaniem skarżącej ze względu na upływ czasu w niniejszej sprawie mogłaby ona przedstawić nowe uwagi dotyczące przedawnienia uprawnienia Komisji do nałożenia na nią grzywien, przekroczenia rozsądnego terminu oraz wysokości grzywny.

182 Skarżąca uważa, że w następstwie stwierdzenia nieważności decyzji 91/297 powinna ona zostać wysłuchana w szczególności w kwestii wewnętrznej spójności analizy dokonanej przez Komisję, która przedstawiła zarzucane skarżącej naruszenia art. 81 WE i 82 WE jako wzajemnie się wspierające, oraz w przedmiocie wiarygodności niektórych stwierdzeń dotyczących porozumienia z ICI, przedstawionych w zaskarżo-

nej decyzji, a zaczerpniętych bezpośrednio z decyzji 91/297 lub stanowiących część jej filozofii, z naruszeniem domniemania niewinności.

183 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

184 Jeżeli po stwierdzeniu nieważności decyzji Komisji wymierzającej karę przedsiębiorstwom, które naruszyły art. 81 ust. 1 WE, z powodu uchybienia proceduralnego dotyczącego wyłącznie sposobu ostatecznego wydania tej decyzji przez kolegium komisarzy Komisja wydaje nową decyzję, której treść jest zasadniczo identyczna, i opartą na tych samych zarzutach, Komisja nie ma obowiązku przeprowadzenia ponownego przesłuchania zainteresowanych przedsiębiorstw (zob. podobnie ww. w pkt 43 wyrok Sądu w sprawie PVC II, pkt 246–253, potwierdzony ww. w pkt 55 wyrokiem Trybunału w sprawie PVC II, pkt 83–111).

185 Jeśli chodzi o kwestie prawne mogące pojawić się przy stosowaniu art. 233 WE, takie jak kwestie dotyczące upływu czasu, możliwości podjęcia ścigania na nowo, dostępu do akt, który jest związany z ponownym podjęciem postępowania, udziału funkcjonariusza ds. przesłuchań i komitetu doradczego, jak również ewentualnych następstw stosowania art. 20 rozporządzenia nr 17, kwestie te również nie wymagają przeprowadzenia ponownego przesłuchania, jeżeli nie zmieniają treści zarzutów, podlegają one w stosownym przypadku jedynie późniejszej kontroli sądowej (zob. podobnie ww. w pkt 55 wyrok Trybunału w sprawie PVC II, pkt 93).

186 W niniejszej sprawie Komisja powtórzyła niemal w całości treść decyzji 91/299. Uzupełniła zaskarżoną decyzję jedynie o fragment poświęcony postępowaniu przed Sądem i przed Trybunałem.

187 Prawdą jest, że w części zaskarżonej decyzji poświęconej okolicznościom faktycznym Komisja dodała również uwagi zaczerpnięte z decyzji 91/297, której nieważność stwierdzono następnie w ww. w pkt 35 wyroku w sprawie Solvay I. Część ta zawiera w szczególności odniesienia do ICI.

188 Jednakże, po pierwsze, decyzja 91/299, pierwotna w stosunku do zaskarżonej decyzji, wyraźnie odwoływała się do decyzji 91/297 w zakresie informacji o produkcie i o rynku sody (zob. pkt I B motywów decyzji 91/299). W replice skarżąca przyznaje zresztą, że fragmenty decyzji 91/297, powtórzone w zaskarżonej decyzji, stanowiły „integralną część" decyzji 91/299.

189 Po drugie, owe informacje dotyczące wyłącznie okoliczności faktycznych nie mają znaczenia dla naruszeń zarzucanych skarżącej w niniejszej sprawie. W rozpatrywanym przypadku przypisywane skarżącej zachowanie polega bowiem na nadużyciu pozycji dominującej, a nie na porozumieniu zawartym z innym przedsiębiorstwem lub na uzgodnionych praktykach, których skutkiem jest zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji wewnątrz wspólnego rynku.

190 Z tych względów należy stwierdzić, że zaskarżona decyzja i decyzja 91/299 mają zasadniczo identyczną treść i opierają się na tym samym uzasadnieniu.

191 Co za tym idzie, zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 184 i 185 powyżej Komisja nie miała w niniejszej sprawie obowiązku ponownego przesłuchania skarżącej przed wydaniem zaskarżonej decyzji.

192 Ponadto jeżeli chodzi o argumenty dotyczące wykorzystania dokumentów zajętych z naruszeniem rozporządzenia nr 17 i naruszenia prawa dostępu do akt, stanowią one przedmiot odrębnych zarzutów, w związku z czym zostaną zbadane w innym miejscu.

193 Z powyższego wynika, że trzecia część zarzutu drugiego winna zostać oddalona.

W przedmiocie czwartej części zarzutu, opartej na niezasięgnięciu nowej opinii komitetu doradczego ds. praktyk ograniczających konkurencję i pozycji dominującej

— Argumenty stron

194 Skarżąca kwestionuje ocenę zawartą w pkt 254–257 ww. w pkt 43 wyroku Sądu w sprawie PVC II, zgodnie z którą zasięgnięcie nowej opinii komitetu doradczego nie było w tej sprawie wymagane. Skarżąca uważa, że — wbrew temu, co orzekł w tym wyroku Sąd — obowiązek zasięgnięcia opinii komitetu doradczego nie wynika z art. 1 rozporządzenia Komisji nr 99/63/EWG z dnia 25 lipca 1963 r. w sprawie przesłuchań przewidzianych w art. 19 ust. 1 i 2 rozporządzenia Rady nr 17 (Dz.U. 127, s. 2268), które ogranicza się do uregulowania kolejności czynności w postępowaniu, ale z art. 10 rozporządzenia nr 17 w wersji obowiązującej w czasie zaistnienia okoliczności faktycznych. Poza tym nawet jeśli zasięgnięcie opinii komitetu doradczego stanowi istotną gwarancję proceduralną, ma ono inny cel niż zwykłe przesłuchanie przedsiębiorstwa, którego dotyczy projekt decyzji, o czym świadczy okoliczność, że zrezygnowanie przez przedsiębiorstwo z przesłuchania nie zwalnia Komisji z obowiązku zasięgnięcia opinii komitetu doradczego.

195 W konsekwencji Komisja powinna była uzyskać w niniejszej sprawie opinię komitetu doradczego co do jej projektu wydania zaskarżonej decyzji po ogłoszeniu ww. w pkt 37 wyroku w sprawie Komisja przeciwko Solvay, a w szczególności opinię w kwestii przestrzegania zasady rozsądnego terminu.

196 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

197 Zgodnie z art. 10 rozporządzenia nr 17 w wersji obowiązującej w okresie zaistnienia okoliczności faktycznych:

„3. Przed podjęciem każdej decyzji zamykającej postępowanie, o którym mowa w ust. 1, oraz przed podjęciem każdej decyzji o odnowieniu, zmianie lub cofnięciu decyzji wydanej zgodnie z art. [81] ust. 3 [WE] należy zasięgnąć opinii komitetu doradczego ds. porozumień ograniczających konkurencję i pozycji dominującej.

[…]

5. Zasięgnięcie opinii następuje na wspólnym posiedzeniu, które zwołuje Komisja; posiedzenie to odbywa się najwcześniej czternaście dni po wysłaniu zawiadomienia o zwołaniu. Do zawiadomienia załącza się przedstawienie stanu faktycznego wraz z najważniejszymi dokumentami, a także tymczasowy projekt decyzji dla każdego badanego przypadku”.

198 Ponadto art. 1 rozporządzenia nr 99/63 stanowi:

„Przed zasięgnięciem opinii komitetu doradczego ds. praktyk ograniczających konkurencję i pozycji dominującej Komisja przeprowadza przesłuchanie na podstawie art. 19 ust. 1 rozporządzenia nr 17” [tłumaczenie nieoficjalne].

199 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem z art. 1 rozporządzenia nr 99/63 wynika, że przesłuchanie zainteresowanych przedsiębiorstw i zasięgnięcie opinii komitetu jest konieczne w tych samych okolicznościach (wyrok Trybunału z dnia 21 września 1989 r. w sprawach połączonych 46/87 i 227/88 Hoechst przeciwko Komisji, Rec. s. 2859, pkt 54; ww. w pkt 55 wyrok Trybunału w sprawie PVC II, pkt 115).

200 Rozporządzenie nr 99/63 zostało zastąpione rozporządzeniem Komisji (WE) nr 2842/98 z dnia 22 grudnia 1998 r. w sprawie przesłuchania stron w określonych procedurach na podstawie art. [81 WE] i art. [82 WE] (Dz.U. L 354, s. 18), obowiązującym w czasie wydania zaskarżonej decyzji, którego art. 2 ust. 1 ma brzmienie podobne do brzmienia art. 1 rozporządzenia nr 99/63.

201 W niniejszej sprawie należy stwierdzić, że zgodnie z zaskarżoną decyzją przed wydaniem decyzji 91/299 zasięgnięto opinii komitetu doradczego ds. praktyk ograniczających konkurencję i pozycji dominującej. Skarżąca nie kwestionuje ani faktu, ani prawidłowości zasięgnięcia tej opinii.

202 Dlatego też skoro zaskarżona decyzja nie zawiera zasadniczych zmian w porównaniu z decyzją 91/299, Komisja, która nie miała obowiązku ponownego wysłuchania skarżącej przed wydaniem zaskarżonej decyzji, nie była też zobowiązana do zasięgnięcia nowej opinii komitetu doradczego (zob. podobnie ww. w pkt 55 wyrok Trybunału w sprawie PVC II, pkt 118).

203 W konsekwencji czwarta część zarzutu drugiego powinna zostać oddalona.

W przedmiocie piątej części zarzutu, opartej na nieprawidłowym składzie komitetu doradczego ds. praktyk ograniczających konkurencję i pozycji dominującej

— Argumenty stron

204 Skarżąca zwraca uwagę, że po zasięgnięciu opinii komitetu doradczego ds. praktyk ograniczających konkurencję i pozycji dominującej, co miało miejsce przed wydaniem decyzji 91/299 i zaskarżonej decyzji, w dniu 1 stycznia 1995 r. do Wspólnoty przystąpiły trzy państwa. Ponieważ w skład wspomnianego komitetu doradczego wchodzi jeden przedstawiciel każdego państwa członkowskiego, ów komitet doradczy nie miał już prawidłowego składu w momencie, gdy Komisja sporządziła projekt poprzedzający wydanie zaskarżonej decyzji. Dlatego też Komisja powinna była ponownie zasięgnąć opinii komitetu doradczego w składzie zgodnym z prawem.

205 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

206 Zgodnie z art. 10 ust. 4 rozporządzenia nr 17 w wersji obowiązującej w momencie zaistnienia okoliczności faktycznych:

„Komitet doradczy złożony jest z urzędników właściwych w sprawach praktyk ograniczających konkurencję. Każde państwo członkowskie wskazuje jako swojego przedstawiciela urzędnika, który w przypadku przeszkody może być zastąpiony przez innego urzędnika”.

207 Zgodnie z orzecznictwem zmiany w składzie danej instytucji nie mają wpływu na ciągłość działania samej instytucji, a jej akty ostateczne lub przygotowawcze, co do zasady, nadal wywołują wszystkie zamierzone przez nie skutki (wyrok Trybunału z dnia 13 listopada 1990 r. w sprawie C-331/88 Fedesa i in., Rec. s. I-4023, pkt 36).

208 Poza tym nie istnieje żadna ogólna zasada prawa wspólnotowego, która nakazywałaby ciągłość w składzie organów administracyjnych, przed którymi toczy się postępowanie mogące doprowadzić do nałożenia grzywny (ww. w pkt 43 wyrok Sądu w sprawie PVC II, pkt 322, 323).

209 Wynika stąd, że Komisja nie była zobowiązana do zasięgnięcia nowej opinii komitetu doradczego po przystąpieniu do Wspólnoty trzech nowych państw.

210 Dlatego też piąta część zarzutu drugiego podlega oddaleniu.

W przedmiocie szóstej części zarzutu, opartej na wykorzystaniu dokumentów zajętych z naruszeniem rozporządzenia nr 17

— Argumenty stron

211 Skarżąca przypomina, że zgodnie z art. 14 ust. 3 rozporządzenia nr 17 w wersji mającej zastosowanie w momencie zaistnienia okoliczności faktycznych Komisja mogła zarządzić przeprowadzenie kontroli w przedsiębiorstwach w drodze decyzji, która wskazywała przedmiot i cel tych kontroli, i że na podstawie art. 20 ust. 1 tegoż rozporządzenia w wersji mającej zastosowanie w momencie zaistnienia okoliczności faktycznych informacje uzyskane na podstawie art. 14 mogły być wykorzystane tylko w takim celu, w jakim zażądano udzielenia tych informacji.

212 Zdaniem skarżącej wydana w niniejszej sprawie decyzja o kontroli z dnia 5 kwietnia 1989 r., na podstawie której Komisja przeprowadziła kontrole w jej pomieszczeniach i w pomieszczeniach jej spółek zależnych, niemieckiej i hiszpańskiej, odnosiła się jedynie do art. 81 WE i nakazywała sześciu wskazanym w niej producentom poddanie się kontroli dotyczącej, po pierwsze, ich ewentualnego udziału w porozumieniach lub w uzgodnionych praktykach skutkujących podziałem rynków krajowych i uzgodnieniem cen węglanu sodu, a po drugie wykonania porozumień zawartych z nabywcami w sprawie wyłącznego zakupu, które mogły ograniczyć lub wyeliminować konkurencję i utrwalić strukturę rynku węglanu sodu we Wspólnocie.

213 Poza tym z dokumentów pozostawionych w pomieszczeniach skarżącej przez jednego z urzędników dokonujących kontroli wynika, że Komisja nie miała żadnych wstępnych informacji, żadnych podejrzeń ani żadnych wskazówek co do tego, że doszło do naruszenia art. 82 WE. Ponadto Komisja interesowała się stosunkami z klientami w zakresie, w jakim zawarte z nimi umowy mogły stanowić porozumienie w sprawie podziału rynku. Dodatkowo, zdaniem skarżącej, z wymiany korespondencji pomiędzy nią a Komisją wynika, że w dniu 22 maja 1989 r. Komisja zgodziła się na sformułowane przez nią wyraźne zastrzeżenie w sprawie zakazu wykorzystania zajętych dokumentów w celu innym niż kontrola w ramach postępowania na podstawie art. 81 ust. 1 WE.

214 Ponadto skarżąca zwraca uwagę, że Komisja wysłała do niej w dniu 21 czerwca 1989 r. oraz do jednej z jej niemieckich spółek zależnych, mianowicie DSW, w dniu 8 lipca 1989 r. żądania udzielenia informacji. W odróżnieniu od decyzji o kontroli żądania te dotyczyły jednocześnie art. 81 WE i art. 82 WE. Skarżąca twierdzi, że w wysłanym do niej żądaniu wspomniano również, że Komisja badała „zgodność z regułami konkurencji umów na dostawy zawartych z klientami, których celem było zapewnienie wyłączności dostaw poprzez udzielanie dyskryminujących rabatów lojalnościowych".

215 Skarżąca przyznaje, że Komisja była uprawniona, po pierwsze, do zajęcia dokumentów, które znalazła w toku kontroli, o ile były one objęte zakresem stosowania decyzji

o kontroli, a po drugie, do wszczęcia dochodzenia w celu zbadania, czy doszło do popełnienia domniemywanego naruszenia art. 82 WE, o którym Komisja jakoby dowiedziała się w wyniku przeprowadzonych kontroli. Zdaniem skarżącej Komisja nie mogła natomiast wykorzystać zajętych dokumentów w późniejszym postępowaniu zmierzającym do ustalenia istnienia domniemywanego naruszenia art. 82 WE, chyba że wyłącznie jako podstawę decyzji o wszczęciu tego postępowania. Skarżąca utrzymuje, że w przeważającej większości dokumenty wymienione w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, w części poświęconej domniemywanemu nadużyciu pozycji dominującej, zostały najwyraźniej zajęte w toku kontroli przeprowadzonych u niej i u jej spółek zależnych. Komisja wykorzystała zatem omawiane dokumenty w innym celu niż cel, w jakim zostały uzyskane. W ten sposób Komisja naruszyła prawo skarżącej do obrony i prawo do tajemnicy zawodowej gwarantowane przez art. 14 ust. 3 i art. 20 ust. 1 rozporządzenia nr 17 w wersji mającej zastosowanie w momencie zaistnienia okoliczności faktycznych.

216 Skarżąca wywodzi z tego, że dokumenty załączone do pisma w sprawie przedstawienia zarzutów i stanowiące podstawę zarzutów opartych na art. 82 WE winny zostać wykluczone z wyjątkiem dokumentów dostarczonych przez nią i jej spółkę zależną w odpowiedzi na żądania udzielenia informacji wysłane do nich po przeprowadzeniu kontroli. Poza tym skarżąca twierdzi, że z powodu upływu czasu nie jest w stanie określić, które z dokumentów załączonych do pisma w sprawie przedstawienia zarzutów zostały zajęte w jej pomieszczeniach, a które zostały przekazane Komisji w odpowiedzi na żądania udzielenia informacji. Ponieważ dokumenty, które powinno się wykluczyć, stanowią podstawę każdego z zarzutów stawianych przez Komisję, należy stwierdzić nieważność zaskarżonej decyzji w całości. Ponadto stawiane przez Komisję zarzuty opierają się, przynajmniej domyślnie, na pewnych dokumentach obciążających załączonych do pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, a Sąd nie jest w stanie ocenić, jaki był konkretny wpływ tych dokumentów na zarzuty sformułowane w zaskarżonej decyzji. Wynika stąd, że Sąd nie jest w stanie skontrolować zgodności z prawem zaskarżonej decyzji i prawidłowości jej uzasadnienia.

217 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

218 Tytułem wstępu należy przypomnieć, że zarówno z celu rozporządzenia nr 17, jak i z zawartego w jego art. 14 wyliczenia uprawnień przysługujących urzędnikom Komisji wynika, że zakres prowadzonych kontroli może być bardzo szeroki. W tym względzie prawo dostępu do wszystkich pomieszczeń, terenów i środków transportu przedsiębiorstw ma szczególne znaczenie, gdyż ma ono pozwolić Komisji na zgromadzenie dowodów naruszenia reguł konkurencji w miejscach, gdzie dowody takie zwykle się znajdują, czyli w handlowych pomieszczeniach przedsiębiorstw. Owo prawo dostępu byłoby bezużyteczne, gdyby urzędnicy Komisji musieli ograniczyć się do żądania przedstawienia dokumentów lub akt, które musieliby wcześniej precyzyjnie określić. Przeciwnie, prawo to daje możliwość poszukiwania różnych elementów informacji, które nie są jeszcze znane lub w pełni zidentyfikowane. Bez takiej możliwości Komisja nie byłaby w stanie zgromadzić informacji niezbędnych do kontroli w przypadku odmowy współpracy lub obstrukcji ze strony zainteresowanych przedsiębiorstw. Wprawdzie art. 14 rozporządzenia nr 17 nadaje Komisji szerokie uprawnienia śledcze, ale wykonywanie tych uprawnień podlega zasadom mającym zapewnić poszanowanie praw zainteresowanych przedsiębiorstw. W tym względzie należy wymienić przede wszystkim ciążący na Komisji obowiązek wskazania przedmiotu i celu kontroli. Obowiązek ten stanowi podstawowy wymóg mający nie tylko wykazać, że planowana interwencja w lokalach danych przedsiębiorstw jest uzasadniona, ale także umożliwić im określenie zakresu ich zobowiązania do współpracy przy jednoczesnym zabezpieczeniu ich prawa do obrony (ww. w pkt 199 wyrok z dnia 21 września 1989 r. w sprawach połączonych Hoechst przeciwko Komisji, pkt 26–29).

219 Wynika stąd, że zakres obowiązku uzasadnienia decyzji o kontroli nie może zostać ograniczony w oparciu o względy związane ze skutecznością dochodzenia. W tym względzie należy zwrócić uwagę, że Komisja nie ma wprawdzie obowiązku podać do wiadomości adresata decyzji o kontroli wszystkich będących w jej posiadaniu informacji dotyczących domniemywanych naruszeń ani dokonywać ścisłej kwalifikacji prawnej tych naruszeń, powinna jednak jasno wskazać przypuszczenia, które ma zamiar zweryfikować (ww. w pkt 199 wyrok z dnia 21 września 1989 r. w sprawach połączonych Hoechst przeciwko Komisji, pkt 41).

220 Należy stwierdzić, że w niniejszej sprawie decyzja o kontroli odnosi się wyłącznie do art. 81 WE.

221 Tymczasem skoro na Komisji nie ciążył obowiązek dokonania ścisłej kwalifikacji prawnej naruszeń, okoliczność, że decyzja nie wymienia wprost art. 82 WE, nie prowadzi sama przez się do wniosku, że Komisja naruszyła art. 14 rozporządzenia nr 17.

222 Prawdą jest, że z treści decyzji o kontroli wynika, że Komisja wyraźnie zamierzała sprawdzić jedynie, czy skarżąca brała udział w porozumieniach lub uzgodnionych praktykach. Nic nie pozwala uznać, że podejrzewano również nadużycie pozycji dominującej. Poza tym Komisja nie zażądała przekazania dokumentów, które wykorzystała w postępowaniu na podstawie art. 82 WE w ramach nowych upoważnień do kontroli.

223 Tymczasem z art. 1 zaskarżonej decyzji wynika, że „[skarżąca] naruszała przepisy art. [82 WE] poprzez zachowanie zmierzające do wykluczenia lub bardzo silnego ograniczenia konkurencji, polegające na […] zawieraniu z klientami porozumień zobowiązujących ich do zaopatrywania się u [skarżącej] celem pokrycia całości lub bardzo dużej części ich zapotrzebowania na sodę przez czas nieokreślony bądź nadmiernie długi; [na] przyznawaniu znacznych rabatów lub innych zachęt finansowych w odniesieniu do wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży przekraczającej umówioną z klientem podstawową wielkość w sposób gwarantujący, że klient będzie zaopatrywał się u [skarżącej] celem pokrycia całości lub większej części swego zapotrzebowania [i na] uzależnianiu przyznania rabatów od wyrażenia przez klienta zgody, że będzie się zaopatrywał u [skarżącej] celem pokrycia całości swego zapotrzebowania".

224 Należy zatem stwierdzić, że „wykonywanie porozumień w sprawie wyłącznego zakupu" wskazane w art. 1 tiret drugie decyzji o kontroli odpowiada ostatecznym ustaleniom przyjętym w zaskarżonej decyzji w stosunku do skarżącej. Zarzucane skarżącej

w zaskarżonej decyzji naruszenia art. 82 WE zostały bowiem popełnione w ramach jej stosunków umownych z częścią jej klientów i zasadniczo polegały na uzgodnieniach w sprawie wyłączności.

225 Istnieje zatem istotne podobieństwo pomiędzy praktykami, które Komisja uważała za przejawy nadużywania pozycji dominującej ustalone w zaskarżonej decyzji, i praktykami, do których zbadania upoważniła swoich urzędników w art. 1 tiret drugie decyzji o kontroli.

226 Ponieważ niektóre okoliczności faktyczne, do zbadania których urzędnicy Komisji zostali upoważnieni celem uzyskania dowodów popełnienia naruszenia art. 81 WE, były takie same jak okoliczności, które później stanowiły podstawę zarzutów nadużycia pozycji dominującej stawianych skarżącej w zaskarżonej decyzji, zajęcie dokumentów nie wykroczyło poza ramy prawne wyznaczone w decyzji o kontroli. Zawiera ona bowiem niezbędne w świetle art. 14 ust. 3 rozporządzenia nr 17 istotne elementy.

227 W konsekwencji niezależnie od kwestii, czy dokumenty, które wykorzystano w zaskarżonej decyzji na poparcie zarzutów naruszenia art. 82 WE, zostały zajęte w czasie kontroli przeprowadzonych w kwietniu 1989 r., czy też zostały przekazane w następstwie żądań udzielenia informacji wysłanych skarżącej później na podstawie art. 11 rozporządzenia nr 17, okazuje się, że zostały one uzyskane przez Komisję w sposób zgodny z prawem.

228 Z powyższego wynika też, że Komisja wykorzystała te dokumenty zgodnie z prawem jako dowody w ramach zaskarżonej decyzji opartej na art. 82 WE.

229 Poza tym z pisma Komisji z dnia 22 maja 1989 r. wynika jedynie, że Komisja potwierdziła, iż przepisy art. 20 rozporządzenia nr 17 w wersji mającej zastosowanie w momencie zaistnienia okoliczności faktycznych stosują się do dokumentów

zgromadzonych w toku kontroli i że wspomniane dokumenty nie zostaną wykorzystane jako dowody w ramach postępowania antydumpingowego. Komisja nie wyraziła więc poglądu, że dochodzenie dotyczy wyłącznie naruszeń art. 81 WE i że uznanie omawianych naruszeń za nadużycie pozycji dominującej wykracza poza cel dochodzenia.

230 Dlatego też szósta część zarzutu drugiego podlega oddaleniu.

W przedmiocie ósmej części zarzutu, opartej na naruszeniu zasad bezstronności, dobrej administracji i proporcjonalności

— Argumenty stron

231 Skarżąca podnosi, że zaskarżona decyzja powtarza praktycznie słowo po słowie decyzję sprzed dziesięciu lat i nie uwzględnia zupełnie upływu czasu i skutków stwierdzenia nieważności decyzji 91/297. Oprócz tego skarżąca utrzymuje, że Komisja powinna była zapewnić jej pełen dostęp do akt.

232 Poza tym zaskarżona decyzja nie jest zdaniem skarżącej proporcjonalna, gdyż jej skutkiem jest ponowne otwarcie postępowania długo po zaistnieniu okoliczności faktycznych, tak że w każdym razie jest ona pozbawiona wszelkiej skuteczności.

233 Ponadto skarżąca twierdzi, że Komisja nie wskazała przyczyn, dla których uważała za stosowne ponownie wydać w stosunku do niej „drakońską decyzję", podczas gdy zrezygnowała jednak z wydania nowej decyzji po stwierdzeniu nieważności decyzji

91/297. Tymczasem Komisja traktowała jako jedną całość naruszenia będące podstawą wydania decyzji 91/297, 91/298, 91/299, a redakcja tych decyzji zdradzała ten punkt widzenia. W efekcie Sąd nie jest w stanie ocenić motywów, które skłoniły Komisję do wydania nowej decyzji, której treść jest niemal identyczna z treścią decyzji 91/299.

234 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

235 Skarżąca, pod pozorem rzekomego naruszenia zasad bezstronności, dobrej administracji i proporcjonalności, powtarza argumenty już powoływane, dotyczące zwłaszcza upływu czasu i prawa dostępu do akt, którymi Sąd zajmuje się w innym miejscu.

236 Jedyny nowy element jest związany z brakiem uzasadnienia, dlaczego Komisja wydała nową decyzję o treści niemal identycznej z treścią decyzji 91/299. Otóż należy stwierdzić w tym względzie, że Komisja uzasadniła, dlaczego ponownie wydała decyzję 91/299, w motywach 196–207 zaskarżonej decyzji, których to motywów decyzja 91/299 nie zawierała. Tak więc podnoszony przez skarżącą zarzut nie znajduje uzasadnienia w faktach.

237 W konsekwencji należy oddalić ósmą część zarzutu drugiego.

238 Biorąc powyższe pod uwagę, należy oddalić zarzut drugi w całości, z zastrzeżeniem że siódma część zarzutu, dotycząca naruszenia prawa dostępu do akt, zostanie zbadana w ramach zarzutu szóstego.

W przedmiocie zarzutu trzeciego, opartego na błędnym zdefiniowaniu rynku geograficznego

Argumenty stron

239 Odwołując się do orzecznictwa Trybunału, skarżąca podnosi, że choć kryterium udziałów w rynku stanowi istotny dla wykazania istnienia pozycji dominującej element, nigdy nie jest samo w sobie rozstrzygające, w szczególności w wypadku, gdy wielkość tych udziałów w rynku jest umiarkowana. Należy również uwzględnić inne czynniki, takie jak w szczególności przeszkody w wejściu na rynek, integrację wertykalną, siłę finansową, przewagę technologiczną, siłę wyrównawczą klientów czy też strukturę kosztów.

240 Skarżąca nie zgadza się z tym, że Komisja przyjęła, iż właściwy rynek geograficzny miał wymiar wspólnotowy, podczas gdy wyliczyła wcześniej różne czynniki, które „wszystkie przemawiają za wymiarem krajowym". Gdyby Komisja przeprowadziła wstępną analizę warunków konkurencji, doszłaby do wniosku, że obszar rynku ograniczał się do terytorium krajowego.

241 O popełnionym przez Komisję błędzie w ocenie świadczy, zdaniem skarżącej, decyzja „włoskiego organu ochrony konkurencji" z dnia 10 kwietnia 1997 r. w sprawie Solvay przeciwko Sodi, w której właściwy rynek geograficzny został określony jako włoski rynek węglanu sodu. W komunikacie opublikowanym stosownie do art. 19 ust. 3 rozporządzenia nr 17 dotyczącym wniosku o wydanie atestu negatywnego lub o wyłączenie na podstawie art. 81 ust. 3 [WE] (sprawa IV/E-2/36.732 — Solvay-

-Sisecam) (Dz.U. 1999, C 272, s. 14) Komisja również przyznała, że wyznaczenie granic właściwego rynku geograficznego było kwestią „szczególnie złożoną" i że podział na rynki krajowe nie był już stosowny tak jak wcześniej.

242 Poza tym skarżąca stoi na stanowisku, że Komisja naruszyła prawo, uznając, iż strefa wpływów skarżącej obejmowała kontynentalną Europę Zachodnią. Skarżąca sądzi bowiem, że ta analiza opierała się na istnieniu porozumienia pomiędzy nią a ICI i miała za cel jedynie wywiedzenie wniosku, że skarżąca posiadała znaczny, w wartościach bezwzględnych i względnych, udział w „ustalonym rynku". Komisja nie wzięła więc pod uwagę zwyczajowych kryteriów, które pozwalają dokładnie określić właściwy rynek geograficzny, czyli obszar, na którym warunki rynkowe są na tyle jednolite, że wszystkie podmioty działające na rynku wzajemnie konkurują ze sobą.

243 Skarżąca podnosi też, że Komisja nie uzasadniła w sposób prawidłowy zaskarżonej decyzji, gdyż nie wskazała powodów, dla których odeszła od swojej utrwalonej praktyki przy wyznaczaniu granic właściwego rynku geograficznego.

244 Ponadto skarżąca uważa, że Komisja popełniła oczywisty błąd w ocenie, uznając, że państwa Beneluksu i Zjednoczone Królestwo stanowiły rynki odrębne, a zarazem że państwa Beneluksu i Portugalia, gdzie skarżąca posiadała faktyczny monopol, należały do tego samego rynku.

245 Skarżąca dodaje, że w motywie 132 zaskarżonej decyzji Komisja wskazała, iż „tradycyjny rynek Solvay obejmował całą Wspólnotę z wyjątkiem Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, gdzie — z powodu ich antykonkurencyjnych uregulowań — sytuacja konkurencji była całkowicie odmienna". Tymczasem, zdaniem skarżącej, Komisja wyjaśniła w odpowiedzi na skargę w sposób wewnętrznie sprzeczny, aby wykluczyć Zjednoczone Królestwo i Irlandię z właściwego rynku geograficznego, że ICI i skarżąca nie konkurowały ze sobą. Ponadto, zdaniem skarżącej, Komisja nie opisała w zaskarżonej decyzji warunków konkurencji na rynkach: włoskim, hiszpańskim,

portugalskim, greckim i duńskim, mimo że uznała, nie przedstawiając jakiegokolwiek dodatkowego uzasadnienia, iż warunki konkurencji na całym terytorium Europy kontynentalnej były jednolite. Jeżeli chodzi o udziały skarżącej w rynkach krajowych, skarżąca zwraca uwagę, że nie były one wcale jednakowe, ponieważ w zależności od państwa albo nie miała ona udziału w rynku, albo wynosił on 15%, 50%, 80% lub 100%. W tych okolicznościach skarżąca wnosi do Sądu o wezwanie Komisji do wyjaśnienia, co skłoniło ją do stwierdzenia, że wszędzie w kontynentalnej Europie Zachodniej struktura rynku była identyczna.

246 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

Ocena Sądu

247 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem dla zbadania, czy przedsiębiorstwo zajmuje pozycję dominującą w rozumieniu art. 82 akapit pierwszy WE, podstawowe znaczenie ma określenie rynku właściwego oraz wytyczenie granic znacznej części wspólnego rynku, gdzie przedsiębiorstwo może ewentualnie stosować praktyki stanowiące nadużycie, utrudniając skuteczną konkurencję (zob. wyroki Trybunału: z dnia 26 listopada 1998 r. w sprawie C-7/97 Bronner, Rec. s. I-7791, pkt 32; z dnia 23 maja 2000 r. w sprawie C-209/98 Sydhavnens Sten & Grus, Rec. s. I-3743, pkt 57).

248 W tym względzie należy przypomnieć, że określenie granic rynku odgrywa inną rolę w przypadku stosowania art. 81 WE, a inną w przypadku art. 82 WE. W ramach stosowania art. 82 WE odpowiednie zdefiniowanie rynku właściwego jest niezbędnym i wstępnym warunkiem dokonania oceny domniemywanego zachowania antykonkurencyjnego, ponieważ przed ustaleniem, czy doszło do nadużycia pozycji dominującej,

należy ustalić istnienie pozycji dominującej na danym rynku, co zakłada, że ów rynek został już wcześniej określony. Natomiast w ramach stosowania art. 81 WE należy określić, w miarę możliwości, rynek właściwy, aby stwierdzić, czy sporne porozumienie, decyzja związku przedsiębiorstw lub praktyka uzgodniona może wpływać na handel między państwami członkowskimi oraz czy ich celem lub skutkiem jest zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji wewnątrz wspólnego rynku (wyroki Sądu: z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie T-62/98 Volkswagen przeciwko Komisji, Rec. s. II-2707, pkt 230; z dnia 11 grudnia 2003 r. w sprawie T-61/99 Adriatica di Navigazione przeciwko Komisji, Rec. s. II-5349, pkt 27).

249 W kontekście art. 82 WE rynek geograficzny może zostać zdefiniowany jako obszar, na którym wszystkie podmioty gospodarcze znajdują się w podobnych warunkach konkurencyjnych w zakresie rozpatrywanych produktów. Nie ma wcale potrzeby, by obiektywne warunki konkurencji między podmiotami gospodarczymi były w pełni jednolite. Wystarczy, by były one podobne lub wystarczająco jednolite (wyrok Trybunału z dnia 14 lutego 1978 r. w sprawie 27/76 United Brands i United Brands Continentaal przeciwko Komisji, Rec. s. 207, pkt 44, 53; wyrok Sądu z dnia 22 listopada 2001 r. w sprawie T-139/98 AAMS przeciwko Komisji, Rec. s. II-3413, pkt 39). Dlatego też jedynie obszary, gdzie obiektywne warunki konkurencji są różnorodne, nie mogą być uważane za stanowiące jednolity rynek (wyrok Sądu z dnia 21 października 1997 r. w sprawie T-229/94 Deutsche Bahn przeciwko Komisji, Rec. s. II-1689, pkt 92).

250 Wreszcie z utrwalonego orzecznictwa wynika, że choć dokonanie pełnej kontroli, czy zaszły okoliczności uzasadniające zastosowanie reguł konkurencji, należy zasadniczo do sądu wspólnotowego, to jednak w przypadku kontroli dokonywanych przez Komisję złożonych ocen ekonomicznych sąd wspólnotowy ogranicza się do zbadania, czy przestrzegane były przepisy proceduralne oraz dotyczące obowiązku uzasadnienia, a także czy dokonano prawidłowych ustaleń faktycznych, czy nie wystąpił oczywisty błąd w ocenie i czy nie doszło do nadużycia władzy (wyroki Sądu: z dnia 30 marca 2000 r. w sprawie T-65/96 Kish Glass przeciwko Komisji, Rec. s. II-1885, pkt 64; z dnia 17 września 2007 r. w sprawie T-201/04 Microsoft przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3601, pkt 87).

251 W niniejszej sprawie należy stwierdzić, że w części zaskarżonej decyzji poświęconej rozpatrywanemu rynkowi Komisja zdefiniowała właściwy rynek geograficzny w następujący sposób:

„136. Właściwym produktem i obszarem geograficznym, pod kątem których siła ekonomiczna Solvay powinna być oceniana, jest więc rynek sody we Wspólnocie (z wyjątkiem Zjednoczonego Królestwa i Irlandii)".

252 W odpowiedzi na zadane przez Sąd pytanie na piśmie Komisja podkreśliła, że pozostałe fragmenty zaskarżonej decyzji odnosiły się do tego samego rynku geograficznego co rynek opisany w motywie 136 zaskarżonej decyzji.

253 Komisja powołuje się zwłaszcza na motywy 8, 18–20, 23, 26, 36–38, 40–42, 43, 133, 137, 138, 188 i 191, które odwołują się do „Europy Zachodniej", „zachodniej Europy" lub do „Wspólnoty".

254 Poza tym nie ma sprzeczności pomiędzy definicją rynku geograficznego przedstawioną w motywie 136 zaskarżonej decyzji a innymi motywami zaskarżonej decyzji. Z orzecznictwa przytoczonego w pkt 249 powyżej wynika bowiem, że wystarczy, by warunki konkurencji w zakresie rozpatrywanych produktów były podobne lub wystarczająco jednolite. Dlatego też kilka rynków krajowych może tworzyć razem rynek geograficzny w ramach stosowania art. 82 WE, w przypadku gdy obiektywne warunki konkurencji są wystarczająco jednolite.

255 Ponadto okoliczność, że producenci przejawiali tendencję do koncentrowania swojej sprzedaży w państwach członkowskich, w których mieli możliwości produkcyjne, nie wyklucza tego, że obiektywne warunki konkurencji były wystarczająco jednolite.

256 W każdym razie z analizy zarzutu czwartego podniesionego przez skarżącą (zob. pkt 261–305 poniżej) wynika, że skarżąca zajmuje pozycję dominującą bez względu na to, czy właściwy rynek geograficzny jest zdefiniowany jako obszar Wspólnoty z wyjątkiem Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, czy też jako każde z państw, w których skarżącej zarzuca się naruszenia art. 82 WE na rynku węglanu sodu.

257 Jak wynika z motywu 147 zaskarżonej decyzji:

„[…N]awet gdyby każdy z rynków krajowych szczególnie dotkniętych przez zachowanie wykluczające podjęte przez Solvay był traktowany jako rynek odrębny, Solvay i tak zajmowała pozycję dominującą na każdym z nich, a większość powyższych rozważań również ma tu zastosowanie".

258 Z posiadanych przez skarżącą udziałów w rynkach wynika bowiem, że zajmowała ona pozycję dominującą także w każdym z państw, w których dopuściła się zarzucanych jej naruszeń art. 82 WE.

259 Z powyższego wynika, że nawet jeśli Komisja nie określiła właściwego rynku geograficznego w sposób poprawny, to błąd ten nie miał decydującego wpływu na wynik końcowy. Tego rodzaju błąd — przy założeniu, że zostanie wykazany — nie uzasadnia stwierdzenia nieważności decyzji Komisji (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 14 maja 2002 r. w sprawie T-126/99 Graphischer Maschinenbau przeciwko Komisji, Rec. s. II-2427, pkt 49 i przytoczone tam orzecznictwo).

260 Dlatego też należy oddalić zarzut trzeci.

W przedmiocie zarzutu czwartego, opartego na braku pozycji dominującej

Argumenty stron

261 Skarżąca kwestionuje analizę Komisji, zgodnie z którą z jej własnych dokumentów wynika, że zajmowała pozycję dominującą w Europie Zachodniej.

262 W pierwszej kolejności skarżąca uważa, że teza Komisji nie znajduje oparcia w faktach.

263 Skarżąca zwraca w tym względzie uwagę na zawarte w motywie 147 zaskarżonej decyzji stwierdzenie Komisji, że nawet gdyby każdy spośród rynków krajowych szczególnie dotkniętych przez zachowanie wykluczające uznać za odrębny rynek, to skarżąca i tak dominowała na każdym z nich.

264 Tymczasem zdaniem skarżącej jej udział w rynkach krajowych nie wynosił 70% i nawet jeśli jej udział w rynku był istotny, to nie był wyznacznikiem znacznej siły rynkowej. W rzeczywistości w omawianym okresie jej udział w rynku wynosił tylko 56,7% w Beneluksie, 54,9% we Francji i 52,5% w Niemczech. Skarżąca stwierdza również, że nie ma znaczenia okoliczność, że jest ona jedynym producentem węglanu sodu działającym w całej Wspólnocie. Jej całkowita zdolność produkcyjna w Europie — z uwagi na fakt, iż jej różne zakłady produkcyjne nie realizowały żadnych znaczących dostaw na pozostałych rynkach krajowych, na których posiadała zakłady produkcyjne — jest również bez znaczenia. Jej zdolność produkcyjna na poziomie krajowym jest porównywalna ze zdolnościami jej krajowych konkurentów.

265 Skarżąca twierdzi też, że ochrona, jaką zapewniały jej środki antydumpingowe, była jedynie względna, gdyż przywóz węglanu sodu z Niemiec Wschodnich do Niemiec Zachodnich nie podlegał cłom antydumpingowym i cłom przywozowym, a w każdym razie procedura uszlachetniania czynnego pozwalała producentom szkła kupować od producentów amerykańskich i producentów z Europy Wschodniej znaczne ilości węglanu sodu, które były zwolnione z ceł antydumpingowych.

266 Poza tym skarżąca podnosi, że Komisja powinna była wziąć pod uwagę okoliczność, że klienci mogli używać w miejsce węglanu sodu sodę kaustyczną i stłuczkę szklaną. Sądzi ona bowiem, że w jej relacjach z klientami była ona poddana presji konkurencyjnej spowodowanej przez te produkty.

267 Skarżąca wywodzi stąd, że nie zajmowała pozycji dominującej na rozpatrywanych rynkach krajowych, które jako jedyne mogły być brane pod uwagę pod względem geograficznym.

268 Ponadto zdaniem skarżącej Komisja nie uwzględniła dużej nabywczej siły wyrównawczej, jaką posiadali niektórzy producenci szkła będący jej klientami. Komisja nie zbadała bowiem, w jakim zakresie wyrażone w tonach ilości odbierane przez tych klientów były niezbędne do przetrwania skarżącej przez dłuższy czas, zwłaszcza ze względu na znaczne koszty stałe w tym przemyśle ciężkim. Komisja nie określiła też roli konkurentów lokalnych ani oddziaływania importu pochodzącego ze Stanów Zjednoczonych lub Europy Wschodniej.

269 Zakładając nawet, że właściwy rynek geograficzny miał wymiar europejski, przeprowadzona przez Komisję analiza jest niedokładna i „źle uzasadniona". Skarżąca powołuje się w tym względzie na presję konkurencyjną wywieraną, po pierwsze, przez konkurentów wspólnotowych należących do dużych grup przemysłowych, po drugie, przez konkurentów amerykańskich i konkurentów z państw Europy Wschodniej zdolnych do oferowania atrakcyjnych cen, a po trzecie, przez klientów należących również do dużych grup.

270 Skarżąca dopatruje się także sprzeczności pomiędzy motywem 39 zaskarżonej decyzji, zgodnie z którym główne dla niej zagrożenie stwarzał amerykański węglan sodu, a nie pozostali producenci europejscy, a motywem 53 zaskarżonej decyzji, zgodnie z którym „jej głównym zmartwieniem było — jak się wydaje — utrzymanie pozycji dominującej na rynku europejskim wobec ożywienia małych producentów i wobec groźby, którą dostrzegała ze strony importu z Europy Wschodniej i ze Stanów Zjednoczonych Ameryki". Siła rynkowa jej konkurentów była tym większa, że podczas dochodzenia prowadzonego w 1980 i 1981 r. Komisja nie narzuciła im żadnych zmian w zakresie stosowanych przez nich praktyk konkurencyjnych, tak że mogli oni chronić swoich klientów, zawierając długoterminowe umowy „na całe zapotrzebowanie".

271 W drugiej kolejności skarżąca stoi na stanowisku, że Komisja dopuściła się wielu naruszeń prawa, uznając w motywie 148 zaskarżonej decyzji, że skarżąca zajmowała pozycję dominującą w całym rozpatrywanym okresie.

272 W tym względzie skarżąca podkreśla zwłaszcza, że Komisja zupełnie pominęła kryterium siły wyrównawczej klientów, do którego nawiązał Sąd w wyroku z dnia 10 marca 1992 r. w sprawach połączonych T-68/89, T-77/89 i T-78/89 SIV i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1403. W decyzji z dnia 25 listopada 1998 r. stwierdzającej zgodność koncentracji ze wspólnym rynkiem oraz funkcjonowaniem porozumienia EOG (sprawa IV/M.1225 — Enso/Stora) (Dz.U. 1999, L 254, s. 9) Komisja również zbadała kwestię wyrównawczej siły nabywczej klientów na rynku kartonu przeznaczonego na opakowania płynów. Skarżąca twierdzi, że ze względu na strukturę kosztów produkcji, gdzie koszty zmienne były niskie w stosunku do kosztu całkowitego, jej klienci byli w stanie zagrozić jej rezygnacją ze znacznej części, a nawet z całości jej dostaw. Skarżąca stoi więc na stanowisku, że Komisja powinna była zbadać, czy skarżąca miała, czy też nie, możliwość zachowywania się w sposób w znacznej mierze niezależny od swoich klientów.

273 W trzeciej kolejności skarżąca podnosi, że Komisja nie uzasadniła zaskarżonej decyzji w prawidłowy sposób, gdyż po pierwsze nie wskazała, które kryteria — spośród kryteriów przyjętych przy ocenie jej pozycji dominującej na rynku wspólnotowym —

mają zastosowanie przy analizie jej pozycji na rynkach krajowych, a po drugie nie posłużyła się faktycznie tymi kryteriami w odniesieniu do warunków istniejących na tych rynkach.

274 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

Ocena Sądu

275 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem pozycja dominująca, o której mowa w art. 82 WE, dotyczy sytuacji, w której przedsiębiorstwo posiada taką siłę ekonomiczną, która pozwala mu stawać na przeszkodzie utrzymaniu skutecznej konkurencji na danym rynku, dając mu możliwość zachowywania się w sposób w znacznej mierze niezależny od jego konkurentów, klientów i wreszcie konsumentów (ww. w pkt 249 wyrok w sprawie Brands i United Brands Continentaal przeciwko Komisji, pkt 65; ww. w pkt 250 wyrok w sprawie Microsoft przeciwko Komisji, pkt 229). Taka pozycja — w odróżnieniu od pozycji monopolistycznej lub quasi-monopolistycznej — nie wyklucza istnienia pewnej konkurencji, ale pozwala przedsiębiorstwu, które ją zajmuje, jeśli nie decydować o warunkach, w jakich owa konkurencja będzie się rozwijać, to przynajmniej wpływać w istotny sposób na te warunki, a w każdym razie pozwala mu zachowywać się w znacznej mierze w ten sposób, że nie musi uwzględniać tychże warunków w zakresie, w jakim taka postawa mu nie szkodzi (wyrok Trybunału z dnia 13 lutego 1979 r. w sprawie 85/76 Hoffmann-La Roche przeciwko Komisji, Rec. s. 461, pkt 39).

276 Istnienie pozycji dominującej wynika zasadniczo z łącznego wystąpienia szeregu czynników, które — gdy są rozpatrywane z osobna — nie mają koniecznie decydującego znaczenia (ww. w pkt 249 wyrok w sprawie United Brands i United Brands Continentaal przeciwko Komisji, pkt 66). Badanie istnienia pozycji dominującej na danym rynku powinno polegać na zbadaniu najpierw struktury tego rynku, a następnie sytuacji konkurencyjnej na owym rynku (zob. podobnie ww. w pkt 249 wyrok w sprawie United Brands i United Brands Continentaal przeciwko Komisji, pkt 67).

277 Bardzo duże udziały w rynku stanowią same w sobie, poza wyjątkowymi okolicznościami, dowód istnienia pozycji dominującej. Posiadanie bardzo dużego udziału w rynku — w sytuacji gdy przedsiębiorstwa posiadające znacznie mniejsze udziały w rynku nie są w stanie szybko zaspokoić popytu ze strony podmiotów, które pragnęłyby odwrócić się od przedsiębiorstwa posiadającego największy udział w rynku — stawia bowiem przedsiębiorstwo, które posiada ów udział przez pewien czas, ze względu na wielkość produkcji i podaż, jakie ono reprezentuje, w pozycji siły, która czyni z tego przedsiębiorstwa nieuniknionego partnera handlowego i która chociażby z tego powodu zapewnia mu, przynajmniej przez względnie długie okresy, niezależność w działaniu typową dla pozycji dominującej (ww. w pkt 275 wyrok w sprawie Hoffmann-La Roche przeciwko Komisji, pkt 41; wyrok Sądu z dnia 23 października 2003 r. w sprawie T-65/98 Van den Bergh Foods przeciwko Komisji, Rec. s. II-4653, pkt 154).

278 Tak więc udział w rynku wynoszący 70–80% stanowi sam w sobie wyraźną wskazówkę co do istnienia pozycji dominującej (zob. podobnie wyroki Sądu: z dnia 12 grudnia 1991 r. w sprawie T-30/89 Hilti przeciwko Komisji, Rec. s. II-1439, pkt 92; z dnia 30 września 2003 r. w sprawach połączonych T-191/98, od T-212/98 do T-214/98 Atlantic Container Line i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-3275, pkt 907).

279 Podobnie zgodnie z orzecznictwem Trybunału udział w rynku wynoszący 50% stanowi sam w sobie, poza wyjątkowymi okolicznościami, dowód istnienia pozycji dominującej (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 3 lipca 1991 r. w sprawie C-62/86 AKZO przeciwko Komisji, Rec. s. I-3359, pkt 60).

280 W niniejszej sprawie Komisja wskazała w motywie 137 zaskarżonej decyzji, że udział skarżącej w rynku wynosił „około 70% w Europie Zachodniej" i to „w całym rozpatrywanym okresie".

281 W swojej skardze skarżąca nie zaprzecza, że posiadała bardzo duży udział w rynku, zakładając, że chodzi o rynek w wymiarze wspólnotowym. Wskazuje ona tym samym, że jeśli rynek jest rynkiem europejskim, to jej udział w nim oscylował pomiędzy 60% a 70%.

282 Z danych liczbowych dostarczonych przez skarżącą i niezakwestionowanych przez Komisję wynika też, że w 1988 r. udział skarżącej między innymi w rynku niemieckim wynosił 52,5%, w rynku austriackim — 96,9%, w rynku belgijskim — 82%, w rynku hiszpańskim — 99,6%, w rynku francuskim — 54,9%, w rynku włoskim — 95%, w rynku holenderskim — 14,7% i w rynku portugalskim — 100%.

283 Z faktu posiadania takich udziałów w rynku wynika, poza wyjątkowymi okolicznościami właściwymi dla niniejszej sprawy, że skarżąca zajmowała pozycję dominującą czy to na rynku wspólnotowym, czy to na poszczególnych rynkach krajowych, na których dopuściła się zarzucanych jej naruszeń art. 82 WE, przy założeniu, że tak należało zdefiniować rynek geograficzny.

284 W motywie 138 zaskarżonej decyzji Komisja wymienia różne elementy, które uzupełniają przeprowadzoną analizę udziałów skarżącej w rynku i prowadzą do wniosku, że zajmowała ona pozycję dominującą.

285 Ponieważ elementy te już z założenia nie są związane z wyjątkowymi okolicznościami, które pozwoliłyby uznać, że skarżąca nie zajmuje pozycji dominującej, nie ma potrzeby badać kierowanych pod ich adresem uwag krytycznych skarżącej.

286 Poza tym skarżąca wysuwa trzy argumenty, które należy zbadać, aby określić, czy w niniejszej sprawie zachodziły te wyjątkowe, w rozumieniu orzecznictwa Trybunału, okoliczności.

287 Po pierwsze, skarżąca wymienia silną presję konkurencyjną ze strony przedsiębiorstw wspólnotowych i spoza Wspólnoty.

288 W tym względzie należy przede wszystkim przypomnieć, że istnienie pewnego stopnia konkurencji nie wyklucza istnienia pozycji dominującej na danym rynku.

289 Trzeba też zauważyć, że jeżeli chodzi o konkurentów wspólnotowych, skarżąca nie przedstawia żadnych konkretnych okoliczności na poparcie swojego stanowiska.

290 W każdym razie z dostarczonych przez samą skarżącą w skardze danych liczbowych wynika, że Komisja nie popełniła oczywistego błędu w ocenie, gdy stwierdziła w motywie 138 zaskarżonej decyzji, że skarżąca miała duży udział w rynku w Beneluksie, we Francji i w Niemczech oraz zajmowała pozycję monopolistyczną lub quasi-monopolistyczną we Włoszech, w Hiszpanii i Portugalii.

291 Jeżeli chodzi o konkurentów spoza Wspólnoty, skarżąca twierdzi, że import z Niemiec Wschodnich sięgał 8% sprzedaży całkowitej w Niemczech Zachodnich, której to wielkości Komisja nie kwestionowała. Tymczasem bez względu na to, czy rynek geograficzny miałby wymiar wspólnotowy, czy krajowy, taka wyrażona procentowo wartość nie pozwala stwierdzić, że skarżąca nie zajmowała pozycji dominującej na omawianym rynku.

292 Jeżeli chodzi o import amerykański, motyw 31 zaskarżonej decyzji wskazuje, że do 1990 r. dostawy producentów amerykańskich do kontynentalnej Europy Zachodniej wyniosły w sumie tylko 40 000 ton i prawie w całości objęte były procedurą uszlachetniania czynnego.

293 Tymczasem, jak słusznie podkreśliła Komisja, nawet gdyby uznać, że taką ilość zrealizowano w jednym roku, to stanowiła ona zaledwie około 0,07% całkowitego

zużycia węglanu sodu we Wspólnocie, które w 1989 r. wyniosło około 5,5 mln ton. Takiego udziału w rynku nie można uznać za znaczny.

294 Wreszcie jeżeli chodzi o twierdzenie skarżącej, że jej klienci grozili zastosowaniem procedury uszlachetniania czynnego, aby zaopatrywać się u producentów amerykańskich i producentów z Europy Wschodniej, to nie jest ono poparte żadnym dowodem. W każdym razie argument ten jest bezskuteczny, ponieważ sam fakt, iż klienci wysuwają taką groźbę, nie może stanowić wyjątkowej okoliczności wykluczającej istnienie pozycji dominującej.

295 Po drugie, skarżąca powołuje się na możliwość zastąpienia węglanu sodu sodą kaustyczną i stłuczką szklaną, co jej zdaniem stwarzało presję konkurencyjną w jej relacjach z klientami.

296 Należy stwierdzić w tym względzie, że w motywach 139–145 zaskarżonej decyzji Komisja przeprowadziła szczegółową analizę stopnia możliwego zastąpienia węglanu sodu sodą kaustyczną i stwierdziła, że w praktyce możliwości zastąpienia nie stanowiły znacznego ograniczenia w stosunku do siły rynkowej skarżącej. Skarżąca nie przedstawiła w skardze żadnego argumentu, który mógłby prowadzić do zakwestionowania tej analizy.

297 Co się tyczy stłuczki szklanej, Komisja wskazała w motywie 144 zaskarżonej decyzji, że zapotrzebowanie klienta na sodę do produkcji szkła gospodarczego mogło zostać zmniejszone do 15% dzięki użyciu stłuczki szklanej. Skarżąca nie kwestionuje tej liczby. Komisja przyznała również, że użycie stłuczki szklanej mogło zasadniczo zmniejszyć zależność klientów od dostawców sody, nie zmniejszając jednak możliwości wykluczenia małych producentów sody przez silnego producenta. Dlatego też należy stwierdzić, że — wbrew twierdzeniom skarżącej — Komisja wzięła pod uwagę wspomnianą możliwość zastąpienia węglanu sodu stłuczką szklaną.

298 W tych okolicznościach skarżąca nie wykazała, że Komisja popełniła oczywisty błąd w ocenie, dochodząc do wniosku, iż możliwości zastąpienia nie stanowiły znacznego ograniczenia w stosunku do siły rynkowej skarżącej.

299 Po trzecie, skarżąca twierdzi, że Komisja powinna była wziąć pod uwagę presję konkurencyjną wywieraną przez klientów.

300 Tymczasem dostarczone przez samą skarżącą dane liczbowe, potwierdzone przez Komisję, pokazują, że całkowita produkcja osiągnięta przez skarżącą w Europie w okresie spornych wydarzeń wynosiła około 3,7 mln ton, a jej całkowita sprzedaż w Europie — około 3,1 mln ton.

301 W motywie 42 zaskarżonej decyzji Komisja wskazała, że głównym klientem skarżącej była grupa Saint-Gobain, z którą skarżąca zawarła w różnych państwach członkowskich umowy na czas nieokreślony dotyczące sprzedaży ponad 500 000 ton rocznie w Europie Zachodniej.

302 W konsekwencji osiągnięta przez skarżąca wielkość sprzedaży dla Saint-Gobain, jej największego klienta, stanowi około 14% jej produkcji i 16% jej sprzedaży w Europie.

303 Dlatego też zakładając, że Komisja powinna wziąć pod uwagę kryterium siły wyrównawczej klientów skarżącej, z przywołanych powyżej danych procentowych wynika, że ani Saint-Gobain, ani żaden inny jej klient nie byli w stanie zrównoważyć jej siły rynkowej.

304 W związku z tym podniesione przez skarżącą argumenty nie pozwalają uznać, że zaistniały wyjątkowe okoliczności uzasadniające zakwestionowanie tezy, iż skarżąca zajmowała pozycję dominującą na rozpatrywanym rynku.

305 W związku z tym należy oddalić zarzut czwarty.

W przedmiocie zarzutu piątego, opartego na braku nadużycia pozycji dominującej

306 Zarzut piąty dzieli się na pięć części, które dotyczą kolejno: rabatów od wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży, rabatu „grupowego" przyznanego Saint-Gobain, porozumień w sprawie wyłączności, klauzul konkurencyjnych oraz dyskryminacyjnego charakteru praktyk zarzucanych skarżącej.

W przedmiocie pierwszej części zarzutu, dotyczącej rabatów od wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży

— Argumenty stron

307 Skarżąca podkreśla, że nie prowadziła ogólnej polityki lojalnościowej. W tym względzie dokumenty w sprawie strategii opisane w motywach 53–55 zaskarżonej decyzji wiązały się z chęcią korzystnego traktowania klientów, którzy zawierali umowy terminowe, co z ekonomicznego punktu widzenia jest uzasadnione. Celem miało być wynagrodzenie za gospodarczą korzyść, jaką skarżąca czerpała z gwarancji wykorzystania jej zdolności produkcyjnych przez czas ograniczony, lecz pewny, wynoszący maksymalnie dwa lata, co zostało wyraźnie przyznane przez Komisję w 1981 r.

308 Przyznawanie rabatów dotyczących wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży miało swoje uzasadnienie w szczególnej strukturze kosztów produkcji węglanu sodu. Koszty zmienne stanowiły bowiem bardzo małą część kosztów całkowitych. Podczas negocjacji i ustalania cen sprzedaży węglanu sodu na początku roku uwzględniano wszystkie koszty całkowite, podzielone na wyrażone w tonach ilości, jakie jej klienci zobowiązali się odebrać. Skarżąca zwraca uwagę, że w przypadku dodatkowych ilości ewentualnie zakupionych przez klientów podczas wykonania umowy miała ona większy margines swobody w ustalaniu cen i w określeniu wysokości rabatu przyznawanego konkretnemu klientowi, ponieważ koszty stałe zostały już pokryte przez ilości stałe.

309 Skarżąca uważa w szczególności, że Komisja nieprawidłowo oceniła skutki przyznania przez oddział niemiecki jego niemieckim klientom domniemywanych rabatów lojalnościowych. Jej zdaniem Komisja błędnie bowiem uznała, że pozostali producenci węglanu sodu byli jej konkurentami tylko w zakresie wyrażonych w tonach ilości dodatkowych. Tymczasem według skarżącej jej konkurenci, którzy chcieli sprzedawać jej klientom korzystającym z rabatów od wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży, mogli zaproponować im dostawy przewyższające wyrażone w tonach ilości dodatkowe, a nawet dostawy pokrywające całe ich zapotrzebowanie, co pozwoliłoby im oferować konkurencyjne średnie ceny. Ponadto Komisja nie zbadała zdolności produkcyjnych konkurentów skarżącej ani struktury ich kosztów w rozpatrywanym okresie.

310 Poza tym skarżąca sądzi, że ograniczony do dwóch lat czas trwania umów pozwalał jej konkurentom zwalczać jej pozycję w krótkiej perspektywie czasowej. Ze względu na możliwości negocjacyjne klientów mogli oni nawet w okresie obowiązywania umowy zakwestionować swoje „zobowiązania ilościowe".

311 W konsekwencji wprowadzony w tym przypadku system rabatowy był zgodny z orzecznictwem Trybunału, które zezwala na systemy rabatowe, o ile uzasadnia je wzajemne świadczenie gospodarcze.

312 Ponadto skarżąca odwołuje się do rozporządzenia Komisji (WE) nr 823/95 z dnia 10 kwietnia 1995 r. ustanawiającego tymczasowe cła antydumpingowe na przywóz węglanu disodu ze Stanów Zjednoczonych Ameryki (Dz.U. L 83, s. 8), wywodząc z niego, że system rabatów od dodatkowej ilości sprzedaży wywierał bardzo ograniczone skutki w Europie, ponieważ miał zastosowanie tylko na określonych rynkach do małych ilości.

313 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

314 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem pojęcie nadużywania jest pojęciem obiektywnym, które odnosi się do zachowań przedsiębiorstwa zajmującego pozycję dominującą mogących wpłynąć na strukturę rynku, na którym właśnie ze względu na obecność takiego przedsiębiorstwa konkurencja jest już osłabiona, oraz stwarzających przeszkody w utrzymaniu istniejącego jeszcze na rynku poziomu konkurencji lub w jej rozwoju poprzez stosowanie środków odmiennych od tych, jakie stosuje się w warunkach normalnej konkurencji między towarami lub usługami na podstawie świadczeń podmiotów gospodarczych (ww. w pkt 275 wyrok w sprawie Hoffmann-La Roche przeciwko Komisji, pkt 91; wyrok Sądu z dnia 14 grudnia 2005 r. w sprawie T-210/01 General Electric przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5575, pkt 549).

315 Wprawdzie stwierdzenie istnienia pozycji dominującej nie stanowi samo w sobie zarzutu względem danego przedsiębiorstwa, jednak spoczywa na nim, niezależnie od przyczyn takiej pozycji, szczególna odpowiedzialność, by swoim zachowaniem nie naruszać skutecznej i niezakłóconej konkurencji na wspólnym rynku (wyrok Trybunału z dnia 9 listopada 1983 r. w sprawie 322/81 Nederlandsche Banden-Industrie-Michelin przeciwko Komisji, Rec. s. 3461, pkt 57; ww. w pkt 250 wyrok w sprawie Microsoft przeciwko Komisji, pkt 229). Podobnie chociaż istnienie pozycji dominującej nie pozbawia przedsiębiorstwa znajdującego się w takiej sytuacji prawa do ochrony swych własnych interesów handlowych, kiedy są one zagrożone, i wprawdzie przedsiębiorstwo to ma możliwość podejmowania w rozsądnym zakresie działań, które uznaje za odpowiednie do ochrony swych interesów, zachowania takie nie mogą jednak być dopuszczone, jeżeli mają na celu wzmocnienie tej pozycji dominującej i jej nadużywanie

(ww. w pkt 249 wyrok w sprawie United Brands i United Brands Continentaal przeciwko Komisji, pkt 189; wyrok Sądu z dnia 30 września 2003 r. w sprawie T-203/01 Michelin przeciwko Komisji, Rec. s. II-4071, pkt 55).

316 Jeżeli chodzi w szczególności o przyznawanie rabatów przez przedsiębiorstwo zajmujące pozycję dominującą, z utrwalonego orzecznictwa wynika, że rabat lojalnościowy przyznawany w zamian za zobowiązanie klienta do zaopatrywania się wyłącznie lub prawie wyłącznie u przedsiębiorstwa zajmującego pozycję dominującą jest sprzeczny z art. 82 WE. Rabat taki, poprzez przyznawanie korzyści finansowych, ma bowiem na celu zapobieżenie zaopatrywaniu się klientów u konkurencyjnych producentów (wyrok Trybunału z dnia 16 grudnia 1975 r. w sprawach połączonych od 40/73 do 48/73, 50/73, od 54/73 do 56/73, 111/73, 113/73 i 114/73 Suiker Unie i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 1663, pkt 518; ww. w pkt 315 wyrok w sprawie Michelin przeciwko Komisji, pkt 56).

317 System rabatów skutkujący wykluczeniem z rynku jest uważany za niezgodny z art. 82 WE, jeśli jest on stosowany przez przedsiębiorstwo zajmujące pozycję dominującą. Z tego powodu Trybunał orzekł, że system rabatów uzależniony od osiągnięcia założonej sprzedaży narusza art. 82 WE (ww. w pkt 315 wyrok w sprawie Michelin przeciwko Komisji, pkt 57).

318 Systemy rabatów ilościowych związanych wyłącznie z wielkością zakupów dokonywanych u przedsiębiorstwa zajmującego pozycję dominującą są zazwyczaj uważane za niewywołujące zakazanego przez art. 82 WE skutku wykluczającego. Jeżeli zwiększenie dostarczanych ilości pociąga za sobą obniżenie kosztów dostawcy, wtedy ma on prawo — poprzez zaoferowanie korzystniejszej ceny — przenieść to obniżenie kosztów na swego klienta. Rabaty ilościowe powinny być więc odzwierciedleniem zwiększonej wydajności i oszczędności skali osiągniętych przez przedsiębiorstwo zajmujące pozycję dominującą (ww. w pkt 315 wyrok w sprawie Michelin przeciwko Komisji, pkt 58).

319 Z powyższego wynika, że system rabatowy, w ramach którego wysokość upustu wzrasta wraz z wielkością zakupów, nie narusza art. 82 WE, chyba że kryteria i warunki przyznawania rabatów wskazują na to, iż system ten nie opiera się na gospodarczo

uzasadnionym świadczeniu wzajemnym, lecz ma za cel, tak jak rabat lojalnościowy i rabat celowy, zapobieżenie zaopatrywaniu się klientów u konkurencyjnych producentów (ww. w pkt 275 wyrok w sprawie Hoffmann-La Roche przeciwko Komisji, pkt 90; ww. w pkt 315 wyrok w sprawie Michelin przeciwko Komisji, pkt 59).

320 Aby ustalić, czy stosowanie danego systemu rabatów ilościowych stanowi ewentualne nadużycie, należy najpierw ocenić wszystkie jego okoliczności, a w szczególności kryteria i warunki przyznawania rabatów, oraz zbadać, czy rabaty te nie zmierzają — poprzez przyznanie korzyści, która nie opiera się na żadnym usprawiedliwiającym ją świadczeniu gospodarczym — do pozbawienia nabywcy możliwości wyboru źródła zaopatrzenia bądź do jej ograniczenia, do zamknięcia konkurentom dostępu do rynku, do stosowania wobec partnerów handlowych nierównych warunków do świadczeń równoważnych czy do wzmocnienia pozycji dominującej dzięki zakłóceniu konkurencji (ww. w pkt 275 wyrok w sprawie Hoffmann-La Roche przeciwko Komisji, pkt 90; ww. w pkt 315 wyrok w sprawie Michelin przeciwko Komisji, pkt 60).

321 W niniejszej sprawie w części zaskarżonej decyzji poświęconej zachowaniu skarżącej zmierzającemu do wykluczenia konkurencji Komisja najpierw odniosła się w motywach 53–55 tejże decyzji do strategii handlowej skarżącej po roku 1982.

322 Komisja oparła się w tym względzie na dwóch dokumentach w sprawie strategii z 1988 r., zgodnie z którymi skarżąca starała się zapewnić sobie lojalność swoich klientów poprzez przyznawanie im rabatów umownych.

323 W motywach 56–80 zaskarżonej decyzji Komisja zbadała następnie system rabatowy wprowadzony przez skarżącą w Niemczech i we Francji.

324 Komisja wskazała w szczególności, co następuje:

„Poza zwyczajowymi rabatami ilościowymi dla dużych klientów zależnymi od wyrażonych w tonach ilości podstawowych Solvay przyznawała od 1982 r. dwa dodatkowe rodzaje rabatów w Niemczech:

— rabat od wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży, tzw. »Spitzenrabatt«, który był prawie zawsze ustalony na 20% ceny z cennika,

— specjalną wypłatę roczną czekiem (w jednym przypadku w wysokości 3,4 mln DEM [marek niemieckich]), pod warunkiem że klient zaopatrywał się u Solvay celem pokrycia całości lub większej części swego zapotrzebowania.

[…]

W przypadku spółki Vegla, należącej do grupy Saint-Gobain i będącej głównym klientem Solvay w Niemczech, system rabatów w 1989 r. funkcjonował w następujący sposób:

1) rabat w wysokości 10% od umownej ilości podstawowej wynoszącej 85 000 ton;

2) rabat w wysokości 20% od wyrażonej w tonach sprzedaży »dodatkowej« wynoszącej 43 000 ton;

3) czek na 3 349 000 DEM za wyrażoną w tonach sprzedaż dodatkową.

[…]

W większości przypadków, tak jak w przypadku spółki Vegla, system rabatów umacniał pozycję Solvay jako wyłącznego dostawcy. System ten miał jednak również na celu utrzymanie dominującego udziału Solvay, gdy jej klienci realizowali strategię polegającą na podzieleniu swojej działalności pomiędzy dwóch dostawców. Spółka Flachglas, drugi w kolejności klient Solvay w Niemczech, dzieliła swoją działalność mniej więcej w proporcji 70 do 30 pomiędzy Solvay i M&W. Od 1983 r. warunki cenowe stosowane przez Solvay względem Flachglas przewidywały rabat ilościowy w wysokości 8,5% za każdą ilość do 70 000 ton, rabat w wysokości 20% od każdej wyrażonej w tonach sprzedaży dodatkowej oraz czek na kwotę 500 000–750 000 DEM. Ów dodatkowy rabat w formie czeku oznaczał, że rzeczywista cena każdej ilości dodatkowej przewyższającej 70 000 ton wynosiła jedynie, w zależności od ilości, 250 lub 260 DEM za tonę. Drugiemu dostawcy było wyjątkowo trudno podjąć walkę o »główną« część dostaw przejętą przez Solvay, która — jak wynika to z jej własnych dokumentów — była chroniona przez »zaporę« w postaci rabatów. Nawet jeśli drugi dostawca był w stanie dorównać ceną wynoszącą 322,40 DEM (cena z cennika minus 20%), było wysoce nieprawdopodobne, aby klient ryzykował utratę znaczącego czeku, którego płatność była uzależniona w sposób oczywisty od kupna przez niego od Solvay odpowiedniej wyrażonej w tonach ilości ponad wyrażoną w tonach umowną ilość podstawową. Dokumenty uzyskane od Matthes & Weber potwierdzają, że spółka ta nie była w stanie zdobyć dla siebie części dostaw dla Flachglas przejętej przez Solvay".

325 Skarżąca nie zakwestionowała w żadnym momencie okoliczności uwzględnionych w stosunku do niej w przedmiocie systemu rabatów we Francji. Odnosi się ona bowiem jedynie do systemu wprowadzonego w Niemczech.

326 Dlatego też należy wyłącznie zbadać, czy system rabatowy wprowadzony przez skarżącą w Niemczech stanowił system rabatów ilościowych, w ramach którego dostawca pozwalał swoim klientom skorzystać z oszczędności skali uzyskanych dzięki zobowiązaniu się przez klientów do dokonywania zakupów, czy też był systemem

rabatów lojalnościowych, który — poprzez przyznanie korzyści, która nie opierała się na żadnym usprawiedliwiającym ją świadczeniu gospodarczym — miał na celu ograniczenie możliwości wyboru źródeł zaopatrzenia przez klientów skarżącej.

327 Skarżąca nie kwestionuje w tym względzie istnienia i treści dwóch dokumentów w sprawie strategii z 1988 r., ale podkreśla, że zakładały one uprzywilejowanie klientów zaciągających zobowiązania terminowe, co miało ekonomiczne uzasadnienie.

328 Zgodnie z orzecznictwem należy ocenić wszystkie okoliczności, a w szczególności kryteria i warunki przyznawania rabatów.

329 Z zaskarżonej decyzji wynika, że w odróżnieniu od rabatu ilościowego związanego wyłącznie z wielkością zakupów nie przewidziano, by stawka upustu przyznanego od ilości podstawowych oraz ilości dodatkowych wzrastała progresywnie, ponieważ dany system zakładał przejście z poziomu wynoszącego około 7–10% stosowanego do ilości podstawowych do poziomu 20% przyznawanego dla ilości dodatkowych, która to kwota była ponadto uzupełniana specjalną zapłatą w formie czeku.

330 Ponadto stawka wynosząca 20% była stosowana, gdy tylko klient zamawiał u skarżącej ilości dodatkowe w stosunku do ilości ustalonych w umowie, niezależnie od zakresu tychże ilości umownych wyrażonych w wartościach bezwzględnych, jak wynika to z motywu 160 zaskarżonej decyzji.

331 Obniżka cen nie następowała więc stopniowo, w zależności od ilości ustalonych umownie, lecz jedynie gdy ilości osiągały określoną wielkość ustaloną na poziomie zbliżonym do zapotrzebowania określonego podczas negocjacji umowy. Tymczasem w systemie rabatów ilościowych korzyść powinna znaleźć odzwierciedlenie w cenie ilości podstawowej wyrażonej w tonach w zależności od kupowanych ilości.

332 Kumulowanie tych rabatów miało taki skutek, że cena jednostkowa za ilości dodatkowe była wyraźnie niższa od średniej ceny płaconej przez klienta za ustalone w umowie ilości podstawowe, jak podkreśla to Komisja w motywach 61 i 62 zaskarżonej decyzji.

333 W efekcie klienci byli zachęcani do zaopatrywania się u skarżącej również w zakresie ilości przekraczających ilości umowne, ponieważ inni dostawcy mieliby trudności, aby zaoferować dla takich ilości ceny konkurencyjne w porównaniu z cenami oferowanymi przez skarżącą (motywy 63–66 zaskarżonej decyzji).

334 Poza tym zgodnie z ww. w pkt 315 wyrokiem w sprawie Michelin przeciwko Komisji (pkt 107–109) skarżąca powinna wykazać, że jej system rabatowy był obiektywnie uzasadniony z gospodarczego punktu widzenia. Tymczasem skarżąca nie przedstawiła w tym względzie żadnej konkretnej wskazówki. Wskazała jedynie, że chodziło o wynagrodzenie za korzyść gospodarczą, jaką czerpała z pewności, że jej zdolności produkcyjne będą wykorzystane.

335 Taka argumentacja jest zbyt ogólnikowa i nie stanowi uzasadnienia pozwalającego dokładnie wyjaśnić wybór stawek przyjętych rabatów.

336 Dodatkowo charakter lojalnościowy wprowadzonego systemu rabatowego wynika z dowodów z dokumentów analizowanych w motywach 68–71 zaskarżonej decyzji, które nie są kwestionowane przez skarżącą.

337 Ponadto jeżeli chodzi o procedury antydumpingowe, to powołanie się na rozporządzenie nr 823/95 jest pozbawione znaczenia, ponieważ zostało ono wydane w zupełnie innych ramach prawnych.

338 Wreszcie zakładając nawet, iż rabaty stosowano tylko w zakresie niewielkich ilości, z orzecznictwa wynika, że aby ustalić naruszenie art. 82 WE, wystarczy wykazać, że stanowiące nadużycie zachowanie przedsiębiorstwa zajmującego pozycję dominującą zmierza do ograniczenia konkurencji lub, innymi słowy, że zachowanie to ma lub może mieć taki skutek (ww. w pkt 315 wyrok w sprawie Michelin przeciwko Komisji, pkt 239).

339 Z taką właśnie sytuacją mamy do czynienia w przypadku systemu rabatów od wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży wprowadzonego przez skarżącą w Niemczech.

340 W konkluzji należy stwierdzić, że skarżąca nie wykazała, iż Komisja popełniła błąd, uznając, że wprowadzony przez nią w Niemczech system rabatowy miał na celu zapewnienie lojalności klientów i mógł wywołać skutek w postaci wykluczenia konkurencji.

341 Dlatego należy oddalić pierwszą część zarzutu piątego.

W przedmiocie drugiej części zarzutu, dotyczącej rabatu „grupowego" przyznanego Saint-Gobain

— Argumenty stron

342 Skarżąca podnosi, że tajny protokół podpisany z Saint-Gobain nie był umową na wyłączność lub prawie na wyłączność, gdyż skarżąca pokrywała zaledwie około 67% całkowitego zapotrzebowania Saint-Gobain w Europie.

343 Skarżąca twierdzi, że dostawy były realizowane na poziomie krajowym z przyczyn związanych z realiami gospodarczymi, czyli głównie ze względu na koszty transportu. Poza tym rabat w wysokości 1,5% był przyznawany od ilości faktycznie zakupionych przez krajowe spółki zależne i na wniosek Saint-Gobain. Chodzi tu o dodatkowy upust ilościowy, który był ograniczony do niewielkiej wysokości, aby uniknąć wszelkiej sprzeczności ze wspólnotowymi regułami konkurencji.

344 Skarżąca dodaje, że ów rabat nie był obliczany od sumy zakupów dokonywanych przez grupę. Podstawę obliczenia rabatu dla każdej ze spółek zależnych Saint-Gobain stanowiła cena sprzedaży dla danej spółki pomnożona przez ilość sprzedaży dla niej. W konsekwencji rabat był związany z zakupami, jakich spółki zależne Saint-Gobain zobowiązały się dokonać bezpośrednio w różnych krajowych oddziałach skarżącej.

345 Poza tym skarżąca zwraca uwagę, że po wydaniu decyzji 91/299 Komisja zaakceptowała umowę, jaką skarżąca zawarła z grupą Saint-Gobain w 1994 r., na podstawie której spółki grupy Saint-Gobain korzystały z uprzywilejowanych warunków na dostawy węglanu sodu, zważywszy że umowa została zawarta na trzy lata i nie była przedłużana.

346 Wreszcie skarżąca twierdzi, że tajny protokół, jaki zawarła z grupą Saint-Gobain, nie przeszkodził krajowym spółkom zależnym Saint-Gobain w użyciu groźby, aby wynegocjować korzystniejsze warunki umowy, a nawet w zerwaniu umowy, jak było to w przypadku Saint-Gobain France.

347 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

348 W motywie 161 zaskarżonej decyzji Komisja wskazała, że tajny protokół miał potwierdzić pozycję skarżącej jako wyłącznego lub prawie wyłącznego dostawcy Saint-Gobain w Europie Zachodniej z wyjątkiem Francji.

349 Należy stwierdzić, że skarżąca nie zaprzecza istnieniu tego tajnego protokołu ani treści klauzuli czwartej rzeczonego protokołu, sformułowanej w następujący sposób:

„W ramach niniejszego protokołu Solvay przyznaje ponadto Saint-Gobain rabat dodatkowy w wysokości 1,5% obliczony od całości zakupów węglanu sodu dokonanych przez Saint-Gobain od Solvay w Europie".

350 Skarżąca uważa, że ów rabat stanowił dodatkowy rabat ilościowy przyznawany na podstawie zakupów dokonywanych przez spółki zależne Saint-Gobain w różnych oddziałach krajowych skarżącej.

351 Natomiast Komisja podkreśla, że rabat w wysokości 1,5% nie stanowił rabatu ilościowego, ponieważ każda spółka zależna Saint-Gobain otrzymywała rabat, który nie był związany wyłącznie z ilościami zakupionymi przez nią samą, ale zależał również od ilości zakupionych przez inne spółki zależne. Rabat ten był obliczany na podstawie wyników całej grupy i nie odpowiadał korzyści gospodarczej związanej z dostarczanymi ilościami, w związku z czym miał za cel i skutek zapewnienie lojalności całej grupy, przez co stanowił rabat lojalnościowy.

352 W tym względzie z samej treści klauzuli czwartej tajnego protokołu wynika, że rabat był obliczany od „całości zakupów" węglanu sodu u skarżącej przez Saint-Gobain w Europie.

353 Poza tym gdy Sąd wezwał skarżącą do sprecyzowania jej argumentacji, stawiając jej pytanie na piśmie w ramach środków organizacji postępowania, skarżąca poprzestała na oświadczeniu, że rabat nie był — „jak mógłby sugerować to protokół" — obliczany lub przyznawany od sumy wszystkich zakupów rozpatrywanych całościowo, dokonywanych w Europie u skarżącej przez Saint-Gobain.

354 Dlatego też ze względu na brak uzasadnionej argumentacji pozwalającej podważyć literalną wykładnię klauzuli czwartej tajnego protokołu należy uznać, że rabat w wysokości 1,5% przyznawany z pominięciem wszelkich względów związanych z korzyściami gospodarczymi w postaci wydajności i oszczędności skali, który otrzymała każda ze spółek zależnych Saint-Gobain za samo tylko zakupienie węglanu sodu, stanowił rabat lojalnościowy.

355 Skarżąca zwraca też uwagę, że bardzo umiarkowana wysokość rabatu pozwalała na uniknięcie wszelkiego skutku antykonkurencyjnego. Wystarczy stwierdzić w tym względzie, że rabat lojalnościowy, nawet skromny, wywiera wpływ na warunki konkurencji.

356 Odnosząc się do zaakceptowania przez Komisję umowy, na podstawie której Saint-Gobain korzystała z uprzywilejowanych warunków przyznanych przez skarżącą, wystarczy stwierdzić, że przedstawione przez skarżącą pismo Komisji wskazuje, iż „zastosowanie art. [82] traktatu nie mogło być wykluczone".

357 Wreszcie jeśli chodzi o argument, że tajny protokół nie przeszkodził krajowym spółkom zależnym Saint-Gobain w użyciu groźby, aby wynegocjować korzystniejsze warunki umowne, a nawet w zerwaniu umowy w przypadku Saint-Gobain France,

skarżąca nie przedstawia żadnego dowodu na poparcie tego twierdzenia. Argument ten jest w każdym razie bez znaczenia, ponieważ nie odnosi się do wyjątkowych okoliczności usprawiedliwiających zachowanie uznane za nadużycie pozycji dominującej.

358 W konsekwencji należy stwierdzić, że Komisja słusznie uznała, iż przyznany Saint-Gobain rabat „grupowy" był niezgodny z art. 82 WE.

359 Dlatego też należy oddalić drugą część zarzutu piątego.

W przedmiocie trzeciej części zarzutu, dotyczącej porozumień w sprawie wyłączności

— Argumenty stron

360 Skarżąca twierdzi, że co się tyczy porozumień w sprawie wyłączności zawartych w sposób wyraźny z różnymi przedsiębiorstwami, Komisja błędnie wywiodła z różnych dokumentów, iż niektórzy z jej klientów zgodzili się na zaopatrywanie się wyłącznie w konkretnym oddziale krajowym lub zostali do tego zmuszeni.

361 W kwestii faktycznej wyłączności skarżąca zwraca uwagę, że z akt nie wynika, iż narzucała ona w umowie ilości dostaw, zapewniając sobie wcześniej, by były one zbliżone do całkowitego zapotrzebowania klienta. Poza tym ustalenie takich ilości było w pełni uzasadnione, biorąc pod uwagę brak po stronie klientów możliwości magazynowania oraz potrzebę regularnych i stałych dostaw węglanu sodu.

362 Ponadto skarżąca utrzymuje, że postępowanie Komisji było wewnętrznie sprzeczne. Z jednej strony Komisja zezwoliła skarżącej w 1981 r. na zastąpienie istniejących umów umowami zawartymi maksymalnie na okres dwóch lat lub umowami na czas nieokreślony z dwuletnim okresem wypowiedzenia. Z drugiej strony Komisja uważa obecnie taki czas trwania umów za zbyt długi.

363 Wreszcie skarżąca twierdzi, że w rozpatrywanym okresie zarówno Glaverbel, jak i Saint-Gobain wypowiedziały zawarte z nią umowy dotyczące Francji.

364 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

365 Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że w przypadku przedsiębiorstwa zajmującego dominującą pozycję na rynku fakt związania nabywców — nawet na ich wniosek — obowiązkiem lub obietnicą zaopatrywania się wyłącznie w tym przedsiębiorstwie w taki sposób, aby dostawy pokrywały całość lub znaczną część ich zapotrzebowania, stanowi nadużywanie pozycji dominującej w rozumieniu art. 82 WE, bez względu na to, czy ów obowiązek został ustalony bez dodatkowych zastrzeżeń, czy też w zamian za przyznanie rabatu. To samo dotyczy sytuacji, w której to przedsiębiorstwo, nie wiążąc nabywców formalnym obowiązkiem, stosuje — bądź to na podstawie umów zawartych z tymi nabywcami, bądź jednostronnie — system rabatów lojalnościowych, czyli upustów związanych z warunkiem, że klient — niezależnie od tego, czy wielkość jego zakupów jest znaczna lub minimalna — będzie zaopatrywał się, celem pokrycia całości lub dużej części swojego zapotrzebowania, wyłącznie u przedsiębiorstwa zajmującego pozycję dominującą (ww. w pkt 275 wyrok w sprawie Hoffmann-La Roche przeciwko Komisji, pkt 89). Tego rodzaju zobowiązania w przedmiocie wyłącznej dostawy — bez względu na to, czy oferowany jest w zamian rabat lub przyznawany jest rabat lojalnościowy, aby zachęcić nabywcę do zaopatrywania się wyłącznie u przedsiębiorstwa zajmującego pozycję dominującą — są bowiem niezgodne z celem niezakłóconej konkurencji na wspólnym rynku, ponieważ nie opierają się na świadczeniu gospodarczym usprawiedliwiającym ten ciężar lub tę korzyść, lecz zmierzają do pozbawienia nabywcy

możliwości wyboru źródeł zaopatrzenia bądź jej ograniczenia i do zamknięcia innym producentom dostępu do rynku (ww. w pkt 275 wyrok w sprawie Hoffmann-La Roche przeciwko Komisji, pkt 90).

366 W niniejszej sprawie Komisja wspomniała w zaskarżonej decyzji o istnieniu wyłączności uzgodnionej w sposób wyraźny i wyłączności faktycznej.

367 Komisja wskazała w motywie 170 zaskarżonej decyzji, że w przypadku spółek Vegla, Oberland Glas i Owens Corning uzgodniono w sposób wyraźny, iż klient będzie zaopatrywał się u skarżącej celem pokrycia całości swojego zapotrzebowania. Komisja opiera się w tym względzie na dowodach z dokumentów, wyszczególnionych w pierwszej części zaskarżonej decyzji (motywy 92–97 i 110).

368 W odpowiedzi na zadane przez Sąd pytanie na piśmie Komisja wyszczególniła dokumenty w aktach, na których się oparła, by stwierdzić istnienie wyłączności uzgodnionej w sposób wyraźny.

369 Skarżąca nie kwestionuje istnienia tych dokumentów, lecz twierdzi, że Komisja źle je zinterpretowała.

370 Odnosząc się do spółki Vegla, skarżąca przyznaje, że „bez wątpienia prawdą jest, iż niemiecka spółka zależna skarżącej (DSW) wydaje się czasem interpretować tę umowę jako umowę na wyłączność". Wskazuje jednak, nie przytaczając na poparcie swej tezy żadnych okoliczności faktycznych lub dowodów, że DSW nie interpretowała tej umowy zawsze w ten sam sposób.

371 Jeśli chodzi o spółkę Oberland Glas, skarżąca utrzymuje, że był to „pojedynczy przypadek", nie kwestionując, że miał on miejsce.

372 Co do Owens Corning skarżąca przyznaje, że doszło do złożenia propozycji przez niektóre krajowe oddziały skarżącej. Na swoją obronę podnosi jedynie, że z rozpatrywanych dokumentów nie wynika, że te oferty lub te zobowiązania w przedmiocie wyłączności zostały zaakceptowane.

373 Z całokształtu tych okoliczności wynika, że Komisja słusznie uznała, iż skarżąca zawarła w sposób wyraźny porozumienia w sprawie wyłączności.

374 W kwestii wyłączności faktycznej Komisja stwierdziła w motywie 171 zaskarżonej decyzji, że w przypadkach innych niż przypadki wyłączności uzgodnionej w sposób wyraźny wyrażona w tonach ilość umowna, przewidziana w głównej umowie zawartej na czas nieokreślony opatrzonej dwuletnim okresem wypowiedzenia, odpowiadała w pełni zapotrzebowaniu klienta, z pewnym jednak marginesem wynoszącym zazwyczaj mniej więcej 15%, i dodała, że na początku każdego roku klient wskazywał skarżącej dokładną wielkość swego zapotrzebowania mieszczącą się w tych widełkach.

375 Należy najpierw przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 365 powyżej nie ma znaczenia fakt, iż wyłączność została wprowadzona na wniosek klienta. Dlatego też nie można uwzględnić argumentu skarżącej, że ilości były określane przez jej klientów stosownie do ich życzeń.

376 Następnie należy zaznaczyć, że skarżąca nie zakwestionowała ustaleń zaprezentowanych w zaskarżonej decyzji, dotyczących porozumień w sprawie wyłączności zawartych z BSN, Verlipackiem i Verreries d'Albi.

377 Ponadto, jak zwróciła uwagę Komisja, ze skierowanego do Komisji pisma Saint-Roch z dnia 21 grudnia 1989 r. znajdującego się w aktach wynika, że skarżąca dostarczała 100% kupowanych przez Saint-Roch ilości wyrażonych w tonach w latach 1982–1987 i potem w 1989 r. oraz prawie całość w 1988 r. Trzeba zatem stwierdzić, że Solvay rzeczywiście posiadała wyłączność faktyczną w przypadku Saint-Roch.

378 Komisja powołuje się również na wysłane do niej pismo Glaverbel z dnia 18 grudnia 1989 r., znajdujące się też w aktach, które potwierdza, że wszystkie dostawy, poza dostawami z Niemiec Wschodnich, pochodziły od skarżącej.

379 Z powyższego wynika, że na rozpatrywanym rynku skarżąca realizowała dostawy zaspakajające całość zapotrzebowania co najmniej dwóch spośród przedsiębiorstw wymienionych w zaskarżonej decyzji, to jest Saint-Roch i Glaverbel.

380 Należy więc stwierdzić, że Komisja słusznie uznała, iż skarżąca zawarła w sposób wyraźny porozumienia w sprawie wyłączności i że istniały też przypadki wyłączności faktycznej.

381 Co się tyczy argumentu skarżącej dotyczącego wewnętrznie sprzecznego postępowania Komisji, z motywów 192 i 193 zaskarżonej decyzji wynika, że po udzieleniu zgody na dwuletni okres wypowiedzenia w umowach zawartych na czas nieokreślony Komisja nałożyła na skarżącą grzywnę jedynie za rabaty lojalnościowe i za „nieoficjalne porozumienia w sprawie wyłączności". Należy więc stwierdzić, że ów argument skarżącej nie znajduje oparcia w faktach.

382 Wreszcie argument skarżącej, że Glaverbel i Saint-Gobain wypowiedziały zawarte z nią umowy dotyczące Francji, nie został uzasadniony, a poza tym nie ma wpływu na niezgodny z prawem charakter porozumień w sprawie wyłączności.

383 W konsekwencji należy oddalić trzecią część zarzutu piątego.

W przedmiocie czwartej części zarzutu, dotyczącej klauzul konkurencyjnych

— Argumenty stron

384 Skarżąca podnosi, że kwestionowane klauzule konkurencyjne zawarte w jej umowach zostały dostosowane zgodnie z uwagami Komisji.

385 Poza tym w motywie 177 zaskarżonej decyzji Komisja niesłusznie potraktowała zawarte w niektórych umowach klauzule ochronne jako klauzule konkurencyjne. Z motywu 123 zaskarżonej decyzji wynika bowiem zdaniem Komisji, że klauzule te same w sobie nie zasługiwały na krytykę, jednak o ile klauzule ochronne pozwalały klientowi posłużyć się konkurencyjnymi ofertami, aby obniżyć cenę płaconą skarżącej, o tyle było mało prawdopodobne, by konkurent zdołał faktycznie przejąć i utrzymać część dostaw.

386 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

387 W motywach 112–122 zaskarżonej decyzji Komisja przedstawia szczegółowe informacje dotyczące klauzul konkurencyjnych znajdujących się w umowach zawartych przez skarżącą.

388 Skarżąca nie kwestionuje istnienia tych klauzul konkurencyjnych.

389 Jej argumentacja polega jedynie na stwierdzeniu, że zostały one zaakceptowane przez Komisję w 1981 r.

390 Tymczasem Komisja nie zaakceptowała w 1981 r. takiej „klauzuli konkurencyjnej" lub „klauzuli angielskiej" jak ta, która jest zarzucana skarżącej w niniejszej sprawie w motywach 112–122 zaskarżonej decyzji.

391 W odniesieniu do klauzul ochronnych należy stwierdzić, że w motywie 177 zaskarżonej decyzji Komisja odróżniła „różne formy klauzul konkurencyjnych" od „innych podobnych mechanizmów opisanych w motywach 111–123". Argument skarżącej nie znajduje więc oparcia w faktach. Zresztą zasadnicza część argumentacji Komisji dotyczy właściwych klauzul konkurencyjnych.

392 Dlatego też należy oddalić czwartą część zarzutu piątego.

W przedmiocie piątej części zarzutu, dotyczącej dyskryminacyjnego charakteru zarzucanych praktyk

— Argumenty stron

393 Skarżąca twierdzi, że zaskarżona decyzja nie zawiera żadnego ustalenia faktycznego uzasadniającego zarzut stosowania przez skarżącą praktyk dyskryminacyjnych. Jedyne odniesienie do domniemywanego nierównego traktowania znajduje się w motywie 160 zaskarżonej decyzji, w części poświęconej prawnemu opisowi rabatów od wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży. Błędne jest też zdaniem skarżącej stwierdzenie, że po pierwsze spółki zależne należące do grupy Saint-Gobain, a w szczególności Vegla, korzystają z bardziej przychylnego traktowania, a po drugie że Vegla jest traktowana gorzej niż PLM. Producenci szkła płaskiego, tacy jak Vegla, działają na innym rynku niż rynek producentów szkła gospodarczego, takich jak PLM.

394 W każdym razie skarżąca uważa, że Komisja błędnie oceniła rolę ceny węglanu sodu w kosztach ponoszonych przez producentów szkła. O ile bowiem węglan sodu stanowi najważniejszy surowiec w produkcji szkła, o tyle stanowi on jedynie 2–6% średniej ceny sprzedaży szkła. Zatem różnica w wysokości obniżki ceny węglanu sodu nie może znacząco wpływać na pozycję konkurencyjną tychże producentów szkła.

395 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

396 Zgodnie z orzecznictwem Trybunału przedsiębiorstwo zajmujące pozycję dominującą ma prawo przyznawać swoim klientom rabaty ilościowe związane wyłącznie z wielkością dokonywanych u niego zakupów. Zasady naliczania tych rabatów nie mogą jednak prowadzić do stosowania wobec partnerów handlowych nierównych warunków do świadczeń równoważnych z naruszeniem art. 82 akapit drugi lit. c) WE. Należy stwierdzić w tym względzie, że istotą systemu rabatów ilościowych jest to, że najważniejsi nabywcy lub użytkownicy produktu lub usługi korzystają z niższych średnich cen jednostkowych lub — co daje ten sam efekt — z wyższych średnich stawek zniżek w porównaniu ze stawkami przyznanymi mniej ważnym nabywcom lub użytkownikom tego produktu lub tej usługi. Należy też stwierdzić, że nawet w przypadku liniowego wzrostu stawek rabatów w zależności od ilości z rabatem maksymalnym średnia stawka zniżki wzrasta lub średnia cena matematycznie zmniejsza się, na początku, w stosunku wyższym od wzrostu zakupów, a następnie w stosunku niższym od wzrostu zakupów, zmierzając potem do ustabilizowania się na poziomie maksymalnej stawki rabatu. Sam fakt, iż system rabatów ilościowych wywołuje taki skutek, że niektórzy klienci korzystają przy danych ilościach ze średniej stawki zniżki proporcjonalnie wyższej niż stawka przyznana innym klientom w stosunku do różnicy w wielkości ich zakupów, jest właściwy dla tego rodzaju systemów i nie pozwala sam na wyprowadzenie wniosku, że system ma charakter dyskryminacyjny. Gdy jednak progi uruchamiające kolejne transze rabatów powiązane ze stosowanymi stawkami prowadzą do zastrzeżenia korzyści płynących z rabatu lub rabatów dodatkowych tylko dla niektórych partnerów handlowych, zapewniając im jednocześnie korzyść gospodarczą nieuzasadnioną wzrostem działalności, który generują, ani też ewentualnymi oszczędnościami skali, które pozwalają osiągnąć dostawcy w porównaniu ze swoimi konkurentami, system rabatów ilościowych prowadzi do stosowania nierównych warunków do równoważnych świadczeń. Oznaką takiego dyskryminującego traktowania, w braku obiektywnego uzasadnienia, może być wysoki próg uruchamiający system rabatowy, który może dotyczyć tylko kilku szczególnie ważnych partnerów handlowych przedsiębiorstwa zajmującego pozycję dominującą, lub brak liniowego wzrostu stawek rabatów wraz ze wzrostem ilości (wyrok Trybunału z dnia 29 marca 2001 r. w sprawie C-163/99 Portugalia przeciwko Komisji, Rec. s. I-2613, pkt 50–53).

397 W niniejszej sprawie, jak wskazano już w ramach badania pierwszej części zarzutu piątego, skarżąca nie kwestionuje ustaleń dotyczących systemu rabatów wprowadzonego we Francji.

398 System rabatowy wprowadzony przez skarżącą nie łączył się ze wzrostem liniowym na podstawie ilości nawet w przypadku przedsiębiorstw korzystających z takich rabatów. W szczególności z zaskarżonej decyzji wynika bowiem, że rabaty przyznane Durant i Perrier miały różną wysokość (motywy 75, 76).

399 Dlatego też, wbrew twierdzeniom skarżącej, z tego tylko powodu zarzut dotyczący istnienia dyskryminacyjnych praktyk opierał się na ustaleniach faktycznych poczynionych w zaskarżonej decyzji.

400 Odnosząc się do argumentu skarżącej, że rynek producentów szkła gospodarczego różni się od rynku producentów szkła płaskiego, należy przypomnieć, że rynkiem właściwym jest rynek węglanu sodu, a nie rynek szkła. W konsekwencji wyodrębnianie różnych producentów szkła wśród klientów producentów węglanu sodu jest niezasadne.

401 Skarżąca powołuje się też na niski koszt węglanu sodu. Tymczasem twierdzenie to nie zostało uzasadnione ani nie może posłużyć do zanegowania dyskryminacyjnego charakteru praktyk zarzucanych skarżącej.

402 Należy zatem oddalić piątą część zarzutu piątego i w konsekwencji oddalić zarzut piąty w całości.

W przedmiocie zarzutu szóstego, opartego na naruszeniu prawa dostępu do akt

403 Zarzut szósty dzieli się zasadniczo na trzy części dotyczące kolejno: braku dostępu do dokumentów obciążających, istnienia dokumentów przydatnych do obrony wśród dokumentów ujawnionych w ramach środków organizacji postępowania i niezapoznania się przez skarżącą z całymi aktami.

404 Tytułem wstępu należy przypomnieć, że poszanowanie prawa do obrony stanowi podstawową zasadę prawa wspólnotowego, której należy przestrzegać w każdych okolicznościach, w szczególności w toku każdego postępowania mogącego zakończyć się nałożeniem kar, nawet jeśli jest to postępowanie administracyjne. Zasada ta wymaga, by umożliwić zainteresowanym przedsiębiorstwom i związkom przedsiębiorstw, już na etapie postępowania administracyjnego, przedstawienie w skuteczny sposób ich stanowiska w kwestii prawdziwości i znaczenia faktów, zarzutów i okoliczności ustalonych przez Komisję (ww. w pkt 275 wyrok w sprawie Hoffmann-La Roche przeciwko Komisji, pkt 11; wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-314/01 Avebe przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3085, pkt 49).

405 Prawo dostępu do akt sprawy będące konsekwencją zasady poszanowania prawa do obrony oznacza, że Komisja zapewnia zainteresowanemu przedsiębiorstwu możliwość zbadania wszystkich dokumentów znajdujących się w aktach dochodzenia, które mogą mieć znaczenie dla jego obrony. Dokumenty te obejmują zarówno dokumenty obciążające, jak i odciążające, z zastrzeżeniem tajemnicy handlowej innych przedsiębiorstw, dokumentów wewnętrznych Komisji oraz innych poufnych informacji (wyrok Trybunału z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawach połączonych C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-123, pkt 68; ww. w pkt 88 wyrok z dnia 18 czerwca 2008 r. w sprawie Hoechst przeciwko Komisji, pkt 145).

406 Co się tyczy dowodów obciążających, zainteresowane przedsiębiorstwo musi wykazać, że wniosek, do jakiego doszła Komisja w decyzji, byłby inny, gdyby dokument, który nie został podany do wiadomości i na którym Komisja oparła swoje zarzuty wobec tego przedsiębiorstwa, należało wyłączyć jako obciążający je środek dowodowy. Jeśli chodzi o dowody odciążające, zainteresowane przedsiębiorstwo musi wykazać, że ich nieujawnienie mogło wpłynąć w niekorzystny dla niego sposób na przebieg postępowania i treść decyzji Komisji. Wystarczy, że przedsiębiorstwo wykaże, że mogło wykorzystać te dokumenty w obronie na swoją korzyść, czyli że jeśli miałoby możliwość powołać się na nie w postępowaniu administracyjnym, to mogłoby wskazać elementy, które nie były zgodne z wnioskami wyprowadzonymi na tym etapie przez Komisję, a w konsekwencji mogłoby w jakikolwiek sposób wpłynąć na ocenę dokonaną przez Komisję w ewentualnej decyzji — przynajmniej jeśli chodzi o wagę i czas trwania zachowania, które jest mu zarzucane — a zatem na wysokość grzywny. Istnienie możliwości, że nieujawniony dokument mógł mieć wpływ na przebieg postępowania administracyjnego i treść decyzji Komisji, może być wykazane dopiero po wstępnym zbadaniu niektórych środków dowodowych, które wskazują, że w świetle tych środków dowodowych nieujawnione dokumenty mogły mieć znaczenie, którego nie należało lekceważyć (ww. w pkt 405 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 73–76; ww. w pkt 88 wyrok z dnia 18 czerwca 2008 r. w sprawie Hoechst przeciwko Komisji, pkt 146).

407 Wreszcie należy przypomnieć, że naruszenie prawa dostępu do akt sprawy może skutkować stwierdzeniem nieważności decyzji Komisji w całości lub w części tylko wtedy, gdy nieprawidłowy dostęp do akt dochodzenia w toku postępowania administracyjnego uniemożliwił zainteresowanemu przedsiębiorstwu lub zainteresowanym przedsiębiorstwom zapoznanie się z dokumentami, które mogły być przydatne do ich obrony, i naruszył w ten sposób ich prawo do obrony. Byłoby tak w przypadku, gdyby ujawnienie dokumentu stwarzało szanse, nawet ograniczone, na zmianę wyniku postępowania administracyjnego, w sytuacji gdy zainteresowane przedsiębiorstwo mogłoby wykorzystać ten dokument w toku tego postępowania (zob. podobnie ww. w pkt 405 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 73–76).

408 W świetle tych rozważań należy zbadać, czy w niniejszej sprawie Komisja nie naruszyła prawa skarżącej do obrony.

W przedmiocie pierwszej części zarzutu, dotyczącej braku dostępu do dokumentów obciążających

— Argumenty stron

409 Skarżąca podnosi, że Komisja nie wskazała, jakie dowody z dokumentów były podstawą niektórych twierdzeń jej dotyczących, w szczególności tych zawartych w motywach 138 i 176 zaskarżonej decyzji.

410 Skarżąca uważa też, że dotyczące jej twierdzenia Komisji nie powinny zostać uwzględnione, ponieważ dołączone do pisma w sprawie przedstawienia zarzutów dokumenty nie zawierają żadnych informacji, które mogłyby stanowić podstawę tych twierdzeń.

411 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

412 Zgodnie z motywem 138 zaskarżonej decyzji:

„Aby ocenić dla celów niniejszej sprawy siłę rynkową skarżącej, Komisja zbadała wszystkie czynniki ekonomiczne wchodzące w grę, w tym również następujące elementy:

[…]

ix) tradycyjną rolę Solvay jako przedsiębiorstwa wywierającego decydujący wpływ na ceny;

x) postrzeganie Solvay przez innych producentów wspólnotowych jako producenta dominującego i ich niechęć do agresywnego konkurowania o stałych klientów Solvay".

413 Ponadto w kwestii zawierania porozumień w sprawie wyłączności motyw 176 stanowi, co następuje:

„Ponieważ nie można przewidzieć z pewnością, jaka będzie sytuacja dwa lata później, długi okres wypowiedzenia wywierał istotny skutek zniechęcający, gdyż klienci obawiali się zerwać relacje z Solvay. Przynajmniej niektórzy z nich uważali ten długi okres wypowiedzenia za utrudnienie".

414 Należy zaznaczyć, że te trzy uwagi stanowią ogólną ocenę i znajdują się w drugiej części zaskarżonej decyzji poświęconej ocenie prawnej.

415 Skarżąca nie wyjaśnia w tym względzie, w jakim zakresie ocena ta mogła mieć wpływ na stwierdzenie zarzucanych naruszeń. Tymczasem należy przypomnieć, że jeśli chodzi o dowody obciążające, zainteresowane przedsiębiorstwo musi wykazać, że wniosek, do jakiego doszła Komisja w decyzji, byłby inny, gdyby dokument, który nie został podany

do wiadomości i na którym Komisja oparła swoje zarzuty wobec tego przedsiębiorstwa, należało wyłączyć jako obciążający je środek dowodowy.

416 Dlatego też należy oddalić pierwszą część zarzutu szóstego.

W przedmiocie drugiej części zarzutu, dotyczącej dokumentów przydatnych do obrony, znajdujących się wśród dokumentów ujawnionych w ramach środków organizacji postępowania

417 Z orzecznictwa wynika, że prawo dostępu do akt sprawy będące konsekwencją zasady poszanowania prawa do obrony oznacza, że Komisja zapewnia zainteresowanemu przedsiębiorstwu możliwość zbadania wszystkich dokumentów znajdujących się w aktach dochodzenia, które mogą mieć znaczenie dla jego obrony. Dokumenty te obejmują zarówno dokumenty obciążające, jak i odciążające, z zastrzeżeniem tajemnicy handlowej innych przedsiębiorstw, dokumentów wewnętrznych Komisji oraz innych poufnych informacji. Jeśli chodzi o dowody odciążające, to zainteresowane przedsiębiorstwo musi wykazać, że ich nieujawnienie mogło wpłynąć w niekorzystny dla niego sposób na przebieg postępowania i treść decyzji Komisji (zob. ww. w pkt 88 wyrok z dnia 18 czerwca 2008 r. w sprawie Hoechst przeciwko Komisji, pkt 145, 146 i przytoczone tam orzecznictwo).

418 W niniejszej sprawie skarżąca przedstawiła uwagi w dniu 15 lipca 2005 r., po zapoznaniu się z dokumentami z akt.

419 Skarżąca podnosi, że dostęp do tych dokumentów w toku postępowania administracyjnego umożliwiłby jej przedstawienie przydatnych do jej obrony argumentów dotyczących właściwego rynku geograficznego, właściwego rynku produktowego, istnienia pozycji dominującej i nadużywania pozycji dominującej.

— W przedmiocie właściwego rynku geograficznego

420 Zdaniem skarżącej ze zbadanych przez nią dokumentów wynika, że kwestia rynku geograficznego jest szczególnie złożona. Po pierwsze, Komisja nie uwzględniła znaczenia kosztów transportu węglanu sodu, podczas gdy koszty te nie pozwalają producentowi zagranicznemu konkurować z producentem lokalnym w naturalnej strefie działalności jego fabryki. Po drugie, klienci wolą lokalnego producenta, który zapewnia im ciągłość dostaw, a tym samym większe bezpieczeństwo zaopatrzenia. Skarżąca powołuje się w tym względzie na dokumenty dotyczące Akzo i Rhône-Poulenc.

421 Skarżąca uważa, że wprawdzie przyjęta w zaskarżonej decyzji definicja właściwego rynku geograficznego nie odpowiada rzeczywistości takiej jak rzeczywistość postrzegana przez jej konkurentów, ale nie wydaje się możliwe zdefiniowanie właściwego rynku geograficznego jako obszaru mieszczącego się dokładnie w granicach państwowych. Rynek charakteryzuje się bowiem grupami regionalnymi o konturach trudnych do określenia z dokładnością. W każdym razie określenie właściwego rynku geograficznego nie jest możliwe na podstawie przeprowadzonego przez Komisję fragmentarycznego dochodzenia.

422 Argumentację tę należy oddalić.

423 Co się tyczy znaczenia kosztów transportu węglanu sodu, należy zaznaczyć, że skarżąca nie wykazała, iż nieujawnienie dokumentów Akzo i Rhône-Poulenc mogło wpłynąć w niekorzystny dla niej sposób na przebieg postępowania i treść zaskarżonej decyzji. Z akt sprawy wynika bowiem, że skarżąca wiedziała o tej okoliczności, ponieważ w swojej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wyjaśniła, że węglan sodu jest produktem, który „nie jest szczególnie wyszukany i dlatego nie jest szczególnie drogi" i że „w związku z tym koszt transportu stanowi dla użytkowników istotny składnik kosztów wytworzenia". Mogła więc powołać się na ten argument w trakcie postępowania administracyjnego, nie mając nawet dostępu do dokumentów Akzo i Rhône-Poulenc.

424 Jeśli chodzi o okoliczność, że klienci woleli lokalnych producentów, to również należy stwierdzić, że była ona znana skarżącej, gdyż w dniu 19 lutego 1981 r. skarżąca wysłała pismo do swoich różnych oddziałów krajowych, wzywając je w następstwie uwag Komisji do zmodyfikowania ich umów w sprawie wyrażonej w tonach wielkości sprzedaży zawartych z producentami z sektora szklarskiego. Dlatego też skarżąca nie może powoływać się na preferencję dawaną lokalnym producentom, aby wykazać, że nieujawnienie dokumentów Akzo i Rhône-Poulenc mogło wpłynąć w niekorzystny dla niej sposób na przebieg postępowania i treść decyzji Komisji.

425 Dlatego też należy oddalić zarzut podniesiony przez skarżącą.

— W przedmiocie właściwego rynku produktowego

426 Skarżąca twierdzi, że dokumenty znalezione u jej konkurentów i klientów pozwoliłyby jej zakwestionować analizę Komisji dotyczącą definicji właściwego rynku produktowego. Soda kaustyczna wywierała bowiem presję konkurencyjną na producentów węglanu sodu w przeważającej części okresu naruszenia ustalonego w zaskarżonej decyzji.

427 Należy uznać w tym względzie, że skarżąca — jako największy producent węglanu sodu w Europie w okresie zaistnienia okoliczności faktycznych — była w stanie poddać pod ocenę Komisji niezbędne informacje dotyczące możliwości zastąpienia węglanu sodu sodą kaustyczną. Zgodnie bowiem z motywem 143 zaskarżonej decyzji skarżąca była przecież jednym z największych producentów sody kaustycznej.

428 Poza tym okoliczności wskazane przez skarżącą po zapoznaniu się z aktami nie prowadzą do zakwestionowania analizy Komisji zawartej w zaskarżonej decyzji, ponieważ Komisja przyznała, że istniała pewna możliwość zastąpienia węglanu sodu sodą kaustyczną (motywy 139–143).

429 Tak więc skarżąca nie wykazała, że nieujawnienie omawianych dokumentów mogło wpłynąć w sposób dla niej niekorzystny na przebieg postępowania i treść zaskarżonej decyzji.

430 Dlatego należy oddalić zarzut podniesiony przez skarżącą.

— W przedmiocie istnienia pozycji dominującej

431 Zdaniem skarżącej analiza dokumentów zajętych u jej konkurentów, a w szczególności u Rhône-Poulenc i Akzo, potwierdza, że Komisja nie zbadała dwóch podstawowych kwestii, czyli rzeczywistej zdolności pozostałych producentów na kontynencie do konkurowania z nią i wyrównawczej siły klientów. Poza tym Komisja nie uwzględniła w stosownym zakresie presji konkurencyjnej wywieranej przez import pochodzący z Europy Wschodniej i ze Stanów Zjednoczonych. Z okoliczności tych wynika, że nie wykazano jej pozycji dominującej w regionach, gdzie zarzuca się jej stosowanie praktyk antykonkurencyjnych.

432 Należy stwierdzić w tym względzie, że skarżąca przedstawiła już powyższe argumenty w swej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. W szczególności skarżąca wskazała, co następuje:

„[Solvay] nie tylko nie może działać na rynku niezależnie od konkurencji, zwłaszcza konkurencji ze strony producentów z krajów Europy Wschodniej i producentów amerykańskich, ale także i przede wszystkim jest ona zależna lub co najmniej wzajemnie zależna od swoich klientów".

433 Skarżąca dostarczyła w tym względzie Komisji różne dokumenty w toku postępowania administracyjnego.

434 W tych okolicznościach należy zaznaczyć, że uwagi skarżącej przedstawione po zapoznaniu się z aktami nie wskazują, w jakim zakresie różne powoływane dokumenty pochodzące zwłaszcza od Akzo i Rhône-Poulenc mogły być przydatne do jej obrony.

435 Należy więc oddalić zarzut podniesiony przez skarżącą.

— W przedmiocie nadużywania pozycji dominującej

436 Skarżąca utrzymuje, że dokumenty znalezione u jej konkurentów wskazują, iż zaskarżona decyzja jest „niekompletna", jeśli chodzi o analizę zarzucanych jej „praktyk wykluczających". Owe praktyki nie miały bowiem ani celu, ani skutku, jakie im przypisuje zaskarżona decyzja. Fabryki Akzo i Rhône-Poulenc funkcjonowały

z pełną mocą przez większą część rozpatrywanego okresu. Skarżąca zwraca też uwagę, że nie odebrała konkurentom wszystkich możliwości sprzedaży.

437 Poza tym, zdaniem skarżącej, opracowanie Akzo na temat bezpośrednich kosztów produkcji ponoszonych przez różne fabryki dowodzi, że przyznawanie rabatów od wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży, po pokryciu kosztów stałych, leżało w jej uzasadnionym interesie gospodarczym. Ponadto przyznawanie rabatów od wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży stanowiło przyjętą praktykę na rynku.

438 Tymczasem należy zaznaczyć po pierwsze, że w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja wspomniała, że „na początku lat osiemdziesiątych popyt na sodę zmniejszył się w krajach rozwiniętych przede wszystkim z powodu recesji gospodarczej, recyklingu szkła i zastąpienia opakowań szklanych opakowaniami plastikowymi lub aluminiowymi" i że „w ciągu ostatnich lat można było zaobserwować wyraźny wzrost popytu światowego, a cała produkcja sody mogła być zbyta" oraz że „zakłady produkcyjne [pracowały więc] z pełną mocą".

439 W motywie 17 zaskarżonej decyzji Komisja również wskazała, że w 1990 r. zakłady produkcyjne pracowały z pełną mocą.

440 W konsekwencji należy stwierdzić, że Komisja wiedziała o tych okolicznościach faktycznych w toku postępowania administracyjnego, a także gdy uznała w motywie 191 zaskarżonej decyzji, że skarżąca „odebrała konkurentom na długo wszystkie możliwości sprzedaży".

441 Dlatego też skarżąca nie wykazała, że nieujawnienie dokumentów Akzo i Rhône-Poulenc wpłynęło w niekorzystny dla niej sposób na przebieg postępowania i treść zaskarżonej decyzji.

442 Po drugie, jeżeli chodzi o interes gospodarczy skarżącej w przyznawaniu rabatów od wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży, trzeba zauważyć, że skarżąca mogła przedstawić ten argument w toku postępowania administracyjnego na podstawie kosztów własnych, bez konieczności oparcia się na dokumentach jej konkurentów.

443 Poza tym skarżąca przywołała ten argument w swej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, wskazując, że rabaty te odpowiadały„korzyści dla [Solvay]". Dodała również, że:

„Progi ustalone przez klienta stanowiły w rzeczywistości jedynie odzwierciedlenie progu rentowności fabryk sody. Wiadomo bowiem, że gdy próg ten zostaje osiągnięty poprzez pokrycie kosztów stałych, każda dodatkowa sprzedana tona generuje coraz większy zysk. Komisja, na której spoczywa ciężar dowodu, nie wykazuje w tym względzie, że sporne rabaty, które są niewątpliwie związane z ilościami, osiągają taki poziom, że nie odpowiadają żadnej konkretnej korzyści gospodarczej dla [Solvay]".

444 Po trzecie, jeśli chodzi o rabaty przyznawane od wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży, wystarczy stwierdzić, iż argument skarżącej, że owe rabaty stanowią przyjętą praktykę, nie pozwala wykazać, że rabaty od wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży, które są przyznawane przez przedsiębiorstwo zajmujące pozycję dominującą, są zgodne z art. 82 WE.

445 Należy zatem oddalić zarzut podniesiony przez skarżącą.

446 Tak więc z analizy dokumentów powołanych przez skarżącą po uzyskaniu dostępu do akt w ramach środków organizacji postępowania wynika, że Komisja nie naruszyła prawa do obrony. Dlatego też należy oddalić drugą część zarzutu szóstego.

W przedmiocie trzeciej części zarzutu, dotyczącej niezapoznania się przez skarżącą z całymi aktami

— Argumenty stron

447 Skarżąca podnosi w skardze, że nigdy nie otrzymała kompletnej szczegółowej listy dokumentów z akt Komisji. Ponadto w toku postępowania administracyjnego poprzedzającego wydanie decyzji 91/299 Komisja poprzestała na udostępnieniu skarżącej dokumentów ją obciążających, dołączonych do pisma w sprawie przedstawienia zarzutów. Zatem zgodnie z opisem akt zawartym w ww. w pkt 35 wyroku w sprawie Solvay I skarżącej odmówiono dostępu do wszystkich „tomów" dotyczących jej konkurentów (Rhône-Poulenc, CFK, Matthes & Weber, Akzo i ICI), jak również do około dziesięciu akt zawierających odpowiedzi na żądania udzielenia informacji wystosowane na podstawie art. 11 rozporządzenia nr 17 w wersji obowiązującej w momencie zaistnienia okoliczności faktycznych, w szczególności na żądania wysyłane przez Komisję do niektórych klientów skarżącej. Skarżąca utrzymuje, że w ten sposób uniemożliwiono jej sprawdzenie, czy akta te nie zawierały dowodów przydatnych do jej obrony, dotyczących w szczególności właściwego rynku geograficznego, istnienia pozycji dominującej i nadużywania pozycji dominującej. Spowodowana upływem czasu, który minął od zarzucanych zdarzeń, utrata dowodów sprawiła, że ten dostęp do akt nabrał jeszcze większego znaczenia.

448 W swoich uwagach z dnia 15 lipca 2005 r., przedstawionych po zapoznaniu się z aktami w sekretariacie Sądu, skarżąca uważa, że nie jest w stanie wskazać, w jakim zakresie brakujące dokumenty z akt mogły być przydatne do jej obrony. W tym względzie zwraca ona uwagę po pierwsze, że Komisja w sposób wyraźny przyznała, iż brakuje

pięciu segregatorów, a po drugie, że Komisja nie może zagwarantować, z uwagi na brak nieprzerwanej numeracji i szczegółowej listy dokumentów, iż segregatory, które jeszcze posiada, są kompletne. Zdaniem skarżącej wynika z tego, że Sąd, nie będąc w stanie skontrolować zgodności z prawem zaskarżonej decyzji, powinien stwierdzić jej nieważność w całości.

449 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

— Ocena Sądu

450 Tytułem wstępu należy podkreślić, że w toku postępowania administracyjnego poprzedzającego przyjęcie decyzji 91/299 Komisja nie sporządziła szczegółowej listy dokumentów tworzących akta i że przekazała skarżącej jedynie dokumenty obciążające, które zostały załączone do pisma w sprawie przedstawienia zarzutów.

451 Komisja podniosła w tym względzie w czasie rozprawy, iż w niektórych sprawach istniała praktyka, że wysyłało się do danych przedsiębiorstw pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, do którego — ze względu na obszerność akt — były załączone niektóre tylko dokumenty; następnie przedsiębiorstwom tym umożliwiano zapoznanie się ze wszystkimi dostępnymi dokumentami w pomieszczeniach Komisji za pomocą szczegółowej listy. Tymczasem w sprawie, w której wydano decyzję 91/299, sprawozdawca postanowił, zdaniem Komisji, „uprościć procedurę", uznając, że skoro wszystkie powołane dokumenty zostały przekazane wraz z pismem w sprawie przedstawienia zarzutów, zapoznanie się z aktami było niepotrzebne, a szczegółowa lista dokumentów zbędna.

452 Należy jednak przypomnieć, że na stronach 40 i 41 swojego *dwunastego sprawozdania dotyczącego polityki konkurencji* Komisja ustaliła następujące reguły w przedmiocie dostępu do akt:

„Komisja umożliwia przedsiębiorstwom, które uczestniczą w postępowaniu, zapoznanie się z aktami ich dotyczącymi. Przedsiębiorstwa są informowane o zawartości akt Komisji poprzez dołączenie do pisma w sprawie przedstawienia zarzutów lub do pisma w sprawie odrzucenia skargi listy wszystkich dokumentów tworzących akta ze wskazaniem dokumentów lub części dokumentów, które zostaną im udostępnione. Przedsiębiorstwom umożliwia się zbadanie na miejscu udostępnionych dokumentów. Jeżeli przedsiębiorstwo zamierza zbadać tylko kilka dokumentów, Komisja może dostarczyć mu ich kopie. Komisja uznaje następujące dokumenty za poufne i w konsekwencji nie udostępnia ich danemu przedsiębiorstwu: dokumenty lub ich części zawierające tajemnicę handlową innych przedsiębiorstw; dokumenty wewnętrzne Komisji, takie jak notatki, projekty lub inne dokumenty robocze; wszystkie inne poufne informacje, takie jak dane pozwalające na zidentyfikowanie składających skargę, którzy zastrzegli sobie anonimowość, jak również informacje przekazane Komisji z zastrzeżeniem zachowania ich poufności" [tłumaczenie nieoficjalne].

453 Z reguł tych wynika, że w toku postępowania administracyjnego poprzedzającego wydanie decyzji 91/299 Komisja miała obowiązek udostępnienia skarżącej wszystkich dokumentów obciążających i odciążających, jakie zebrała podczas dochodzenia, z zastrzeżeniem tajemnicy handlowej innych przedsiębiorstw, dokumentów wewnętrznych Komisji oraz innych poufnych informacji (zob. podobnie wyroki Sądu: z dnia 17 grudnia 1991 r. w sprawie T-7/89 Hercules Chemicals przeciwko Komisji, Rec. s. II-1711, pkt 51–54; z dnia 18 grudnia 1992 r. w sprawach połączonych od T-10/92 do T-12/92 i T-15/92 Cimenteries CBR i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-2667, pkt 39–41).

454 Należy zatem stwierdzić, że w sprawie, w której wydano decyzję 91/299, Komisja odeszła od reguł, które narzuciła sobie w 1982 r., gdyż nie sporządziła szczegółowej listy dokumentów składających się na akta i nie udostępniła skarżącej wszystkich dokumentów znajdujących się w aktach.

455 Następnie należy zaznaczyć, że ponieważ Sąd stwierdził nieważność decyzji 91/299 z powodu braku uwierzytelnienia, Komisja uznała, że miała prawo wydać zaskarżoną decyzję bez ponownego wszczęcia postępowania administracyjnego.

456 W związku z tym trzeba stwierdzić, że przed wydaniem zaskarżonej decyzji Komisja nie powiadomiła skarżącej o wszystkich dokumentach z akt, które były dla niej dostępne, i nie umożliwiła jej zapoznania się z tymi dokumentami w jej pomieszczeniach, tak że postępowanie administracyjne było w tym względzie wadliwe.

457 Tymczasem z utrwalonego orzecznictwa wynika, że prawo do obrony zostaje naruszone z powodu uchybień proceduralnych tylko wtedy, gdy te uchybienia miały konkretny wpływ na możliwość obrony zainteresowanych przedsiębiorstw (wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawie T-44/00 Mannesmannröhren-Werke przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2223, pkt 55; ww. w pkt 314 wyrok w sprawie General Electric przeciwko Komisji, pkt 632).

458 W tych okolicznościach Sąd, rozpoznając skargę na zaskarżoną decyzję, zarządził środki organizacji postępowania służące zapewnieniu pełnego dostępu do akt, aby ocenić, czy odmowa ujawnienia przez Komisję dokumentu lub udostępnienia dowodu mogła zaszkodzić obronie skarżącej (zob. podobnie ww. w pkt 405 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 102).

459 Należy przypomnieć w tym względzie, że ani celem, ani skutkiem takiego badania, ograniczającego się do sądowej kontroli podniesionych zarzutów, nie jest zastąpienie kompletnego dochodzenia prowadzonego w sprawie w ramach postępowania administracyjnego. Spóźnione zapoznanie się z niektórymi dokumentami zawartymi w aktach nie sprawi, że przedsiębiorstwo, które wniosło skargę na decyzję Komisji, znajdzie się w sytuacji, w której znajdowałoby się, gdyby miało możliwość posłużenia się tymi samymi dokumentami, by zaprezentować tej instytucji swe uwagi ustne i na piśmie (zob. ww. w pkt 405 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 103 i przytoczone tam orzecznictwo). Ponadto gdy dostęp do akt jest

zapewniony na etapie postępowania sądowego, zainteresowane przedsiębiorstwo nie musi wykazywać, że gdyby miało dostęp do nieprzekazanych dokumentów, Komisja wydałaby decyzję o innej treści, a jedynie, że wspomniane dokumenty mogły być przydatne do jego obrony (wyrok Trybunału z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-199/99 P Corus UK przeciwko Komisji, Rec. s. I-11177, pkt 128; ww. w pkt 55 wyrok Trybunału w sprawie PVC II, pkt 318).

460 W niniejszej sprawie Komisja przekazała na żądanie Sądu pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wraz z załączonymi dokumentami. Sporządziła również szczegółową listę dokumentów znajdujących się w aktach w ich obecnym kształcie.

461 Po pierwsze, należy stwierdzić w tym względzie, że istnieje wątpliwość co do dokładnej zawartości akt w ich pierwotnym kształcie. Prawdą jest bowiem, że w odpowiedzi na zadane przez Sąd pytanie na piśmie Komisja wskazała, iż akta w obecnym kształcie stanowią kopię akt w kształcie pierwotnym. Składały się więc one, zgodnie z informacjami przekazanymi przez Komisję, z ponumerowanych od 1 do 71 „tomów". Jednocześnie jednak Komisja poinformowała Sąd o istnieniu „tomu" nienumerowanego, zatytułowanego „Oberland Glas".

462 Po drugie, należy zauważyć, że Komisja wyraźnie przyznała, iż zagubiła pięć „tomów" ponumerowanych od 66 do 70. Z jej pisma z dnia 15 marca 2005 r. wynika bowiem, że do takiego wniosku doszła, stwierdzając, że jest w posiadaniu ponumerowanych od 1 do 65 „tomów", a „tom" nr 71 zawiera pismo w sprawie przedstawienia zarzutów.

463 W swoich uwagach z dnia 18 listopada 2005 r. Komisja uznała za „mało prawdopodobne, by nieodnalezione akta zawierały dowody odciążające". Wezwana do wyjaśnienia w czasie rozprawy znaczenia tego zdania, Komisja wskazała, że było „możliwe", iż wspomniane „tomy" nie zawierały dokumentów odciążających i że „statystycznie" rzecz biorąc, nie mogły być przydatne do obrony skarżącej.

464 Z tych odpowiedzi wynika, że Komisja nie potrafi w sposób niebudzący wątpliwości zidentyfikować autora, charakteru i treści każdego z dokumentów składających się na „tomy" 66–70.

465 Należy więc sprawdzić, czy skarżąca miała możliwość zbadania wszystkich dokumentów znajdujących się w aktach dochodzenia, które mogą mieć znaczenie dla jej obrony, a zakładając, że było inaczej, czy naruszenie prawa dostępu do akt było na tyle poważne, że pozbawiło tę gwarancję proceduralną jej znaczenia. Zgodnie bowiem z orzecznictwem dostęp do akt stanowi jedną z gwarancji proceduralnych, których celem jest ochrona prawa do obrony (ww. w pkt 35 wyrok w sprawie Solvay I, pkt 59), a naruszenie prawa dostępu do akt Komisji w toku postępowania poprzedzającego wydanie decyzji może zasadniczo prowadzić do stwierdzenia jej nieważności, jeśli doszło do naruszenia prawa zainteresowanego przedsiębiorstwa do obrony (ww. w pkt 459 wyrok w sprawie Corus UK przeciwko Komisji, pkt 127).

466 Należy zbadać w tym względzie, czy doszło do naruszenia prawa skarżącej do obrony, jeżeli chodzi o zarzuty sformułowane przeciwko niej w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów i w zaskarżonej decyzji.

467 Zgodnie z orzecznictwem naruszenie prawa do obrony należy badać z uwzględnieniem szczególnych okoliczności każdego przypadku, jako że zależy ono głównie od zarzutów przyjętych przez Komisję, by wykazać istnienie naruszenia przypisywanego danemu przedsiębiorstwu (ww. w pkt 405 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 127). Trzeba więc przeprowadzić sumaryczne badanie zarzutów co do istoty sprawy, które Komisja postawiła w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów i w zaskarżonej decyzji (ww. w pkt 35 wyrok w sprawie Solvay I, pkt 60).

468 Należy też zbadać, czy doszło do naruszenia prawa do obrony, biorąc pod uwagę argumenty podnoszone konkretnie przez dane przedsiębiorstwo przeciwko zaskarżonej decyzji (zob. podobnie ww. w pkt 35 wyrok w sprawie ICI II, pkt 59).

469 W niniejszej sprawie Sąd, rozpatrując niniejszą skargę, zbadał argumenty przedstawione przez skarżącą, jak i zarzuty co do istoty sprawy zawarte w zaskarżonej decyzji i doszedł do wniosku, że wszystkie zarzuty skarżącej winny zostać oddalone.

470 Jeśli chodzi o istnienie pozycji dominującej, należy zaznaczyć, że Komisja oparła się głównie na posiadanym przez skarżącą udziale w rynku, by wykazać, że skarżąca zajmowała pozycję dominującą na rozpatrywanym rynku. Nic tymczasem nie pozwala przypuszczać, że skarżąca mogła znaleźć w brakujących „tomach" dokumenty podważające ustalenie, że zajmowała ona pozycję dominującą na rynku węglanu sodu (zob. podobnie ww. w pkt 35 wyrok w sprawie ICI II, pkt 61). Poza tym jak wynika z orzecznictwa przytoczonego w pkt 277 powyżej, bardzo duże udziały w rynku stanowią same w sobie, poza wyjątkowymi okolicznościami, dowód istnienia pozycji dominującej. Zaprezentowane przez skarżącą argumenty dotyczące faktów, które mogłyby stanowić wyjątkowe okoliczności, albo zostają zanegowane przez dane liczbowe zawarte w skardze i dostarczone przez skarżącą lub zawarte w zaskarżonej decyzji i niezakwestionowane przez skarżącą, albo są bezskuteczne. Wreszcie zakładając nawet, że takie fakty zaistniały i że dokumenty zawarte w brakujących „tomach" o nich wspominały, należy stwierdzić, że skarżąca nie mogła o nich nie wiedzieć, zważywszy na okoliczności niniejszej sprawy, tak że jej prawo do obrony nie zostało w tym względzie naruszone.

471 Jeśli chodzi o definicję rynku geograficznego, należy przypomnieć, że w pkt 259 powyżej stwierdzono, iż ewentualny błąd Komisji w tym względzie nie mógł mieć decydującego wpływu na wynik końcowy. Wynika stąd, że jest wykluczone, by skarżąca mogła znaleźć w brakujących segregatorach dokumenty, które pozwoliłyby jej podważyć ustalenie co do zajmowania przez nią pozycji dominującej.

472 Co się tyczy nadużywania pozycji dominującej, należy najpierw zwrócić uwagę, że skarżąca nigdy nie kwestionowała ustaleń dotyczących systemu rabatowego wprowadzonego we Francji.

473 Następnie należy zaznaczyć, że lojalnościowy charakter wprowadzonego przez skarżącą systemu rabatowego wynika z bezpośrednich dowodów z dokumentów. Tymczasem w sytuacji, gdy — tak jak w niniejszej sprawie — Komisja oparła się w zaskarżonej decyzji wyłącznie na bezpośrednich dowodach z dokumentów, by wykazać różne naruszenia, skarżąca powinna starać się wskazać, w jakim zakresie inne dowody mogłyby prowadzić do zakwestionowania lojalnościowego charakteru stosowanego systemu rabatowego lub przynajmniej jak inaczej można by zinterpretować bezpośrednie dowody z dokumentów, które nie zostały zakwestionowane. W świetle systemu dowodowego przyjętego w zaskarżonej decyzji — w zakresie w jakim umowy zawarte przez skarżącą mają charakter lojalnościowy — dostęp do brakujących „tomów" nie dawał najmniejszej szansy na zmianę wyniku postępowania administracyjnego (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 15 marca 2000 r. w sprawach połączonych T-25/95, T-26/95, od T-30/95 do T-32/95, od T-34/95 do T-39/95, od T-42/95 do T-46/95, T-48/95, od T-50/95 do T-65/95, od T-68/95 do T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 i T-104/95 Cimenteries CBR i in. przeciwko Komisji, zwany „wyrokiem w sprawie Cement", Rec. s. II-491, pkt 263, 264 i przytoczone tam orzecznictwo).

474 W kwestii rabatu „grupowego" przyznanego Saint-Gobain należy przypomnieć, że skarżąca nie zaprzecza ani istnieniu tajnego protokołu, ani treści klauzuli czwartej tegoż protokołu (zob. pkt 349 powyżej) i że z samego tekstu tej klauzuli wynika, że rabat był obliczany od „całości zakupów" węglanu sodu dokonanych przez Saint-Gobain u skarżącej w Europie (zob. pkt 352 powyżej). W tej sytuacji skarżąca powinna była starać się wskazać, w jakim zakresie pozostałe dowody mogłyby prowadzić do zakwestionowania treści tajnego protokołu lub przynajmniej do innej interpretacji tegoż protokołu.

475 Jeżeli chodzi o argument skarżącej, że tajny protokół nie przeszkodził krajowym spółkom zależnym Saint-Gobain w użyciu groźby, aby wynegocjować korzystniejsze warunki umowne, a nawet w zerwaniu umowy, to w pkt 357 powyżej stwierdzono, że jest on bezskuteczny. Zakładając nawet, że zagubione „tomy" zawierały dokumenty mogące poprzeć ów argument, to i tak nie byłoby to przydatne do obrony skarżącej.

476 Jeśli chodzi o porozumienia w sprawie wyłączności zawarte w sposób wyraźny, należy podkreślić, że Komisja oparła się na bezpośrednich dowodach z dokumentów i że

skarżąca nie wyjaśniła, w jaki sposób dokumenty zawarte w brakujących „tomach" mogłyby podważyć istnienie porozumień w sprawie wyłączności lub rzucić inne światło na dowody z dokumentów.

477 Co się tyczy wyłączności faktycznej, należy przypomnieć, że skarżąca nie zakwestionowała zaprezentowanych w zaskarżonej decyzji ustaleń dotyczących porozumień zawartych z szeregiem producentów szkła (zob. pkt 376 powyżej).

478 Jeżeli chodzi o klauzule konkurencyjne, należy przypomnieć, że skarżąca nie kwestionuje ich istnienia i że niesłusznie podnosi, iż Komisja zaakceptowała takie klauzule w 1981 r. (zob. pkt 388–390 powyżej). Poza tym odnośnie do klauzul ochronnych należy przypomnieć, że argument skarżącej, że Komisja potraktowała te klauzule jako klauzule konkurencyjne, nie znajduje uzasadnienia faktycznego (zob. pkt 391 powyżej).

479 Można więc wykluczyć, że skarżąca mogła znaleźć w brakujących „tomach" dokumenty przydatne w tym zakresie do jej obrony.

480 Wreszcie, co się tyczy dyskryminacyjnego charakteru praktyk zarzucanych skarżącej, argumenty podniesione przez nią, by go zanegować, są bezskuteczne.

481 Należy zatem uznać, że nie zostało wykazane, iż skarżąca nie miała możliwości zbadania wszystkich znajdujących się w aktach dochodzenia dokumentów, które mogłyby mieć znaczenie dla jej obrony. Nawet jeśli bowiem skarżąca nie miała dostępu do wszystkich dokumentów znajdujących się w aktach dochodzenia, okoliczność ta nie uniemożliwiła jej w niniejszej sprawie prowadzenia obrony przed zarzutami co do istoty postawionymi przez Komisję w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów i w zaskarżonej decyzji.

482 W konsekwencji w okolicznościach niniejszej sprawy nie ma podstaw, by stwierdzić nieważność zaskarżonej decyzji z tego względu, iż pięć „tomów", do których skarżąca nigdy nie miała dostępu, zaginęło z akt. Tym samym należy oddalić trzecią część zarzutu szóstego, w związku z czym należy oddalić zarzut szósty w całości.

2. *W przedmiocie wniosków o uchylenie bądź obniżenie grzywny*

483 Wnioski skarżącej o uchylenie bądź obniżenie grzywny dzielą się zasadniczo na pięć zarzutów opartych po pierwsze na błędnej ocenie wagi naruszeń, po drugie na błędnej ocenie czasu trwania naruszeń, po trzecie na istnieniu okoliczności łagodzących, po czwarte na nieproporcjonalnym charakterze grzywny, a po piąte na upływie czasu.

W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na błędnej ocenie wagi naruszeń

Argumenty stron

484 Skarżąca uważa, że Komisja powinna przestrzegać wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 traktatu EWWiS (Dz.U. 1998, C 9, s. 3, zwanych dalej „wytycznymi w sprawie metody ustalania grzywien"). Tymczasem skoro niniejsza sprawa dotyczy wydarzeń sprzed wydania wytycznych, Komisja zasadniczo nie miała obowiązku ich uwzględnienia z dwoma zastrzeżeniami, pierwszym, gdy wytyczne te przejmują zasady ustalone w praktyce Komisji, drugim, gdy wprowadzają złagodzenie polityki Komisji w kwestii ustalania wysokości grzywny.

485 Odnośnie do wymierzonej w zaskarżonej decyzji grzywny skarżąca podnosi szereg argumentów, by zakwestionować jej wysokość.

486 Po pierwsze, skarżąca twierdzi, że nigdy nie odebrała swym konkurentom wszystkich możliwości sprzedaży, gdyż jej udział w rynku wynosił dużo mniej niż 100% na właściwych rynkach krajowych. Poza tym czas trwania umów wiążących ją z klientami wynosił maksymalnie dwa lata, co wyraźnie nie stanowiło długiego okresu, co Komisja przyznała w 1981 r. Ponadto zdaniem skarżącej nie zostało wykazane, że domniemywane praktyki stanowiące nadużycie wywarły negatywny wpływ na konsumentów.

487 Po drugie, skarżąca utrzymuje, że jeśli chodzi o nawiązanie w zaskarżonej decyzji do naruszeń art. 81 WE w zakresie jej dotyczącym, Komisja nie wzięła pod uwagę faktu, iż po stwierdzeniu nieważności decyzji 91/297 w ww. w pkt 35 wyroku w sprawie Solvay I nie wydano na podstawie art. 81 WE żadnej nowej decyzji.

488 Po trzecie, skarżąca zwraca uwagę, że niektórzy z jej pracowników wyższego szczebla, uprzedzeni o obowiązku przestrzegania wspólnotowego prawa konkurencji, starali się je respektować, stosując zalecenia wynikające z negocjacji prowadzonych z Komisją w 1981 r. Poza tym zdaniem skarżącej zaskarżona decyzja zawiera wewnętrzną sprzeczność w motywach 192 i 193, ponieważ z jednej strony Komisja wskazała, że wzięła pod uwagę jedynie rabaty lojalnościowe i nieoficjalne porozumienia w sprawie wyłączności w zakresie, w jakim skarżąca miała prawo sądzić, że klauzule konkurencyjne, umowy w sprawie wyrażonej w tonach wielkości sprzedaży z marginesem 15% i umowy na czas nieokreślony z dwuletnim okresem wypowiedzenia zostały zaakceptowane w 1981 r., a z drugiej strony Komisja uznała, że rozwiązania te zmierzały w praktyce do wzmocnienia wyłączności skarżącej.

489 Po czwarte, skarżąca twierdzi, że wcześniejsze dotkliwe kary grzywny nałożone za zmowę w przemyśle chemicznym nie powinny być brane pod uwagę w stosunku do niej jako okoliczność obciążająca. Zgodnie bowiem z wytycznymi w sprawie metody ustalania grzywien istnienie przypadku recydywy zakłada wystąpienie naruszeń tego

samego typu. Tymczasem skarżąca zwraca uwagę, że nigdy nie została skazana przez Komisję za nadużycie pozycji dominującej.

490 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

Ocena Sądu

491 Tytułem wstępu należy przypomnieć, że wprawdzie Komisja dysponuje swobodą uznania przy ustalaniu wysokości każdej grzywny i nie ma obowiązku stosować określonego wzoru matematycznego, jednak zgodnie z art. 17 rozporządzenia nr 17 Sąd posiada nieograniczone prawo orzekania w rozumieniu art. 229 WE w odniesieniu do skarg wnoszonych na decyzje, w których Komisja nakłada grzywnę, i może w konsekwencji uchylić, obniżyć albo podwyższyć nałożoną grzywnę (wyroki Sądu: z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawach połączonych T-236/01, T-239/01, od T-244/01 do T-246/01, T-251/01 i T-252/01 Tokai Carbon i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1181, pkt 165; z dnia 13 grudnia 2006 r. w sprawach połączonych T-217/03 i T-245/03 FNCBV i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4987, pkt 358).

492 W pierwszej kolejności, jeżeli chodzi o zastosowanie wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien, należy przypomnieć, że ponieważ stwierdzono nieważność decyzji 91/299 ze względu na uchybienia proceduralne, Komisja miała prawo wydać nową decyzję, nie wszczynając nowego postępowania administracyjnego.

493 Ze względu na to, że treść zaskarżonej decyzji jest niemal identyczna z treścią decyzji 91/299 i że obie mają takie samo uzasadnienie, zaskarżona decyzja podlega w kwestii ustalania wysokości grzywny przepisom obowiązującym w chwili wydania decyzji 91/299.

494 Komisja podjęła bowiem postępowanie od momentu, w którym doszło do naruszenia przepisów proceduralnych, i wydała nową decyzję, nie dokonując ponownej oceny tej sprawy pod kątem przepisów, które w czasie wydania decyzji 91/299 nie istniały. Wydanie nowej decyzji wyklucza z założenia możliwość stosowania wytycznych obowiązujących po wydaniu pierwszej decyzji.

495 Zatem wytyczne w sprawie metody ustalania grzywien nie znajdą zastosowania w niniejszej sprawie.

496 W drugiej kolejności trzeba podkreślić, że Komisja zakwalifikowała zarzucane skarżącej naruszenia, czyli rabaty lojalnościowe i nieoficjalne porozumienia w sprawie wyłączności, jako „wyjątkowo poważne" (motywy 191–193 zaskarżonej decyzji).

497 Należy przypomnieć w tym względzie, że zgodnie z orzecznictwem wysokość grzywien powinna być stopniowana w zależności od okoliczności i wagi naruszenia, a ocena wagi naruszenia przy ustalaniu kwoty grzywny powinna być dokonana z uwzględnieniem w szczególności charakteru ograniczeń, jakie naruszenie spowodowało w konkurencji (zob. wyrok Sądu z dnia 23 lutego 1994 r. w sprawach połączonych T-39/92 i T-40/92 CB i Europay przeciwko Komisji, Rec. s. II-49, pkt 143 i przytoczone tam orzecznictwo).

498 Tak więc aby ocenić wagę przypisywanych przedsiębiorstwu naruszeń wspólnotowych reguł konkurencji w celu określenia proporcjonalnej do niej kwoty grzywny, Komisja może wziąć pod uwagę szczególnie długi czas trwania określonych naruszeń, liczbę i różnorodność naruszeń, które dotyczyły wszystkich lub prawie wszystkich produktów danego przedsiębiorstwa, a wśród których część miała wpływ na wszystkie państwa członkowskie, szczególną wagę naruszeń wynikających ze spójnej i celowej strategii zmierzającej za pomocą różnorodnych praktyk wykluczających w stosunku do konkurentów i poprzez politykę zwiększającą lojalność klientów do sztucznego utrzymania lub wzmocnienia pozycji dominującej przedsiębiorstwa na rynkach, gdzie konkurencja już i tak była ograniczona, a skutki nadużyć — szczególnie szkodliwe

z punktu widzenia konkurencji i korzyści odniesionych przez przedsiębiorstwo dzięki popełnionym naruszeniom. (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 6 października 1994 r. w sprawie T-83/91 Tetra Pak przeciwko Komisji, Rec. s. II-755, pkt 240 i 241).

499 W niniejszej sprawie należy uznać, że praktyki zarzucane skarżącej słusznie zostały zakwalifikowane przez Komisję jako „wyjątkowo poważne".

500 Przyznając bowiem swoim klientom rabaty od wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży i zawierając z nimi porozumienia lojalnościowe, skarżąca sztucznie utrzymywała lub wzmacniała swoją pozycję dominującą na rozpatrywanym rynku, gdzie konkurencja i tak była już ograniczona.

501 Ponadto żaden z argumentów podniesionych przez skarżącą nie pozwala uznać, że Komisja dokonała błędnej oceny wagi naruszeń.

502 Po pierwsze, odnośnie do zarzutu dotyczącego twierdzenia, że skarżąca odebrała swym konkurentom wszystkie możliwości sprzedaży, należy przede wszystkim stwierdzić, że poprzez swoją politykę zwiększającą lojalność klientów skarżąca starała się wykluczyć swoich konkurentów z rynku. W tym względzie fakt, iż jej udział w rynku był mniejszy niż 100%, nie pozwala uznać, że jej praktyki nie miały skutków wykluczających.

503 Następnie należy zauważyć, że Komisja nie musiała specjalnie wykazywać negatywnego oddziaływania praktyk skarżącej na konsumentów. W przypadku naruszenia art. 82 WE nie jest bowiem konieczne badanie, czy dane zachowania wyrządziły szkodę konsumentom (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 15 marca 2007 r. w sprawie C-95/04 P British Airways przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-2331, pkt 106, 107 i przytoczone tam orzecznictwo).

504 Po drugie, w kwestii nawiązania do art. 81 WE należy stwierdzić, iż w motywie 191 zaskarżonej decyzji Komisja zaznaczyła jedynie, że ze względu na szczególne okoliczności niniejszej sprawy zarzucane naruszenia były bardziej poważne niż również przypisywane skarżącej naruszenia art. 81 WE. Komisja wcale nie pominęła więc faktu, że naruszenia art. 82 WE i naruszenia art. 81 WE zostały popełnione niezależnie od siebie i że w związku z tym powinny być przedmiotem odrębnego postępowania.

505 Po trzecie, w kwestii dostosowania umów przez skarżącą i zarzucanej wewnętrznej sprzeczności w treści motywu 193 zaskarżonej decyzji wystarczy stwierdzić, że nałożona na skarżącą grzywna nie dotyczy postanowień zaakceptowanych przez Komisję w 1982 r.

506 Po czwarte, odnośnie do powrotu do naruszenia należy zaznaczyć, że w odpowiedzi na zadane przez Sąd pytanie na piśmie Komisja potwierdziła, iż okoliczność obciążającą stanowił wspomniany w motywie 194 zaskarżonej decyzji zarzut, że na skarżącą nałożono już wiele razy znaczące grzywny za zmowę w przemyśle chemicznym (nadtlenki, polipropylen, PCV).

507 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem ocena wagi popełnionego naruszenia powinna uwzględniać ewentualny powrót do naruszenia (ww. w pkt 405 powyżej wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 91; wyrok Sądu z dnia 25 października 2005 r. w sprawie T-38/02 Groupe Danone przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4407, pkt 348).

508 Pojęcie powrotu do naruszenia — tak jak jest ono rozumiane w niektórych krajowych porządkach prawnych — oznacza, że osoba popełnia nowe naruszenia po ukaraniu jej

za naruszenia podobne (wyrok Sądu z dnia 11 marca 1999 r. w sprawie T-141/94 Thyssen Stahl przeciwko Komisji, Rec. s. II-347, pkt 617).

509 Również wytyczne w sprawie metody ustalania grzywien, choć nie mają zastosowania w niniejszej sprawie, idą w tym samym kierunku, powołując się na „naruszenie tego samego typu".

510 Należy stwierdzić, że wszystkie naruszenia, za które nakładano wielokrotnie na skarżącą znaczące grzywny z powodu zmowy w przemyśle chemicznym, dotyczyły art. 81 WE. Jak bowiem wyjaśniła Komisja, chodzi tu o jej decyzję 85/74/EWG z dnia 23 listopada 1984 r. dotyczącą postępowania na podstawie art. [81 WE] (IV/30.907 — Produkty nadtlenkowe) (Dz.U. 1985, L 35, s. 1), jej decyzję 86/398/EWG z dnia 23 kwietnia 1986 r. dotyczącą postępowania na podstawie art. [81 WE] (IV/31.149 — Polipropylen) (Dz.U. L 230, s. 1) i wreszcie jej decyzję 89/190/EWG z dnia 21 grudnia 1988 r. dotyczącą postępowania na podstawie art. [81 WE] (IV/31.865, PCV) (Dz.U. 1989, L 74, s. 1). Poza tym praktyki będące przedmiotem wyżej wymienionych decyzji różnią się bardzo od praktyk, które są przedmiotem niniejszej sprawy.

511 Zatem Komisja błędnie przyjęła w stosunku do skarżącej okoliczność obciążającą i dlatego należy zmienić zaskarżoną decyzję, obniżając wysokość nałożonej na skarżącą grzywny o 5%.

512 W konsekwencji należy obniżyć kwotę grzywny o 1 mln EUR.

W przedmiocie zarzutu drugiego, opartego na błędnej ocenie czasu trwania naruszeń

Argumenty stron

513 Skarżąca wyjaśnia, że ponieważ nie prowadziła żadnej scentralizowanej polityki, a warunki umowne ustalane były na poziomie krajowym, Komisja powinna wziąć pod uwagę zakres geograficzny domniemywanych naruszeń, co skłoniłoby ją do wniosku, że w każdym z danych państw czas trwania naruszeń był inny. Uwzględnienie tej okoliczności wpłynęłoby też na kwotę grzywny, w szczególności ze względu na wysokość obrotów, jakie należy wziąć pod uwagę.

514 Komisja kwestionuje argumenty wysuwane przez skarżącą.

Ocena Sądu

515 Zgodnie z motywem 195 zaskarżonej decyzji naruszenia zaczęły się około 1983 r., czyli krótko po negocjacjach pomiędzy skarżącą i Komisją oraz po zamknięciu postępowania przez Komisję, a trwały co najmniej do końca 1990 r.

516 Ponadto Komisja uznała, że właściwy rynek geograficzny ma wymiar wspólnotowy.

517 W związku z tym Komisja nie musiała określać czasu trwania naruszeń, analizując państwo po państwie. Wyznaczyła ona — tak jak należało to uczynić — daty początkowe i końcowe naruszeń na właściwym rynku geograficznym, czyli w kontynentalnej Europie Zachodniej rozpatrywanej jako całość.

518 W każdym razie gdyby Komisja musiała wyszczególnić czas trwania naruszeń na różnych rynkach krajowych, nałożyłaby wówczas wiele grzywien, których łączna wysokość nie byłaby niższa niż kwota grzywny wymierzonej w zaskarżonej decyzji. Wynika stąd, że ewentualny błąd Komisji w zdefiniowaniu właściwego rynku geograficznego nie uzasadniałby ani stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji, ani obniżenia grzywny.

519 W konsekwencji należy oddalić zarzut drugi.

W przedmiocie zarzutu trzeciego, opartego na istnieniu okoliczności łagodzących

520 Zarzut trzeci dzieli się na pięć części dotyczących kolejno: braku powrotu do naruszenia, współpracy skarżącej z Komisją, ochrony uzasadnionych oczekiwań i dobrej wiary skarżącej, zasady pewności prawa i „zaskakującej postawy" Komisji.

W przedmiocie pierwszej części zarzutu, dotyczącej braku powrotu do naruszenia

521 Skarżąca twierdzi, że Komisja nigdy nie prowadziła w stosunku do niej postępowania na podstawie art. 82 WE.

522 W tym względzie, jak stwierdzono powyżej, ewentualny powrót do naruszenia winien zostać uwzględniony przy ocenie wagi popełnionego naruszenia i może on uzasadniać podwyższenie kwoty grzywny.

523 Natomiast brak powrotu do naruszenia nie może stanowić okoliczności łagodzącej, ponieważ przedsiębiorstwo jest co do zasady zobowiązane nie naruszać art. 82 WE.

524 W konsekwencji należy oddalić pierwszą część zarzutu trzeciego.

W przedmiocie drugiej części zarzutu, dotyczącej współpracy skarżącej z Komisją

525 Skarżąca utrzymuje, że współpracowała w toku dochodzenia zarówno w czasie wizyt Komisji w jej pomieszczeniach, jak i odpowiadając na żądania udzielenia informacji wystosowane przez Komisję.

526 Zgodnie z art. 11 rozporządzenia nr 17, zatytułowanym „Żądanie informacji”:

„4. Do udzielenia informacji są zobowiązani właściciele przedsiębiorstwa lub ich przedstawiciele, a w przypadku osób prawnych, spółek, firm lub stowarzyszeń niemających osobowości prawnej — osoby powołane do ich reprezentacji zgodnie z ustawą lub statutem.

5. Jeśli przedsiębiorstwa lub związki przedsiębiorstw nie udzielą żądanych informacji w wyznaczonym przez Komisję terminie lub udzielą niepełnych informacji, Komisja, w drodze decyzji, żąda informacji. W decyzji wskazuje się żądane informacje, wyznacza odpowiedni termin na ich udzielenie i wskazuje na kary przewidziane w art. 15 ust. l lit. b) oraz art. 16 ust. l lit. c) oraz na prawo do poddania decyzji kontroli Trybunału Sprawiedliwości".

527 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem współpraca przy dochodzeniu, której zakres nie wykracza poza ramy obowiązków ciążących na przedsiębiorstwach na podstawie art. 11 ust. 4 i 5 rozporządzenia nr 17, nie uzasadnia obniżenia grzywny (wyroki Sądu: z dnia 10 marca 1992 r. w sprawie T-12/89 Solvay przeciwko Komisji, Rec. s. II-907, pkt 341, 342; z dnia 18 lipca 2005 r. w sprawie T-241/01 Scandinavian Airlines System przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2917, pkt 218). Natomiast takie obniżenie jest uzasadnione, gdy przedsiębiorstwo dostarczyło informacje znacznie wykraczające poza te, których przekazania Komisja może wymagać na podstawie art. 11 rozporządzenia nr 17 (wyrok Sądu z dnia 9 lipca 2003 r. w sprawie T-230/00 Daesang i Sewon Europe przeciwko Komisji, Rec. s. II-2733, pkt 137).

528 Tymczasem w niniejszej sprawie skarżąca ogranicza się do stwierdzenia, że udzieliła odpowiedzi na żądania udzielenia informacji, które zostały do niej wysłane. Zachowanie to wynikające z obowiązków spoczywających na skarżącej nie może stanowić okoliczności łagodzącej.

529 Odnosząc się do domniemywanej współpracy skarżącej z Komisją w czasie wizyt Komisji w jej pomieszczeniach, trzeba stwierdzić, że takie zachowanie również należy do obowiązków przedsiębiorstwa i nie może stanowić okoliczności łagodzącej.

530 Dlatego należy oddalić drugą część zarzutu trzeciego.

W przedmiocie trzeciej części zarzutu, dotyczącej ochrony uzasadnionych oczekiwań i dobrej wiary skarżącej

531 Skarżąca wskazuje, że po negocjacjach prowadzonych w czasie pierwszego postępowania w 1981 r. sądziła, że jej umowy po ich dostosowaniu oraz jej polityka handlowa odpowiadały wymogom Komisji. Skarżąca podnosi też, że dyskusje prowadzone w 1981 r. świadczą o jej dobrej wierze, ponieważ od razu zmodyfikowała wszystkie swoje umowy, by dostosować je do ówczesnych uwag Komisji.

532 Poza tym po wydaniu przez sąd apelacyjny w Liège w dniu 20 października 1989 r. wyroku w sprawie FMC skarżąca miała prawo sądzić, że nie zajmowała pozycji dominującej.

533 Tymczasem, przede wszystkim jeśli chodzi o negocjacje prowadzone między 1980 r. a 1982 r., należy przypomnieć, że — jak stanowi motyw 193 zaskarżonej decyzji — nałożona na skarżącą grzywna nie dotyczy postanowień zaakceptowanych przez Komisję w 1982 r.

534 Następnie należy uznać, że argumenty oparte na wyroku sądu apelacyjnego w Liège z dnia 20 października 1989 r. są bezskuteczne. W sprawie, w której zapadł ten wyrok, sąd apelacyjny w Liège nie orzekł bowiem co do istoty w kwestii, czy skarżąca zajmuje pozycję dominującą.

535 Dlatego też należy oddalić trzecią część zarzutu trzeciego.

W przedmiocie czwartej części zarzutu, dotyczącej zasady pewności prawa

536 Skarżąca uważa, że zważywszy na rozsądną wielkość jej udziału w rynku oraz siłę wyrównawczą jej klientów, jak też jej względną siłę rynkową, przy ustalaniu wysokości grzywny należało wziąć pod uwagę niepewny charakter pojęcia „pozycja dominująca" i jego zastosowania do pozycji skarżącej.

537 W tym względzie należy przede wszystkim przypomnieć orzecznictwo dotyczące określenia pozycji dominującej przedsiębiorstwa na rynku wspólnotowym, które było już utrwalone. Trybunał precyzyjnie zdefiniował pojęcie „pozycja dominująca" w szczególności w ww. w pkt 275 wyroku w sprawie Hoffmann-La Roche przeciwko Komisji. Otóż w pkt 38 tego wyroku Trybunał wyjaśnił, że pozycja dominująca, o której mowa w art. 82 WE, dotyczy sytuacji, w której przedsiębiorstwo posiada taką siłę ekonomiczną, która pozwala mu uniemożliwiać utrzymanie skutecznej konkurencji na danym rynku, dając mu możliwość zachowywania się w sposób w znacznej mierze niezależny od jego konkurentów, klientów i wreszcie konsumentów.

538 Następnie trzeba zaznaczyć, że sama skarżąca twierdzi, iż jej „udziały w rynku wynosiły zasadniczo około 50%, jeśli chodzi o rynki krajowe, a gdy chodzi o rynek europejski — 60–70%". Zatem w świetle orzecznictwa przytoczonego w pkt 277 powyżej skarżąca posiadała bardzo duże udziały w rynku, które stanowią, poza wyjątkowymi okolicznościami, dowód istnienia pozycji dominującej.

539 W konsekwencji należy oddalić czwartą część zarzutu trzeciego.

W przedmiocie piątej części zarzutu, dotyczącej „zaskakującej postawy" Komisji

540 Zdaniem skarżącej w 1981 r. Komisja wyraziła zgodę na praktyki uważane odtąd za bardzo poważne naruszenia. Tak więc Komisja, bez żadnego wytłumaczenia, zmieniła swoje stanowisko.

541 Wystarczy przypomnieć w tym względzie, że w motywie 193 zaskarżonej decyzji Komisja dokonała rozróżnienia na praktyki, za które wymierzyła karę w niniejszej sprawie, i praktyki, na które wyraziła zgodę w 1982 r. i za które nie nałożyła grzywny.

542 W konsekwencji należy oddalić piątą część zarzutu trzeciego i oddalić zarzut trzeci w całości.

W przedmiocie zarzutu czwartego, opartego na nieproporcjonalnym charakterze grzywny

543 Skarżąca podnosi, że Komisja nałożyła na nią nieproporcjonalnie wysoką grzywnę. Uważa ona, że kwota tej grzywny była „nadmierna" w okresie, gdy miały miejsce przypisywane jej zachowania. Po pierwsze, Komisja powinna była uwzględnić okoliczności łagodzące, w szczególności dobrą wiarę skarżącej, jej uzasadnione oczekiwania i jej poczucie pewności prawa. Po drugie, Komisja powinna była wziąć pod uwagę wysokość obrotów uzyskanych z jej działalności, której rzeczywiście dotyczyła zaskarżona decyzja, czyli z jej działalności we Francji, w Niemczech i w Belgii.

544 Należy przypomnieć w tym względzie, że Komisja słusznie uznała zarzucane skarżącej naruszenia za „wyjątkowo poważne". W motywie 191 zaskarżonej decyzji wskazała ona w szczególności, że skarżąca była pierwszym producentem sody we Wspólnocie, że naruszenia pozwoliły jej ugruntować panowanie na rynku i wykluczyć skuteczną

konkurencję z dużej części wspólnego rynku oraz że skarżąca, odebrawszy na długo swym konkurentom wszystkie możliwości sprzedaży, naruszyła w sposób trwały strukturę właściwego rynku na szkodę konsumentów.

545 W związku z tym Komisja słusznie nałożyła na skarżącą grzywnę w wysokości 20 mln EUR.

546 Na marginesie należy zwrócić uwagę, że choć wytyczne w sprawie metody ustalania grzywien nie mają zastosowania w niniejszej sprawie, przewidują one, że w przypadku „poważnych" naruszeń wyjściowa kwota grzywny może wynieść 1–20 mln EUR.

547 W odniesieniu do istnienia okoliczności łagodzących wystarczy stwierdzić, że argumenty skarżącej zostały oddalone w pkt 536–542 powyżej.

548 Jeśli chodzi o uwzględnienie miejsca naruszeń, z orzecznictwa wynika, że obrót wskazany w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 jako górna granica grzywny, którą można nałożyć, obejmuje całkowity obrót danego przedsiębiorstwa, który sam wskazuje w przybliżeniu na znaczenie tego przedsiębiorstwa i jego wpływ na rynek. Artykuł 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 nie przewiduje żadnego ograniczenia pod względem terytorialnym, jeśli chodzi o osiągnięty obrót. Przy zachowaniu granicy przewidzianej w tym przepisie Komisja może ustalić grzywnę na podstawie obrotu wybranego przez siebie pod względem obszaru geograficznego i odnośnych produktów (zob. ww. w pkt 473 wyrok w sprawie Cement, pkt 5022, 5023 i przytoczone tam orzecznictwo).

549 Dlatego też w niniejszej sprawie Komisja nie miała obowiązku uwzględnienia kryterium terytorialnego przy ustalaniu wysokości grzywny.

550 Zresztą skarżąca nie twierdzi, że Komisja przekroczyła maksymalną kwotę grzywny, którą można na nią nałożyć na podstawie art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17.

551 W związku z powyższym zarzut czwarty należy oddalić.

W przedmiocie zarzutu piątego, opartego na upływie czasu

552 Zdaniem skarżącej Komisja powinna była uwzględnić okoliczność, że od zakończenia domniemywanych naruszeń upłynęło ponad jedenaście lat. Skarżąca zastanawia się, na czym polega „aktualność" represyjnego i odstraszającego charakteru grzywny, skoro dostosowała swą politykę handlową do wymogów Komisji. Nie widzi również, jakie uzasadnienie mogłoby zostać przedstawione z tytułu odstraszającego charakteru grzywny w stosunku do innych przedsiębiorstw.

553 Przede wszystkim należy przypomnieć, że w niniejszej sprawie Komisja przestrzegała przepisów rozporządzenia nr 2988/74, jak i zasady rozsądnego terminu. Dlatego też nie można zarzucać Komisji, że opóźniła wydanie zaskarżonej decyzji.

554 Poza tym z orzecznictwa wynika, że przy określaniu kwoty grzywien za naruszenie prawa konkurencji Komisja powinna uwzględnić nie tylko wagę naruszenia i szczególne

okoliczności danego przypadku, ale również kontekst naruszenia oraz zapewnić swym działaniom odstraszający skutek, przede wszystkim jeśli chodzi o naruszenia wyjątkowo szkodliwe dla realizacji celów Wspólnoty (wyrok Trybunału z dnia 7 czerwca 1983 r. w sprawach połączonych od 100/80 do 103/80 Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, Rec. s. 1825, pkt 106; wyrok Sądu z dnia 5 kwietnia 2006 r. w sprawie T-279/02 Degussa przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-897, pkt 272).

555 W związku z tym nawet jeśli grzywna zostaje ponownie nałożona po upływie pewnego czasu, nie powinna ona tracić swojego represyjnego i odstraszającego charakteru, jeżeli stwierdzono, że dane przedsiębiorstwo naruszyło prawo konkurencji, zwłaszcza gdy — tak jak w niniejszej sprawie — naruszenia były wyjątkowo poważne.

556 Dlatego też należy oddalić zarzut piąty.

557 Konkludując, jak wynika z pkt 507–512 powyżej, należy zmienić zaskarżoną decyzję w zakresie, w jakim Komisja błędnie przyjęła w stosunku do skarżącej okoliczność obciążającą w postaci powrotu do naruszenia.

558 W konsekwencji wysokość grzywny nałożonej na skarżącą zostaje ustalona na 19 mln EUR.

W przedmiocie kosztów

559 Zgodnie z art. 87 § 3 regulaminu Sądu w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań każdej ze stron Sąd może postanowić, że koszty zostaną rozdzielone albo że każda ze stron poniesie własne koszty.

560 W niniejszej sprawie żądania skarżącej zostały uznane za częściowo zasadne. Sąd uważa, że słuszna ocena okoliczności sprawy wymaga, aby skarżąca pokryła własne koszty i 95% kosztów poniesionych przez Komisję, a Komisja — 5% własnych kosztów.

Z powyższych względów

SĄD (szósta izba)

orzeka, co następuje:

1) **Kwota grzywny nałożonej na Solvay SA w art. 2 decyzji Komisji 2003/6/WE z dnia 13 grudnia 2000 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 82 [WE] (sprawa COMP/33.133 — C: Węglan sodu — Solvay) zostaje ustalona na 19 mln EUR.**

2) **W pozostałym zakresie skarga zostaje oddalona.**

3) **Skarżąca pokrywa własne koszty oraz 95% kosztów poniesionych przez Komisję Europejską.**

4) **Komisja pokrywa 5% własnych kosztów.**

Meij Vadapalas Dittrich

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 17 grudnia 2009 r.

Podpisy

Spis treści

Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu . . . . . II - 4638

Postępowanie . . . . . II - 4653

Żądania stron . . . . . II - 4658

Co do prawa . . . . . II - 4659

1. W przedmiocie wniosku o stwierdzenie nieważności zaskarżonej decyzji . . . . . II - 4660

W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na upływie czasu . . . . . II - 4660

W przedmiocie pierwszej części zarzutu, opartej na błędnym zastosowaniu przepisów o przedawnieniu . . . . . II - 4660

— Argumenty stron . . . . . II - 4660

— Ocena Sądu . . . . . II - 4662

W przedmiocie drugiej części zarzutu, opartej na naruszeniu zasady rozsądnego terminu . . . . . II - 4667

— Argumenty stron . . . . . II - 4667

— Ocena Sądu . . . . . II - 4670

W przedmiocie zarzutu drugiego, opartego na naruszeniu istotnych wymogów proceduralnych przy wydaniu i uwierzytelnieniu zaskarżonej decyzji . . . . . II - 4675

W przedmiocie pierwszej części zarzutu, opartej na naruszeniu zasady kolegialności II - 4676

— Argumenty stron . . . . . II - 4676

— Ocena Sądu . . . . . II - 4677

W przedmiocie drugiej części zarzutu, opartej na naruszeniu zasady pewności prawa II - 4679

— Argumenty stron . . . . . II - 4679

— Ocena Sądu . . . . . II - 4680

W przedmiocie trzeciej części zarzutu, opartej na naruszeniu prawa skarżącej do ponownego bycia wysłuchaną . . . . . II - 4683

— Argumenty stron . . . . . II - 4683

— Ocena Sądu . . . . . II - 4685

W przedmiocie czwartej części zarzutu, opartej na niezasięgnięciu nowej opinii komitetu doradczego ds. praktyk ograniczających konkurencję i pozycji dominującej II - 4687

— Argumenty stron . . . . . II - 4687

— Ocena Sądu . . . . . II - 4688

W przedmiocie piątej części zarzutu, opartej na nieprawidłowym składzie komitetu doradczego ds. praktyk ograniczających konkurencję i pozycji dominującej . . . . II - 4690

— Argumenty stron . . . . . II - 4690

— Ocena Sądu . . . . . II - 4690

W przedmiocie szóstej części zarzutu, opartej na wykorzystaniu dokumentów zajętych z naruszeniem rozporządzenia nr 17 . . . . . II - 4691

— Argumenty stron . . . . . II - 4691

— Ocena Sądu . . . . . II - 4694

W przedmiocie ósmej części zarzutu, opartej na naruszeniu zasad bezstronności, dobrej administracji i proporcjonalności . . . . . II - 4697

— Argumenty stron . . . . . II - 4697

— Ocena Sądu . . . . . II - 4698

W przedmiocie zarzutu trzeciego, opartego na błędnym zdefiniowaniu rynku geograficznego . . . . . II - 4699

Argumenty stron . . . . . II - 4699

Ocena Sądu . . . . . II - 4701

W przedmiocie zarzutu czwartego, opartego na braku pozycji dominującej . . . . . II - 4705

Argumenty stron . . . . . II - 4705

Ocena Sądu . . . . . II - 4708

W przedmiocie zarzutu piątego, opartego na braku nadużycia pozycji dominującej . . II - 4714

W przedmiocie pierwszej części zarzutu, dotyczącej rabatów od wyrażonej w tonach dodatkowej wielkości sprzedaży . . . . . II - 4714

— Argumenty stron . . . . . II - 4714

— Ocena Sądu . . . . . II - 4716

W przedmiocie drugiej części zarzutu, dotyczącej rabatu „grupowego" przyznanego Saint-Gobain . . . . . II - 4723

— Argumenty stron . . . . . II - 4723

— Ocena Sądu . . . . . II - 4725

W przedmiocie trzeciej części zarzutu, dotyczącej porozumień w sprawie wyłączności . . . . . II - 4727

— Argumenty stron . . . . . II - 4727

— Ocena Sądu . . . . . II - 4728

W przedmiocie czwartej części zarzutu, dotyczącej klauzul konkurencyjnych . . . II - 4732

— Argumenty stron . . . . . II - 4732

— Ocena Sądu . . . . . II - 4733

W przedmiocie piątej części zarzutu, dotyczącej dyskryminacyjnego charakteru zarzucanych praktyk . . . . . II - 4734

— Argumenty stron . . . . . II - 4734

— Ocena Sądu . . . . . II - 4735

W przedmiocie zarzutu szóstego, opartego na naruszeniu prawa dostępu do akt . . . . II - 4737

W przedmiocie pierwszej części zarzutu, dotyczącej braku dostępu do dokumentów obciążających . . . . . II - 4739

— Argumenty stron . . . . . II - 4739

— Ocena Sądu . . . . . II - 4739

W przedmiocie drugiej części zarzutu, dotyczącej dokumentów przydatnych do obrony, znajdujących się wśród dokumentów ujawnionych w ramach środków organizacji postępowania . . . . . II - 4741

— W przedmiocie właściwego rynku geograficznego . . . . . II - 4742

— W przedmiocie właściwego rynku produktowego . . . . . II - 4743

— W przedmiocie istnienia pozycji dominującej . . . . . II - 4744

— W przedmiocie nadużywania pozycji dominującej . . . . . II - 4745

W przedmiocie trzeciej części zarzutu, dotyczącej niezapoznania się przez skarżącą z całymi aktami . . . . . II - 4748

— Argumenty stron . . . . . II - 4748

— Ocena Sądu . . . . . II - 4749

2. W przedmiocie wniosków o uchylenie bądź obniżenie grzywny . . . . . II - 4757

W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na błędnej ocenie wagi naruszeń . . . . II - 4757

Argumenty stron . . . . . II - 4757

Ocena Sądu . . . . . II - 4759

W przedmiocie zarzutu drugiego, opartego na błędnej ocenie czasu trwania naruszeń . II - 4764

Argumenty stron . . . . . II - 4764

Ocena Sądu . . . . . II - 4764

W przedmiocie zarzutu trzeciego, opartego na istnieniu okoliczności łagodzących . . . II - 4765

W przedmiocie pierwszej części zarzutu, dotyczącej braku powrotu do naruszenia . II - 4765

W przedmiocie drugiej części zarzutu, dotyczącej współpracy skarżącej z Komisją . II - 4766

W przedmiocie trzeciej części zarzutu, dotyczącej ochrony uzasadnionych oczekiwań i dobrej wiary skarżącej . . . . . II - 4768

W przedmiocie czwartej części zarzutu, dotyczącej zasady pewności prawa . . . . II - 4769

W przedmiocie piątej części zarzutu, dotyczącej „zaskakującej postawy" Komisji . . II - 4770

W przedmiocie zarzutu czwartego, opartego na nieproporcjonalnym charakterze grzywny . . . . . II - 4770

W przedmiocie zarzutu piątego, opartego na upływie czasu . . . . . II - 4772

W przedmiocie kosztów . . . . . II - 4774